Public Disclosure Authorized

EASTERN AND SOUTHERN AFRICA GENDER PLATFORMS

Tathmini ya Jinsia ya Tanzania

Public Disclosure Authorized
Public Disclosure Authorized

WORLD BANK GROUP

Tathmini ya Jinsia ya Tanzania

Ripoti Na AUS0002736

© 2017 Benki ya Dunia

Anuani: 1818 H Street NW, Washington DC 20433

Simu: 202-473-1000; Barua – pepe: www.worldbank.org

Baadhi ya Haki Zimehifadhiwa

Kazi hii ni zao la wafanyakazi wa Benki ya Dunia. Matokeo, tafsiri, na hitimisho yanayoelezwa kwenye kazi hii si lazima yaakisi maoni ya Wakurugenzi Watendaji wa Benki ya Dunia au Serikali wanazowakilisha.

Benki ya Dunia haitoi dhamana ya usahihi wa data zilizojumuishwa kwenye kazi hii. Mipaka, rangi, kiwango cha fedha, na taarifa nyingine zinazoonyeshwa kwenye ramani yoyote kwenye kazi hii haimaanishi maamuzi yoyote kwa upande wa Benki ya Dunia kuhusu hadhi ya kisheria ya nchi yoyote au kuidhinisha, au kukubali mipaka hjyo.

Haki na Ruhusa

Maudhui kwenye kazi hii hutegemea Haki miliki. Kwa sababu Benki ya Dunia huhimiza utawanyaji wa maarifa yake, kazi hii inaweza kudurusiwa, ikiwa kamili au sehemu yake, kwa ajili ya madhumuni yasiyo ya kibiashara, ilimradi sifa kamili zinatolewa kwa kazi hii.

Sifa —Tafadhali taja kazi hii kama ifuatavyo: "Benki ya Dunia. Machi 2022. Tathmini ya Jinsia Tanzania

© Benki ya Dunia." Maombi ya leseni, pamoja na haki tanzu yatumwe kwa Machapisho ya Benki ya Dunia,Taasisi za Benki ya Dunia 1818 H Street NW, Washington, DC 20433, USA; Nukushi: 202-522-2625; Barua pepe: pubrights@worldbank.org

Machi 2022

WORLD BANK GROUP Social Sustainability & Inclusion

WORLD BANK GROUP Human Development

Yaliyomo

Shukrani 6
Vifupisho 7
Muhtasari Rasmi 9
Vichocheo vya Kukosa Usawa katika Karama za Binadamu 10
Vichocheo vya Kukosa Usawa katika Fursa za Kiuchumi 10
Vichocheo vya Kukosa Usawa katika Umiliki na Udhibiti wa Mali 10
Vichocheo vya Ukatili wa Kijinsia na Harakati Ndogo 11
Chaguzi za Sera 11
Utangulizi 15
1. Karama za Binadamu 19
1.1 Afya 19
1.1.1 Kupevusha 19
1.1.3 Afya ya Uzazi 22
1.1.4 Kujisikia vibaya na Ugonjwa 27
1.1.6 Ugavi wa Maji, Majitaka, na Usafi wa Mwili 28
1.2 Elimu 29
1.2.1 Kujiandikisha 30
2. Fursa za Kiuchumi 38
2.1 Kilimo 38
2.1.1 Vikwazo vya Uzalishaji wa Kilimo 39
2.2 Ujasiriamali 40
2.2.1 Wasifu wa Mameneja Wanawake 41
2.2.2 Kuwajibika kwa Mapungufu ya Kijinsia katika Mauzo ya Kampuni 42
2.3 Kazi ya Ujira 44
2.4 Matumizi ya Muda 45
3. Umiliki na Udhibiti wa Mali kwa Wanawake 46
3.1 Ardhi na Mali 46
3.2 Ujumuishi wa Kifedha 48
3.2.1 Upatikanaji wa Huduma za Fedha 48
4. Sauti na Harakati za Wanawake 53
4.1 Ukatili wa Kijinsia 53
4.2 Ndoa 57

4.3 Kufanya Maamuzi na Vuguvugu za Jinsia kwenye Kaya **59**

4.4 Sauti za Kisiasa na Uongozi **61**

5. Chaguo za Sera **63**

5.1 Kuwasaidia Wasichana Balehe kufanya Maamuzi kuhusu Shule, Kuzaa Watoto na Kazi **63**

5.2 Kuongeza Uzalishaji Kilimo wa Wanawake **66**

Kuongeza Upatikanaji kwa Umiliki Thabiti wa Ardhi kwa Wanawake kwa Umiliki Thabiti wa Ardhi 66

Kuongeza Matumizi ya Kazi zenye Tija Zaidi 67

Kuboresha Matumizi ya Pembejeo za Kilimo 67

5.3 Kuboresha Matokeo ya Ujasiriamali wa Wanawake **68**

Kuongeza Ujumuishi wa Kifedha 68

5.4 Kuongeza Uwakala wa Wanawake na Kupunguza Uhatarishi kwa Ukatili wa Kijinsia **71**

Kuongeza Uwakala wa Muda wa Wanawake 71

Kupunguza Uhatarishi wa Ukatili wa Kijinsia kwa Wanawake 72

5.5 Hatua Zinazokuja **73**

Appendix 1: Balance Table (Tanzania LSMS) **74**

Appendix 2: OLS (Tanzania LSMS) **77**

Appendix 3: Oaxaca-Blinder Decomposition, Sales (Tanzania LSMS) **79**

Appendix 4: Voice & Agency Descriptive Statistics (Tanzania DHS 2015/16) **81**

Appendix 5: OLS Regression, Decision-Making Over Purchases (Tanzania DHS 2015/16) **82**

Appendix 6: OLS Regression, Health & GBV, Decision-Maker as Control (Tanzania DHS 2015/16) ***83***

Endnotes ***87***

Shukrani

Ripoti hii ilitayarishwa na Timu ya Pamoja ya Benki ya Dunia ya Maendeleo Endelevu na Desturi za Maendeleo ya Binadamu Duniani. Timu hiyo iliongozwa na M. Yaa Oppong, Mkuu wa Sekta, SD; Inaam Ul Haq, Mkuu wa Programu, HD, (wote wa Tanzania CMU (Country Management Unit)), na Gemma Joan Nifasha Todd, Mbobezi wa Elimu.

Utafiti wa awali ulifanywa na Ruth Ndesanjo Meena, Mshauri wa Jinsia. Uandishi wa Ripoti uliongozwa na Daniel John Kirkwood, Mshauri wa Jinsia, na Laurel Elizabeth Morrison, Mshauri wa Jinsia (wote wa Africa Gender Innovation Lab).

Wajumbe wafuatao wa Timu ya Msingi walichangia kwa sehemu kubwa kwa maendeleo, mapitio,na ukamilishaji wa Tathmini ya Jinsia, na kwa ujumla wanapongezwa

Tanya Lynn D'Lima, Mchambuzi wa Programu; Chiho Suzuki, Mbobezi wa Afya Mwandamizi; Francisco Obreque, Mbobezi wa Kilimo Mwandamizi; Nicholas Meitaki Soikan, Mbobezi wa Afya Mwandamizi; Callie Phillips, Mbobezi wa Maendeleo ya Jamii Mwandamizi; Rob Swinkels, Mbobezi wa Uchumi wa Jamii Mwandamizi; Toyoko Kodama, Mbobezi wa Ugavi wa Maji na Majitaka; Laura Campbell, Mbobezi wa Hifadhi ya Jamii; Clifton John Cortez, Mshauri; Nyambiri Nanai Kimacha, Mshauri wa Miji/DRM; Victoria Stanley, Mbobezi wa Utawala wa Ardhi Mwandamizi; Paula Lorena Gonzalez Martinez, Mshauri wa Jinsia Mshauri wa Jinsia; Elia Petro Boe, Mshauri wa Jinsia; Sibani Karki, Mshauri wa Jinsia; Aida Mwajua Sykes, Mshauri wa Jinsia na Ujumuishi Kiuchumi, Toni Joe Lebbos, Mshauri; Hilda Jacob Mwakatumbula,Mshauri; Rachel Cassidy, Mchumi, na Jacob Omondi Obongo, Mshauri wa Jinsia, Sera za Usalama. Wachambuzi wa Rika wamechangia kwa sehemu kubwa kwenye kufikia Dhana na matayatisho ya Tathmini Peer: Verena Phipps, Mbobezi wa Maendeleo ya Jamii Mwandamizi; Naoko Ohno, Mbobezi wa Maendeleo ya Jamii Mwandamizi; Peter Lafere, Mbobezi wa Maendeleo ya Jamii Mwandamizi; na Nazaneen Ali, Mbobezi wa Utawala Bora Mwandamizi.

Allison Louise Vale alihariri Ripoti hii. Judith Elimhoo Matemba, Msaidizi wa Programu, alitoa msaada wa kiutawala na uratibu wa mchakato mzima. Priscilla Simbisayi Zengeni, Msaidizi wa Programu, alitoa msaada wa kiutawala wa ziada.

Ripoti hii ilitayarishwa kwa ushirikiano wa karibu na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto (MoHCDGEC) [1] chini ya uongozi wa Dk. John Jingu, Katibu Mkuu – Maendeleo ya Jamii; Bi. Mwajuma Mwagiza, Mkurugenzi wa Maendeleo ya Jinsia; na Bi. Grace Mwangwa, Mkurugenzi Msaidizi wa Maendeleo ya Jinsia. Mashauriano ya Wadau yalifanyika na kutolewa muhtasari katika Ripoti ya ziada, na pongezi ziende kwa Watoa Habari wakuu: Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia (Bara); MoHCDGEC (Zanzibar); (Jumuiya ya Wanawake wenye Ulemavu Zanzibar (JUWAUZA); Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (LHRC); Chama cha Wanasheria Wanawake Tanzania (TAWLA); Mtandao wa Jinsia Tanzania (TGNP); Chuo Kikuu cha Dodoma (UDOM); Mfuko wa Umoja wa Mataifa wa Idadi ya Watu (UNFPA); Shirika la Watoto la Umoja wa Mataifa (UNICEF); Taasisi ya Umoja wa Mataifa ya Usawa wa Kijinsia na Uwezeshaji wa Wanawake (UN-Women); Taasisi ya UONGOZI; na Wanawake kwenye Sheria na Maendeleo katika Afrika. (WILDAF).

Timu inashukuru msaada wa kiufundi kutoka kwa wenzetu wa UN Women, chini ya uongozi wa Hodan Addou, Mwakilishi wa Nchi, na Lucy Tesha, Mbobezi wa Programu – Tokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Wasichana (EVAWG).

Pamoja na shukrani maalumu kwa Markus Goldstein, Mchumi Mkuu, Africa Jinsia Innovation Lab na Timu yake. Kazi hii ilitekelezwa kwa uangalizi kutoka kwa Helene Carlson Rex, Meneja wa Desturi, Uendelevu na Ujumuishi wa Kijamii.

Mara K. Warwick, Mkurugenzi Mkazi kwa Tanzania, Malawi, Zambia na Zimbabwe; na Preeti Arora, Meneja Uendeshaji wa CMU, walitoa uongozi wa kimkakati katika kipindi chote cha matayarisho ya Ripoti hii.

1 Mnamo Januari 2022, Wizara ilitengenishwa na kuwa Wizara mbili, moja ikiwa ni Wizara ya Afya na ya pili Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia Wazee na Watoto (MoCDGEC).

Abbreviations

AESPR	Ripoti ya Mwaka ya Utekelezaji wa Sekta ya Elimu
AUC	Tume ya Umoja wa Afrika
BEMIS	Mfumo wa Usimamizi wa Habari wa Elimu ya Msingi
CEDAW	Mkataba kuhusu Utokomezaji wa Aina Zote za Ubaguzi dhidi ya Wanawake
CDF	Jukwaa la Utu wa Mtoto
CSEE	Astashahada ya Mtihani wa Elimu ya Sekondari
CSO	Asasi za Kiraia (AZAKi)
CHRAGG	Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora
DV	Ukatili wa Nyumbani
EC	Udhibiti kiuchumi
FBOs	Mashirika ya Dini
FGM	Ukeketaji
FYDP	Mpango wa Maendeleo wa Miaka Mitano
GFF	Huduma za Fedha Duniani
GBV	Ukatili wa Kijinsia
GII	Kielekezi cha Kutokuwepo kwa Usawa wa Kijinsia
GRM	Taratibu za kushughulikia Manung'uniko
HTP	Desturi Mbaya za Kienyeji
HBS	Utafiti wa Bajeti ya Kaya
HDI	Kielekezi cha Maendeleo ya Binadamu
HDR	Ripoti ya Kielekezi cha Maendeleo ya Binadamu
HLI	Taasisi ya Elimu ya Juu
IPV	Ukatili wa Mwenza wa Karibu
LHRC	Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu
LMA	Sheria ya Ndoa
LSMS	Utafiti wa Kupima Hali ya Maisha
MKUKUTA II	Mkakati wa Kukuza Uchumi na Kupunguza Umasikini Tanzania
MoALF	Wizara ya Kilimo, Maendeleo ya Mifugo na Uvuvi
MoCLA	Wizara ya Katiba na Sheria
MoEST	Wizara ya Elimu Sayansi na Teknolojia
MoFP	Wizara ya Fedha na Mipango
MoHCDGEC	Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto
MoITI	Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji

NGO	Shirika Lisilo la Kiseriksli
NPA-VAWC	Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Watoto
NBS	Ofisi ya Taifa ya Takwimu
NELICO	Shirika la Mwanga Mpya kwa Watoto
OHCHR	Ofisi ya Umoja wa Mataifa ya Haki za Binadamu
OSC	Kituo Kimoja cha Huduma
PO-RALG	Ofisi ya Rais – Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa
PMO	Ofisi ya Rais
RMNCAH	Afya ya Uzazi, Mama, Kichanga, Mtoto, na Vijana Balehe
SEA	Utumwa wa kingono na matumizi mabaya
SOSPA	Sheria ya Makosa ya Kingono
TASAF	Mfuko wa Ustawi wa Jamii
TDHS-MIS	Utafiti wa Demografia Tanzania na Afya kwa Tanzania na Utafiti wa Viashiria vya Malaria.
TAWLA	Chama cha Wanasheria Wanawake Tanzania
TFNC	Kituo cha Chakula na Lishe Tanzania
TVET	Mafunzo na Elimu ya Ufundi na Amali
UNFPA	Mtuko wa Umoja wa Mataifa wa Idadi ya Watu
UN Women	Taasisi ya Umoja wa Mataifa ya Usawa wa Kijinsia na Uwezeshaji wa Wanawake
URT	Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
VAC	Ukatili Dhidi ya Watoto
VAWC	Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto
WHO	Shirika la Afya Duniani

**All dollar amounts are in US dollars unless otherwise indicated*.

Muhtasari Rasmi

Serikali ya Tanzania imedhamiria kushughulikia ukosefu wa usawa wa kijinsia kwenye nyanja zote za Maisha ya Wanawake. Jinsia imejumuishwa kwenye Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano (2021/222025/26), na Dira ya Maendeleo ya Tanzania 2025 inayosisitiza dhamira ya Nchi ya kukuza usawa wa kijinsia kwenye muktadha wote wa kijamii, kiuchumi, na kisiasa.[i] Ikiwa sambamba na shabaha hii, Serikali imepitisha na kutekeleza mageuzi kadhaa ya Sera ambayo yamesaidia usawa mkubwa wa kijinsia na uwezeshaji wa wanawake kwa vigezo vya elimu, afya, ajira, upatikanaji wa mali, na ulinzi dhidi ya GBV. Baadhi ya juhudi hizi tayari zimeleta matokeo chanya kama vile kuongeza usawa wa kijinsia katika upatikanaji wa elimu katika ngazi za vidato vya chini vya sekondari.

Hata hivyo, kuna haja ya kuongeza kasi ya maendeleo katika maeneo mengi na kwenda zaidi ya kile kilichokwisha patikana, kama vile kuboresha viwango vya elimu kwa wasichana katika ngazi za vidato vya juu vya sekondari hapa Bara, kwa kasi kupunguza viwango vya vifo vya kina mama, na kuongeza kasi ya mpito wa wanawake kwenda kwenye ajira zinazolipa vizuri na zenye tija na sekta za kiuchumi. Sehemu ya jambo hjli ni kuhusu haja ya maboresho ya utekelezaji wa Sera zilizopo, na sehemu ya jambo hili ni kuhusu kuainisha Sera za ziada za kipaumbele, afua ambazo zitasaidia kuziba mianya iliyobaki.

Lengo la Ripoti hii ni kuainisha fursa zinazotoa matumaini ya kuendeleza mbali uwezeshaji wa wanawake na usawa wa kijinsia nchini Tanzania kwa kuleta pamoja ushahidi wa hivi karibuni wa: 1) mapungufu ya kijinsia katika karama za kibinadamu, fursa za kiuchumi, umiliki na udhibiti wa mali, na sauti (ya wanawake) na harakati; 2) vichocheo vinavyosababisha mapungufu hayo ya kijinsia; na 3) utendaji wa Sera madhubuti na Programu za afua ambazo zitashughulikia vichocheo hivi na/au vinginevyo kuonekana kuziba mapungufu ya kijinsia.

Mbinu kwa kazi zilijumuisha mapitio ya mezani ya fasihi (inayojumuisha kwa pamoja, Ripoti za Serikali na zisizo za Serikali, pia fasihi za wasomi kama vile tathmini ya athari za afua husika), mashauriano ya wadau ambayo yalijumuisha mahojiano na mtoa taarifa muhimu na Serikali, Mashirika Yasiyo ya Kiserikali (NGOs)[2], takwimu za ufafanuzi kuhusu mianya ya kijinsia, inayojumuisha kutoka vyanzo muhimu kama vile tafiti za kaya, na Viashiria vya Maendeleo ya Dunia, na uchambuzi wa idadi ili kuainisha visababishi muhimu zaidi nyuma ya baadhi ya matokeo makuu. Pale inapowezekana, ukichukulia tofauti kubwa katika mapungufu ya kijinsia kote nchini, data kuhusu mapungufu ya kijinsia huwasilishwa tofauti tofauti kwa Tanzania Bara na Zanzibar, na kutenganishwa zaidi baina ya mkoa na mkoa na vijijini/mijini.[3]

Vichocheo vilivyo chunguzwa kwenye Ripoti hii vinashahibiana na mara nyingi hushamirishana. Vingi, kama sio vyote vya vichocheo vilivyoainishwa, vinaweza kuchochewa na visababishi vya ziada ambavyo sio rahisi kuvipima, kama vile desturi za kijamii na kitamaduni. Hii hufanya juhudi za upangaji wa vipaumbele kuwa mgumu. Hata hivyo, ukiweka maanani vizuizi hivi, tunagundua kwamba yafuatayo yanakua vichocheo vya mapungufu ya kijinsia vilivyo na matokeo zaidi nchini Tanzania:

---

2 Matokeo ya mashauriano haya yalitoa baadhi ya maamuzi katika Ripoti hii, lakini maelezo kamili na ya kina ya matokeo haya yamejumuishwa katika rejea nyingine. Mapendekezo kutoka mashauriano haya yameandikwa kwenye maeneo sita: (1) Fedha, (2) Kuongeza utendaji mzuri, (3) Data, (4) Maboresho ya Sheria, (5) Ugatuzi na Uratibu, na (6) Mchanganuo wa desturi za Kijamii

3 Tanzania inajengwa na Tanzania Bara na Visiwani Zanzibar. Aidha, imegawanywa kwenye kanda na imegawanywa zaidi katika Mikoa. Ripoti hii inarejea kwenye ngazi zote hizi ambapo mchanganuao wa kutosha wa data unapatikana.

Vichocheo vya Kukosa Usawa katika Karama za Binadamu

- **Jumla ya kiwango cha uzazi nchini Tanzania kiko juu, kikiwa juu kwa vizazi 4.8 kwa kila mwanamke, na hii huchangiwa kwa upande mmoja na viwango vya uzazi kwa vijana:** Vichocheo vya mwelekeo huo vinajumuisha: 1) upataji mdogo wa elimu; 2) upataji mdogo wa elimu ya uzazi; na 3) Ndoa katika umri mdogo.
- **Mapungufu makubwa katika ngazi ya shule za sekondari: Vichocheo vya mwelekeo ni pamoja na:** 1)ndoa na kuzaa katika umri mdogo; 2) vikwazo vya kifedha katika ngazi za elimu ya juu ya sekondari; na 3) desturi za kijinsia zinazoweza kutoa kipaumbele cha elimu ya wavulana juu ya ile ya wasichana na kusisitiza wajibu wa wanawake katika uzazi na kutunza nyumba, dhidi ya wajibu wao wa uzalishaji mali. Tafadhali zingatia kwamba desturi za kimila ndizo zinazoimarisha athari za visababishi viwili vya mwanzo.
- Hata hivyo, viwango vya uwezo wa uzazi vya wasichana balehe viko chini na upatikanaji wa elimu una usawa zaidi visiwani Zanzibar. Kiukweli, katika ngazi ya sekondari, wavulana wana uwezekano kidogo zaidi kuacha shule kuliko wasichana katika Zanzibar, matokeo ambayo yanaweza kuruhusu uchunguzi wa ziada.

Vichocheo vya Kukosa Usawa kwenye Fursa za Kiuchumi

- **Jumla ya mapungufu ya kijinsia[4] yaliyopo katika tija kwenye kilimo, yapo kwenye upeo wa asilimia 20 hadi 30:** Vichocheo vya mapungufu ya kijinsia vinajumuisha: 1) upatikanaji mdogo kwa wanawake kwa kazi za mashambani zinazofanywa na wanaume; na 2) mapato kidogo kutokana na pembejeo za nguvu kazi na zisizo nguvu kazi, kama vile viuatilifu na mbolea oganiki. Mapungufu ya kijinsia ni makubwa zaidi katika maeneo yenye changamoto nyingi, kama vile Kanda ya Kati.
- **Mauzo ya wajasiriamali wanawake ni asilimia 46 kidogo kuliko yale ya wajasiriamali wanaume: Vichocheo vya mapungufu ya kijinsia:** 1) wanawake kutumia kidogo zaidi kwa ajili ya ujira wa wafanyakazi kwenye biashara zao, hupanua mapungufu ya kijinsia kwenye mauzo, hii inaweza kuashiria kwamba wanawake hufanya shughuli zao katika sekta zenye tija kidogo; 2) Wanawake wana uwezekano mdogo wa kusajili biashara zao; na 3) mapato kidogo kwenye kielekezi cha utajiri kinaashiria kwamba biashara za wanawake zina uwezo mdogo wa kustahimili athari za umasikini. Aidha, linapokuja suala la Mtaji, wanaume wana uwezekano mkubwa zaidi wa kutumia akiba zao kutoka biashara zao ambazo si za kilimo kama mtaji wa kuanzia, lakini athari za jambo hili kwenye mapungufu ya kijinsia kwenye mauzo ni zaidi ya kile kinachofidiwa na matumizi makubwa ya wanawake katika zawadi toka kwa familia na marafiki. Hata hivyo, utafiti zaidi unaweza kugundua iwapo kutegemea marafiki na ndugu kwa mtaji kunaweza kuzuia nafasi ya mwanamke kwa kukua kwa haraka zaidi na uendelevu wa biashara kwa kipindi cha muda mrefu.
- **Wanawake wafanyakazi wa ujira wana uwezekano mkubwa kuliko wanaume kupata pesa kidogo kuliko wanaume au kutokulipwa kwa kazi zao:** Vichocheo vya mapungufu ya kijinsia: 1) Wanawake wana uwezekano mkubwa zaidi wa kuwa na vikwazo vya muda kutokana na kufanya kazi za kutokulipwa za majumbani na matunzo na 2) Wanawake wana uwezekano mubwa zaidi wa kufanya kazi katika sekta isiyo rasmi kutokana na upatikanaji mdogo wa elimu na viwango vya ujuzi.

---

4 Udhibiti wa mapungufu ya Kijinsia kwa visababishi kimoja kimoja (k.m. umri, ngazi ya elimu) na visababishi ngazi ya shamba na (k.m. ukubwa, pembejeo, nguvu kazi) wakati wa kukokotoa tofauti katika uzalishaji kwa hekta baina ya mashamba yanayosimamiwa na wanaume na wanawake.

Vichocheo vya Kukosa Usawa katika Umiliki na Udhibiti wa Mali

- **Kukosa usalama wa ardhi kumeenea nchi nzima na wanawake ndio waathirika zaidi wa kukosa usalama wa ardhi:** Vichochezi vya mapungufu ya kijinsia: 1) Kuna uwezekano mdogo kwa wanawake kujumuishwa kwenye Hati ya ardhi kutokana na desturi za kimila. Kuna uwezekano kwa kisababishi hiki chenyewe kikashawishika sio tu kwa sababu ya kuwepo ubaguzi katika desturi za kimila, lakini pia na utata na mchanganyiko katika desturi ambazo zinatokana na mifumo ya sheria za kimila na serikali kusigana ambayo kiutendaji, inaweza kusababisha watu wenye nguvu zaidi kwenye jamii kuwa na ushawishi mkubwa zaidi.
- **Wanawake wana viwango vya chini zaidi vya ujumuishi wa kifedha kwenye nyanja zote kuliko wanaume.** Vichochezi vya mapungufu ya kijinsia: 1) wanawake wana kipato kidogo, matokeo yake ni uwezo mdogo wa kuweka akiba; 2) wanawake wana upatikanaji wa chini wa vyanzo vikuu vya dhamana, kama vile ardhi; na 3) kukosekana kwa bidhaa za kifedha ambazo mahususi zimewalenga wanawake, kwa mfano kukwepa kikwazo cha dhamana.

Vichocheo vya Ukatili wa Kijinsia na Harakati Ndogo

- **Kuna viwango vya juu vya Ukatili wa Kijinsia (GBV), ambavyo ni pamoja na Ukatili dhidi ya mwenza wa Karibu (IPV).** Wakati GBV inaimarishwa na desturi za kijamii, visababishi vya hatari vifuatavyo vinaongeza uhatarishi wa kukumbwa na GBV: 1) viwango vya juu vya ndoa na uzazi katika umri mdogo; 2) viwango vya chini vya kujitegemea kiuchumi kwa wanawake; na 3) viwango vya chini vya elimu miongoni mwa wanawake.
- **Wanawake wana viwango vya chini zaidi vya harakati na uwezo wa kufanya maamuzi: Vichocheo vinajumuisha:** 1) ushiriki mdogo wa wanawake katika ajira, hususani zisizokuwa za shamba; 2) viwango vidogo vya kipato cha wanawake; 3) pengo la umri kati ya waume na wake (wake wakiwa vijana zaidi); na 4) kuwa katika mahusiano ya mitala.
- Hata hivyo, kisiwani Zanzibar, wanawake, ukilinganisha na wanawake wa Bara, wana uwezekano mdogo zaidi wa kukutana na IPV, na uwezekano mkubwa zaidi wa lufanya maamuzi huru kuhusu matumizi ya mapato yao wenyewe, ukilinganisha na wanawake huku Bara.

Chaguzi za Sera

Vichocheo vya mapungufu ya kijinsia nchini Tanzania kama ilivyo sehemu nyingine, vinashahibiana na mambo mengi. Hii ina maana kwamba chaguzi za Sera na mapungufu katika nyanja moja, kuna uwezekano wa kuathiri matokeo katika nyanja nyingine, na hivyo kuleta ugumu wa kufanya maamuzi wapi pa kuekeza nguvu. Aidha, lengo la Ripoti hii ni kufanya kazi kama mahali pa kuanzia kwa ajili ya midahalo ya siku zijazo na Serikali ya Tanzania, upeo wa Ripoti hii kwa makusudi ni mpana. Hata hivyo, baadhi ya vipaumbele vya awali vimeibuka, kwanza kwa maana ya, ni mapungufu gani katika baadhi ya sekta yanaweza kuwa hasa ni ya muhimu kushughulikiwa? Hapa chambuzi za michanganuo (zimewasilishwa kwenye Ripoti hii) zinasaidia kuainisha vikwazo mahususi ambavyo huonekana kuwa ni muhimu zaidi katika kusukuma mapungufu ya kijinsia kwenye mavuno ya kilimo na mauzo ya kampuni. Hata hivyo, pamoja na kuonyesha ni vikwazo gani katika sekta husika vinaweza kuwa muhimu zaidi na aina ya afua zilizopo za kushughulikia hayo, Ripoti hii pia inaonyesha ni eneo gani pana la mapungufu ya kijinsia linaweza kuwa muhimuHivyo, ushahidi uliowasilishwa kwenye Ripoti hii unaashiria kwamba mapungufu ya kijinsia yanayowahusu wasichana balehe (hususani kuhusiana na elimu) inaweza kuwa ni lengo mahususi la Sera lenye manufaa, ukichukulia idadi ya matokeo mengine yanayosisitiza na ukichukulia uhusiano wao na maendeleo ya jumla ya Tanzania, ukichukulia uwezo wake wa kufanya mageuzi ya kidemografia (idadi ya watu na wasifu wao).

Pia inaweza kuwa ni mahali pazuri pa kuingilia kwa juhudi za Sera ukichukulia kwamba ahadi za Serikali hivi karibuni imeonyesha kuzidisha juhudi katika eneo hili, pamoja na Ajenda mpya ya Kitaifa ya Kuharakisha Uwekezaji kwa Afya na Uzima wa Waliobalehe (2021/22-2024/25).

Balehe ni muda ambapo wasichana hufanya maamuzi muhimu, k.m. iwapo kuacha shule na lini kuanzisha familia, ni muda ambao una athari za maisha yake yote kwa maana ya afya zao, uzazi katika maisha yake yote, ujuzi, fursa za kiuchumi, sauti na harakati. Visababishi vyote hivi vinashahibiana katika njia ambazo ni vigumu kuzielewa, lakini ushahidi duniani unaashiria kwamba uwekezaji wa kuwaweka wasichana shuleni unaweza kuonekana kuwa ni muhimu sana, ukiwa na athari kubwa kwenye kipato chao na hali zao za maisha, ndoa na uzazi wa utotoni, uzao wa maisha, na kuongezeka kwa idadi ya watu, afya na lishe, harakati na kufanya maamuzi, mtaji wa kijamii na kitaasisi, na wastani wa uwekezaji wa kila mtu katika mtaji wa binadamu wa siku za baadaye.[ii] Ushahidi kuhusu mahusiano haya pia yamesisitizwa katika data za Taifa kwa Tanzania.[iii] Masuala haya pia yanaungana na uwezo wa Tanzania wa kufanya mageuzi ya kidemografia na kuvuna faida za demografia kutokana na kufanikisha kupata kundi kubwa la watu walio kwenye umri wa kufanya kazi ukilinganisha na watu wenye utegemezi mkubwa wa watoto.

Kwa kuteremsha kwa haraka kiwango cha uzazi, nchi itakuwa katika nafasi nzuri zaidi ya kutumia uwezo wake wa tija kwenye uzalishaji wa idadi kubwa ya vijana wanapofikia umri wa kufanya kazi, hivyo kuongeza ukubwa wa watu wanaofikia umri wa kufanya kazi ukilinganisha na kundi lenye watoto tegemezi. Hii inapelekea kwenye kipato kikubwa cha mtu mmoja mmoja, uwekezaji mkubwa wa kaya kwenye mtaji wa binadamu, utoaji wa huduma za msingi kutokuzidiwa na hatimaye, ongezeko la kudumu katika uwezo wa uzalishaji wa tija wa uchumi.

Hata hivyo ni wazi kuna fursa zaidi ya eneo hili, Orodha ya chaguzi hizi za Sera ambazo zinatia matumaini, kwa kuzingatia ushahidi wa hivi karibuni wa kitaifa, kikanda na kidunia juu ya nini kinafanya kazi ili kushughulikia mapungufu ya kijinsia, haya yanawakilishwa kwa muhtasari hapo chini, na zaidi yanafafanuliwa kwa kina kwenye Sehemu ya 5 ya Ripoti hii. Hii haikusudiwi kuwa ndiyo orodha ya mwisho, la hasha, lakini pamoja na uchambuzi wa mapungufu ya kijinsia yaliyowasilishwa katika Ripoti hii, imekusudiwa kuwa ni mahali pa kuanzia kwa majadiliano ya hapo baadaye baina ya Benki ya Dunia (WB) na Serikali ya Tanzania.

Tunapokwenda mbele, WB inaanzisha Jukwaa la Jinsia ambalo litaratibu juhudi hizi kwenye Midahalo inayojikita kwenye Sera ya Jinsia, pamoja na kazi za uendeshaji na uchambuzi. Kusudio ni kwa Jukwaa hilo lizalishe juhudi nyingine zinazoongeza nguvu kwenye juhudi pana za WB za kusaidia Usawa wa Kijinsia nchini Tanzania, pamoja na kuongezeka kwa msisitizo kwenye kupanga vipaumbele kimkakati katika juhudi hizo ambazo zinatarajiwa kuleta thamani zaidi kwa Serikali ya Tanzania.

Jukwaa hili litaweza kutumia uwanda mpana wa kazi za uchambuzi hata nje ya nchi hii zikiwemo Tathmini ya Jinsia, pamoja na Tathmini ya GBV nchini, Tathmini ya nchi ya Mwelekeo wa Kingono na Utambulisho wa Jinsia (SOGI), tathmini ya ulemavu, na mapitio ya Idara ya Jinsia ya Benki ya Dunia.[5]

---

5 Mapitio yaliyopangwa ya Idara ya Jinsia yatajenga juu ya mapitio ya idara ambayo yalitekelezwa katika Mwaka 2021. Mapitio ya haraka yaliainisha ngazi ya sasa ya Ujumuishi wa Kijinsia kwenye muundo wa miradi, na mielekeo ya kisekta iliyopo ya uwekezaji wa WB kwenye Jinsia, na fursa za kufanya zaidi. Mbinu hii imehusisha mapitio ya kina ya madawati ya PAD, ISR na Kumbukumbu, na mashauriano na TTL, SD, na Wataalamu wa Jinsiaf. Ilihusisha shughuli 14 za ukopaji (kwa mwaka2016 hadi 2021 robo ya 3) katika GP9. Mashauriano na TTL, SDS, Wataalamu wa Jinsia kutoka GP pia walihusika. Kati ya miradi 14 iliyopitiwa asilimia 50 ilihusika na Jinsia wakati huo (3 Elimu; 2 Maji; 1 Uchukuzi; 1 Hifadhi ya Jamii na Kazi). Zaidi ya asilimia 70 ya Miradi ilijumuisha viashiria vya harakati za Kijinsia- viashiria kwenye PAD. Hata hivyo, ni asilimia 50 tu ya Miradi hiyo ilikuwa na majibu ya wazi (japokuwa katika kipindi hicho kulikuwa na mwelekeo wa juu katika kushughulikia Jinsia). Uandishi wa kina kuhusu Jinsia uligundulika katika shughuli zinazo shughulikia Karama za Binadamu na harakati, nguzo za Mkakati ya Jinsia wa WB.

Muhtasari wa Chaguzi za Sera

Kipaumbele cha Sera: Kuwalenga wasichana balehe ili kuwaweka shuleni na kupunguza mazingira hatarishi kwa wale ambao tayari wameacha shule.	
Vichochezi Kushughulikiwa	**Chaguzi za Sera**
Uandikishaji Mdogo wa Sekondari na Umaliziaji	❖ Kuunguza kero ya fedha ya shule ya sekondari kwa familia zenye wasichana balehe, kama vile kupitia uhamisho wa fedha bila ya masharti ❖ Kuwasaidia wasichana balehe kubaki shuleni zaidi ya ngazi za chini za sekondari na kuepuka kuzaa utotoni, kwa ujumla ni wakati wa misukosuko, kwa kutoa mafunzo ya maisha ya balehe na stadi za maisha ambayo hujumuisha 'eneo salama'
Ndoa na Kuzaa Utotoni	❖ Kuwasaidia wasichana ambao wameacha shule kuepuka ndoa na kuzaa utotoni kwa kuboresha uhuru wao wa kiuchumi kama vile kupitia mikopo isiyo na masharti na mafunzo ya amali (pamoja na kupitia vilabu vya wasichana ambavyo vinaweza kufanya kazi kama 'maeneo salama' ❖ Kusukuma mbele juhudi za kutekeleza maamuzi ya Mahakama Kuu na Mahakama ya Rufaa kufafanua iwapo miaka 18 kama umri wa chini kisheria wa ndoa wa wasichana, kushughulikia makinzano katka Sheria ya Ndoa na Sheria ya Mtoto.
Kipaumbele cha Sera: Kuongeza Uzalishaji wa Kilimo wa Wanawake	
Vichochezi Kushughulikiwa	**Chaguzi za Sera**
Umiliki wa Ardhi Usio Salama	❖ Kuwapa hamasa kaya kujumuisha majina ya wanawake kwenye hati za ardhi kama sehemu ya Programu za usajili wa ardhi, pamoja na kutoa ofa ya ruzuku ya Hati ya Ardhi kwa masharti ya Hati kuwa na umiliki wa wenza, kupitia utoaji elimu kuhusu manufaa ya umiliki wa wenza na uwezeshaji wanawake kwa ujumla.
Matumizi madogo na Tija ya Nguvukazi ya Mashambani	❖ Kusaidia wanawake kupata zana bora za kilimo ili kufidia matumizi madogo ya nguvukazi ya mashambani. ❖ Kusaidia wanawake kifedha kupata nguvu kazi bora pamoja na kupitia uhamisho wa pesa
Mavuno kidogo kulinganishwa na Pembejeo za kilimo	❖ Kusaidia huduma za ugani ambazo zinaendana zaidi na matakwa mahususi ya wanawake, kama vile kwa kutumia maafisa ugani wanawake na kuwezesha teknolojia za kidigitali (kwa masharti ya umiliki wa wanawake wa simu kabla). ❖ Kusaidia kifedha au punguzo la bei ili kuboresha matumizi ya wanawake ya viuatilifu na mbolea za ubora wa juu

Kipaumbele cha Sera: Kuboresha Matokeo ya Ujasiriamali wa Wanawake	
Vichochezi Kushughulikiwa	**Chaguzi za Sera**
Mtaji wa Chini	❖ Pata taratibu salama za Kuweka Akiba ili kuwapa wanawake udhibiti mkubwa zaidi na faragha juu ya akiba zao ❖ Kutoa msaada wa hali au mali ambao si rahisi kupelekwa kwa mahitaji ya mwanakaya mwingine, kama vile mali zenye tija, ufadhili wa pembejeo, na ruzuku za fedha taslimu
Viwango vya chini vya Urasimishaji Biashara	❖ Wahamasishe wanawake kusajili biashara zao, kama vile kwa kuunganisha msaada wa kusajili biashara na ofa za akaunti za benki za biashara.
Upatikanaji mdogo wa Mikopo	❖ Kusaidia mikopo isiyo na dhamana (k.m. kukopa kutegemea vipimo vya kisaikolojia) ❖ Kusaidia mipango ya mikopo inayolenga wanawake ambayo hutoa mikopo mikubwa muhimu kwa ukuaji wa biashara zinazopitia mageuzi
Viwango vya chini vya Ujuzi	❖ Kusaidia mafunzo ya ujuzi wa kisaikolojia katika jamii ambayo imeonyeshwa kuwa hususani kufanya kazi kwa ajili ya matokeo ya biashara za wanawake, na ambayo inaweza kuwapa wanawake sifa (k.m. kujituma) ambayo inaweza kusaidia kushinda vikwazo vingi vikubwa wanavyo kabiliana navyo
Kipaumbele cha Sera: Kuongeza Harakati za Wanawake na Kupunguza Uhatarishi kwa (GBV)	
Vichochezi Kushughulikiwa	**Chaguzi za Sera**
Mzigo Mkubwa wa Matunzo	❖ Kutoa huduma za Matunzo kwa Mtoto ambazo zitashughulikia uwezo wa mwanamke kushiriki katika maeneo yote ya uchumi (kilimo, kazi za ujira, ujasiriamali), kuongeza uhuru wao ❖ Kushughulikia desturi za kijamii kupitia vikundi vya majadiliano vya wenza na wanaume, kuongeza ushiriki wa wanaume katika majukumu ya nyumbani na utunzaji wa watoto.
Kukosa Usalama Kimwili	❖ Washirikishe wanaume na wavulana katika afua za kubadili tabia ❖ Kusaidia upatikanaji wa huduma za kisheria na mfumo wa sheria unaowajibika

Utangulizi

Tanzania imeshuhudia zaidi ya miaka 20 ya ukuaji endelevu wa uchumi, pamoja na msisitizo unaoendelea wa usawa wa kijinsia uliochangia katika mafanikio haya. Kama ushuhuda wa maendeleo ya nchi, Tanzania imepita rasmi kutoka nchi yenye kipato cha chini hadi nchi yenye kipato cha kati – cha chini ilipofika Julai 2020.[iv] Dira ya Maendeleo ya Tanzania 2025 inalenga katika kupata hadhi ya kuwa Nchi ya kipato cha kati ifikapo 2025 hii ni pamoja na kwenda sambamba na malengo yetu yanayofika mbali katika maeneo ya maendeleo ya binadamu na mtaji wa nguvu kazi, pamoja na msisitizo kwenye Usawa wa Kijinsia katika muktadha wote wa kijamii, kiuchumi, na kisiasa.[v]

Tanzania tayari iko kwenye nafasi nzuri kwa baadhi ya mambo inapokuja hatua za Usawa wa Kijinsia, lakini bado kuna nafasi kubwa kwa maendeleo. Kwa mfano, katika kigezo cha fursa za kiuchumi, kiwango cha ushiriki wa nguvu kazi yake ya wanawake ni miongoni mwa iliyo juu zaidi kwenye Bara hili, ikisisitiza wajibu mkubwa wa kiutendaji ambao wanawake tayari wanafanya katika uchumi wa Nchi. Hata hivyo, wanawake Nchini Tanzania wameweza kupata uwanda mpana zaidi wa fursa za kiuchumi, pakiwa na uwiano wa ushiriki wa wanawake kwa wanaume katika viwango vya ujira na kazi za mshahara vikiongezeka hadi asilimia 64 (64%) katika mwaka 2019 kutoka asilimia 35 (35%) katika mwaka 2000. Hata hivyo, bado kuna haja kubwa ya kuongeza ubora wa ushiriki wa wanawake kiuchumi, kama inavyoakisiwa katika ujira wao mdogo wakiwa kama wafanyakazi, mavuno kidogo kama wakulima na mauzo ya chini na faida wakiwa wajasiriamali. Aidha, wakati Nchi imekuwa ikibadilisha uchumi wake kuwa anuwai, wanawake wanaonekana wamenufaika kidogo kutokana na mageuzi haya ya kimuundo hadi sasa, kukiwa na mabadiliko ya kasi ndogo katika kilimo na aina nyingine za ajira ukilinganisha na wanaume.[vi] Na hata kwenye kilimo, wanawake wameweza kidogo kuingia kwenye shughuli zenye tija kubwa, kukiwa na vikwazo vikubwa kwa ushiriki wao katika kulima mazao yenye thamani kubwa. Picha hii ya maendeleo ya taratibu wakati haja ya kwenda mbali zaidi inajirudia katika maeneo mengine ya mapungufu ya kijinsia. Katika elimu, kwa mfano, Usawa wa Kijinsia umefikiwa hadi ngazi ya sekondari ya juu (kidato 6), lakini kwa upande wa Bara, bado kuna mapungufu kutoka sekondari ya juu. Katika afya, wakati kiwango cha vifo vya akina mama vimekuwa vikipungua, kasi ya maendeleo haijawa haraka vya kutosha kufikia malengo. Kuhusu GBV, hatua katika ngazi ya sera bado haijakutana na maendeleo sawia kwenye matokeo. Kwenye masuala yote haya, sehemu ya hadithi ni kuhusu haja ya utekelezaji ulioboreshwa wa sera zilizopo, na sehemu yake ni kuhusu kuainisha sera za kipaumbele za ziada na afua ambazo zitasaidia kuondoa mapungufu yaliyobaki.

Juhudi za Serikali ya Tanzania kuboresha Usawa wa Kijinsia zinaweza kuonekana katika miongo yote iliyopita ya dhamira za Sera zinazogusa maeneo yote makuu ya matokeo ya Sera ikiwa ni pamoja na karama (afya, elimu), fursa za kiuchumi (kazi, mali), na sauti na uwanaharakati. Kwa mfano:

- **Sheria ya Elimu ya Taifa ya mwaka 1978 (Bara)[vii] na Sheria ya Elimu Zanzibar ya mwaka 1982**.[viii]
  Sera zote mbili zinatoa elimu bure ya msingi kwa watoto wote na imewezesha kuongeza viwango vya kuandikisha Nchi nzima. Mahususi, sera hizi zimeongeza kwa mafanikio viwango vya Usawa wa Kijinsia ndani ya ngazi za elimu ikizungukwa na Sheria husika. Matokeo ya sera hizi yanasisitizwa zaidi na kupungua kwa haraka kiwango cha

kuandikishwa wasichana kwa Bara mara wanapobadilika kwenda sekondari ya juu ambako elimu sio bure tena wala lazima.[ix]

- **Dira ya Kimkakati (Mpango Mkakati wa Kuharakisha Kupunguza Vifo vya Akina Mama, Vichanga na Watoto Nchini Tanzania, 2016-2021, na Dira ya Kimkakati (Mpango Mkakati wa Kuharakisha Kupunguza Vifo vya Akina Mama, Vichanga na Watoto kisiwani Zanzibar, 2019-2023.** Sera zote mbili zimechukua mbinu ya kushughulikia huduma za afya za akina mama, watoto na wasichana balehe, ambayo inajumuisha kuunganisha shughuli zinazohusu GBV, haki za binadamu, na ushiriki wa wanaume katika juhudi zinazosaidia afya ya wakina mama na afya ya uzazi. Hata hivyo, pamoja na mbinu hii jumuishi, maendeleo yamebaki kuwa ya taratibu, na malengo bado hayajafikiwa. Pia kuna haja ya kuharakisha maendeleo na kupunguza kiwango cha juu cha kupata watoto na kiwango cha walio balehe kupata watoto ambazo zimedhoofisha afya za kina mama (hususani kwa wale wanaozaa wakiwa na umri mdogo), imechangia katika ukuaji wa juu wa watu na kuathiri mapato ya mtu mmoja moja, kuathiri ukuaji imara wa GDP, kuongeza shinikizo katika utoaji wa huduma za msingi na rasilimali, na kufanya mabadiliko ya kidemografia kwenda kwenye watu wenye kundi la umri wa kufanya kazi kuwa vigumu. .
- **Ajenda ya Kitaifa ya Kuharakisha Uwekezaji kwa Afya na Uzima wa Vijana Balehe (NAIA-AHW), (2021/22-2024/25)** Hivi karibuni ilizinduliwa na Waziri Mkuu, Ajenda inajenga juu ya Mkakati wa Kitaifa wa Afya na Maendeleo ya Watoto Balahe (2011-15) na inalenga katika kuleta upanuzi mkubwa, Uratibu baina ya sekta na kutoa vipaumbele kwa juhudi za juu za kuwezesha Watoto waliobalehe (Wanaume na Wanawake) ili taratibu waelekee kwenye utu uzima ambao ni wa Afya na wenye tija. NAIA-AHW imelenga katika nguzo sita: 1) Kuzuia Virusi vya Ukimwi (HIV); 2) Kuzuia mimba za Utotoni; 3) Kuzuia ukatili wa kimwili, Kingono na wa Kisaikolojia; 4) Kuboresha lishe; 5) Kuwaweka Wavulana na Wasichana Shuleni;6) na Kukuza ujuzi kwa ajili ya fursa za kiuchumi zenye manufaa. Wakati matokeo ya ajenda hii yataonekana wazi katika miaka ijayo, ushahidi kwenye kazi nyingi na zinazofanana nazo za vikwazo vinavyo wakabili Vijana Balehe. Hii ni mbinu inayosaidia mahusiano baina ya sekta na sekta, kwa maana hiyo basi asili ya mfumo unaohusisha baina ya Wizara ya NAIA-AHW, zitaratibiwa kupitia ofisi ya Waziri Mkuu lakini pamoja na ushiriki wa Wizara Mama,hii inaweza kutoa fursa sahihi ya kushughulikia Balahe kwa njia ambayo kweli ni jumuishi. Ikihusiana na ajenda hii, Serikali ya Tanzania hivi karibuni ilitangaza kwamba sasa itawaruhusu wasicahana waliopata mimba kurudi mashuleni baada ya kujifungua,[x] hivyo kugeuza sera ya awali ambayo ilikuwa na athari ya kuwaweka Watoto kama hao nje ya mfumo rasmi wa elimu.
- **Sheria ya Ajira na Mahusiano ya Kazi (2004) na Sera ya Ajira (2008).** Sera hizi zinatoa ulinzi mkubwa kwa wanawake katika kikosi cha kazi. Sheria ya Ajira na Mahusiano ya Kazi inakataza ubaguzi wa kijinsia katika ajira na inamuru malahi sawa kwa kazi sawa, kulinda wanawake wajawazito wasifukuzwe kazi, na kutoa ulinzi dhidi ya unyanyasaji wa kingono mahali pa kazi.[xi] Sera ya Taifa ya Ajira inatoa maslahi ya wanawake waliojifungua ambao hujumuisha kugharamia unyosheshaji kwa muda wa miezi sita (6) kiwango cha cnini. Hata hivyo, kwa vile wanawake kwa sehemu kubwa hufanya kazi katika sekta isiyo rasmi na kilimo, wanawake wengi hawanufaiki na Sheria hii.[xii] kwa kutambua haja ya kushughulikia uwepo wa wanawake wengi katika sekta na kazi zenye tija ndogo, pia kuna **Sera ya Uwezeshaji Kiuchumi Zanzibar (2019),**

ambayo inahimiza wanawake na wasichana katika kazi zilizotawaliwa na wanaume.[xiii]

- **Sheria ya Mirathi (1963), Sheria ya Ardhi (1999), na Sheria ya Ardhi ya Vijiji (1999).** Ndio Sheria kuu ambazo zinahimiza umiliki wa ardhi kwa wanawake. Zikikusudia kuongeza usajili rasmi wa aridhi na umiliki salama wa ardhi katika nchi nzima, lengo lao ni kushughulikia ubaguzi wa kijinsia ambao wanawake mara nyingi hukabiliana nao kupitia mifumo ya kimila ya umiliki wa ardhi ambayo unakinzana na sheria ya Serikali. Sheria ya Ardhi ya Kijiji inasistiza kwamba sheria yeyote ya kimila ambayo "inawanyima wanawake, Watoto, au watu wenye ulemavu, kukalia au kutumia ardhi hiyo," itafutwa na haitatumika.[xiv] Sheria ya Mirathi inatoa ulinzi wa haki za mali ya wajane kutokana na kunyang'anywa na shemeji zao. Katika mfumo wa kimila wa kumiliki Ardhi, Ardhi inarithiwa na wanafamilia wanaume, na wengine pamoja na wanawake hupata ardhi kupitia familia zao au waume zao. Hata hvyo, pamoja na Sera hizi, utekelezaji umekuwa wa matatizo na umiliki wa ardhi wa wanawake umebaki kuwa chini.[xv]

- **Mpango Kazi wa Kitaifa wa Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto (NPA-VAWC), na masahihisho ya Sheria ya Ndoa (1971).** Zilizinduliwa mwaka 2016, NPA-VAWC inatambua kwamba kupunguza ukatili una matokeo chanya kwa ajili ya ukuaji jumuishi na una malengo makubwa ambayo yanaweza kuathiri kwa njia chanya harakati za wanawake na wasichana. Mpango unalenga kuongeza kwa kasi viwango vya chini vya mimba za utotoni, kupunguza mila za ukeketaji (FGM/C), na kiwango kikubwa cha ndoa za utotoni katika nchi nzima. Licha ya jina la Mpango Kazi huu, hakuna Sheria mahususi ambayo inashughulikia ukatili wa kijinsia majumbani. Mapungufu hayo katika mfumo wa kisheria hususani kuhusiana na matukio mengi ya GBV na IPV nchini Tanzania, hii inawakilisha fursa tunayoikosa katika kushawishi desturi za kijamii na kutuma ujumbe mzito kuhusu kutokukubalika kwa GBV na IPV.[xvi] Kwa mfano, utafiti wa DHS wa mwaka 2015/16, takribani asilimia 40 ya wanawake waliripoti kushuhudia ukatili wa kimwili tangu umri wa miaka 15, na asilimia 22 bado wanaripoti kukabiliwa na ukatili wa kimwili mara nyingi au baadhi zaidi ya miezi kumi na mbili (12) (ijapokuwa hii iko chini kutoka asilimia thelathini na tatu (33) katika DHS ya 2010). Sheria ya Ndoa imeweka umri wa chini wa ndoa kuwa miaka kumi na tano (15) kwa wasichana na kumi na nane (18) kwa wavulana. Mwaka 2016 Mahakama Kuu ya Tanzania iligundua kwamba Umri wa chini kwa wasichana kuolewa ni kinyume cha Katiba, pamoja na Mahakama ya Rufaa, hivyo hatimaye kuthibitisha maamuzi ya waka 2019. Kama shemu ya uamuzi huu, Serikali iliamuriwa kubadili umri wa chini wa Ndoa kwa wasichana uwe miaka 18 ndani ya mwaka mmoja (japokuwa wakati wa kuandiaka ripoti hii serikali bado inafanya mashauriano na wadau kwenye suala hili).[xvii]

Kujenga juu ya mafanikio haya na kuhakikisha maendekeo zaidi kwenye matokeo ya jinsia, upangaji wa vipaumbele kutegemeana na ushahidi unaohitajika: Jinsia ni suala mtambuka ambalo linahusu sekta zote, kukiwa na mwingiliano mwingi wa mapungufu ya kijinsia na uwezekano wa miitikio mingi ya Sera ndani ya kila sekta, hata hivyo muda na rasilimali za Serikali na Wadau wake wa Maendeleo zina ukomo. Ripoti hii inalenga kusaidia katika jambo hili kwa kuwasilisha ushahidi wa ukubwa wa mapungufu tofauti ya kijinsia na upatikanaji na ufanisi wa miitikio ya Sera.

Ripoti pia inaangazia tofauti katika ukubwa wa mapungufu mbalimbali ya kijinsia na vikwazo baina ya maeneo ya vijijini na mijini na kati ya mikoa tofauti ya nchi, ambayo pia inachangia katika kupanga vipaumbele vya juhudi za kushughulikia mapungufu haya. kwa mfano, matokeo yanayohusiana na afya za akina mama, kuzaa/ndoa za utotoni, na kukamilisha elimu ya shule ya Sekondari ya wasichana vyote kwa kiwango kikubwa, ni mabaya zaidi kwenye maeneo ya vijijini kuliko mijini. Vivyo hivyo, mikoa kama vile Katavi, Tabora, na Morogoro yote inaonekana kuwa na viwango vya juu vya uzazi wa vijana waliobalehe kuliko wastani wa kitaifa. Pia kuna tofauti kati ya Tanzania Bara na Zanzibar: kwa mfano, viwango vya uzazi wa vijana balehe na wasichana kuacha shule vyote ni tatizo zaidi Tanzania Bara kuliko ilivyo Zanzibar, kama ilivyo kwa kukumbana na IPV. Uelewa wa kina wa jinsi Zanzibar ilivyoweza kupata mapungufu madogo ya kijinsia katika upeo wote wa matokeo, licha ya kuwa na viwango vikubwa vya umasikini,[xviii] na ni somo gani hii inatoa kwa mikoa mingine ya nchi nje ya uwanda wa Ripoti hii lakini inaweza kujumuishwa kama msisitizo wa kazi za uchambuzi wa Benki ya Dunia na midahalo ya Sera kuhusu jinsia nchini Tanzania.

Mbinu ya ripoti hii inafuata Mfumo wa Mkakati wa Jinsia wa Taasisi za Benki ya Dunia (Kwa Miaka 2016-23) ambao unalenga kwenye malengo ya kimukakati katika karama za Binadamu (elimu, afya); fursa za kiuchumi (pamoja na kazi, umiliki/udhibiti wa mali) na kukuza sauti na harakati za wanawake, na kuwashirikisha wanaume na wavulana. Mkakati huu umeasisiwa kutokana na dhana ya muundo, uliotamkwa kwenye Ripoti ya mwaka 2012 ya Maendeleo ya Dunia kuhusu Usawa wa Kijinsia na Maendeleo, ambayo inapendekeza kwamba kaya, masoko na taasisi (zikiwa rasmi na zisizo rasmi) na mahusiano yao vyote vikishawishi Usawa wa Kijinsia na Maendeleo ya Kiuchumi[xix]. Mbinu kwenye Ripoti hii inajumuisha mapitio ya dawati la fasihi (pamoja na Ripoti zote za Kiserikali na zisizo za Kiserikali pia na fasihi ya wasomi), takwimu za ufafanuzi kuhusu mapungufu ya kijinsia, ikijumuisha vyanzo vikuu kama vile utafiti wa uchumi wa kaya kitaifa na viashiria vikubwa vya Maendeleo Duniani, na uchambuzi wa kuamua wingi na kubaini visababishi vikuu muhimu nyuma ya matokeo makubwa.

Malengo ya uchambuzi huu ni kusaidia Serikali ya Tanzania katika majadiliano ya Sera yake na maamuzi kuhusu kuondoa mapungufu ya Kisera, na hatimaye kuchangia katika juhudi imara zaidi zenye misingi ya ushahidi, kuendeleza uwezeshaji wa wanawake na Usawa wa Kijinsia nchini Tanzania. Hatimaye jukwaa la Jinsia litaanzishwa kuratibu juhudi hizi kuhusu midahalo inayoangazia Sera ya jinsia, pamoja na kazi za uendeshaji na uchambuzi. Malengo ya jukwaa hili ni kuzalisha shughuli zinazochagizana katika shughuli pana za Benki ya Dunia za kusaidia Usawa wa Kijinsia nchini Tanzania, kukiwa na msisitizo mkubwa kuhusu kupanga kimkakati vipaumbela vya juhudi hizo ambazo zinatarajiwa kuleta thamani kubwa kwa Serikali ya Tanzania. Jukwaa hili litaweza kutumia wigo mpana wa kazi za uchambuzi hata nje ya nchi hii kufanya tathimini ya jinsia, inayojumuisha tahimini ya GBV nchini, mwelekeo wa kingono na utambulisho wa jinsia (SOGI) nchini, tathimini ya ulemavu, na mapitio ya Idara za Jinsia Benki ya Dunia.[6]

6 See footnote 4..

1. Karama za Binadamu

Karama za Binadamu: Mambo Muhimu ya Kuzingatia

Jumla ya viwango vya uzazi nchini Tanzania iko juu, kwa wastani wa uzazi 4.8 kwa kila mwanamke na hii kwa sehemu moja inachochewa na uzazi wa vijana walio balehe na ndoa za utotoni. Viwango vya juu vya uzazi, uzazi wa vijana waliobalehe, na ndoa za utotoni vinashahibiana na kupungua kwa shughuli za kiuchumi, viwango vya chini vya elimu, umasikini na kupungua kwa harakati. Viwango vya juu vya uzazi pia vinahusiana na matokeo duni zaidi ya afya kwa wanawake pia na kwa watoto wao. Kwa kiwango kikubwa kiwango cha juu cha uzazi kinazuia nchi kunufaika na faida za Kidemografia, kuhusu kuongeza ukubwa wa watu wenye umri wa kufanya kazi.

Wakati nchi ikienda kuelekea usawa wa kijinsia, kuna viwango vya chini vya elimu, katika Tanzania Bara bado kuna mapungufu makubwa ya kijinsia katika ngazi za sekondari ya juu ambapo ada za shule bado zipo. Viwango vya chini vya upatikanaji wa elimu miongoni mwa wanawake vinahusiana na mimba za utotoni, kuongezeka kwa uzazi, kupungua kwa fursa za kiuchumi na kupungua kwa kipato katika maisha ya mtu.

Chaguzi za Sera: Kuinua upatikanaji wa elimu ya wasichana na kupunguza hatari za mimba na ndoa za utotoni kwa; 1) Kutoa msaada wa kifedha kwa familia zao kupitia uhamisho wa fedha wenye masharti kwa wasichana ambao wapo shuleni na uhamisho wa pesa bila ya masharti, uhamisho wa pesa ili kupunguza hatari kwa wale wasichana ambao wameshaacha shule; 2) kuboresha matokeo ya kujifunza, ikiwa ni pamoja na kupitia programu za jumla ambazo kimahususi haziwalengi wasicahana na ambazo tuna hazina kubwa ya ushahidi; na 3) kutumia maeneo salama kuwapa wasichana (wote ambao wapo shuleni na wale ambao hawapo shuleni) maarifa na uwezeshaji kiuchumi, wanahitaji kudhibiti uchaguzi wao wa uzazi na maisha yao.

Mtaji wa binadamu una maarifa, ujuzi na afya ambazo watu hulimbikiza katika maisha yao yote, kuwawezesha kufikia uwezo wao kama wanajamii wenye tija.[xx] Mapungufu ya kijinsia katika karama za binadamu inaweza kusababisha Sera na utendaji potofu na uso na usawa. Hata hivyo, Sera na Programu zinaweza kupunguza mapungufu katika karama za binadamu kwa kuongeza visababishi vya ugavi na uhitaji wa huduma. Visabaishi vya ugavi vinajumuisha hatua kama vile kuboresha miundombinu na kuongeza idadi ya wataalamu waliosomea afya na elimu. Kinyume chake, visababishi vya uhitaji vinajumuishi programu za mabadiliko ya tabia, ambazo zinakuza umuhimu wa elimu utotoni au kuzuia ndoa za utotoni. Sehemu hii itachunguza mapungufu ya kijinsia katika karama za binadamu nchini Tanzania kwa kuchambua mapungufu ya kijinsia katika afya na elimu.

1.1 Afya

1.1.1 Uzazi

Kushughulikia viwango vya juu vya uzazi ni lengo muhimu sana la Sera kwa nchi nyingi zilizopo Kusini mwa Jangwa la Sahara. Kutoka msimamo wa kitaifa, kupunguza viwango vya uzazi kwa haraka inaweza kuziwezesha nchi zilizo na idadi kubwa ya vijana kupandisha kwa kiwango cha juu matokeo ya pato la mtu mmoja mmoja katika sehemu hii ya watu ambao wana uwezo wa uzalishaji, kwa kupunguza ukubwa wa wastani wa watu amhao wana utegemezi wa watoto, ukulinganisha na watu ambao wana umri wa kufanya kazi. Hii itaongeza kipato cha mtu mmoja mmoja, kuruhusu kaya kuwekeza zaidi kwenye mtaji wa binadamu wa kila mwanakaya. Aidha, kupunguza ukuaji wa idadi ya watu pia itasaidia kupunguza shinikizo ambalo Serikali zenye rasilimali chache wanakabiliana nalo katika kutoa upatikanaji wa huduma za msingi, kama vile afya na elimu.[xxi] Kadhalika, kuwawezesha Wanawake kupata huduma za uzazi wa mpango huongeza harakati, na hii ina matokeo ya moja kwa moja kwenye afya zao na uzalishaji.

Nchini Tanzania, jumla ya kiwango cha uzazi, wastani wa idadi ya watoto wanaozaliwa na kila mwanamke, imepungua taratibu kutoka 6.2 mwaka 1991 hadi 4.8 vizazi kwa kila mwanamke kwenye mwaka 2019 (kielelezo 1). Hii bado iko juu sana kuliko wastani wa 4.6 kwa Afrika yote chini ya Jangwa la Sahara[xxii]. Aidha, Ripoti ya hivi karibuni ya Benki ya Dunia inaeleza kwamba kupungua kwa uzazi hakuendani na maendeleo ya haraka ambayo yamefanyika kwa maana ya viwango vya vifo kwa watoto chini ya miaka 5 na viwango vya vifo vya watoto wachanga, matokeo ambayo kwa upana yanachukuliwa kuwa yanakuza viwango vya chini vya uzazi.[xxiii] Viwango vya uzazi kwa sehemu kubwa viko chini miongoni mwa wanawake waliosoma zaidi, kaya tajiri, na wanawake katika maeneo ya mijini. Viwango vya uzazi havitofautiani kimkoa, viwango vya juu zaidi katika maeneo ya vijijini, na katika Kanda za Ziwa, Magharibi, Nyanda za Juu Kusini, Magharibi na Kati, tofauti na Kanda za Kaskazni, Mashariki, na Kusini ambazo zina viwango vya chini kabisa vya uzazi. Kiwango cha uzazi Visiwani Zanzibar mwaka 2016 ilikuwa 5.1, chini kidogo ya wastani wa Taifa wa 5.2 (Kielelezo 2).[xxiv]

Kielelezo 1: Jumla ya Uzazi

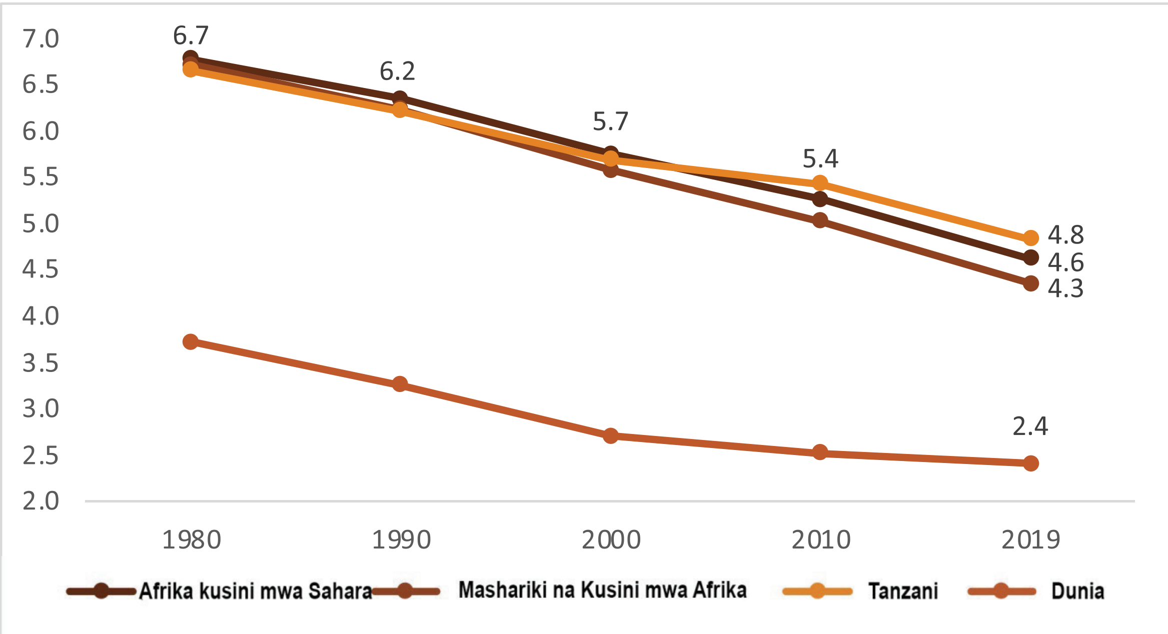

Viashiria vya Benki ya Dunia

Mimba za Vijana Balehe

Uzazi wa Watoto Balehe ni hususani suala muhimu kwani linahusiana kwa karibu sana na viwango vya juu vya uzazi katika maisha ya kijana. Maisha ya ujana ni kundi muhimu sana katika maisha ya mwanamke wakati anapofanya chaguzi ambazo zitakuwa na athari za muda mrefu kwa mustakabali wake wa uzima na uzalishaji. Maamuzi kama vile iwapo ataendelea na shule, ataolewa, au atazaa mtoto yataathiri kwa kiwango kikubwa soko la ajira la wanawake hapo baadaye katika maisha. Wanawake wanaoanza kuzaa katika umri mdogo wana uwezekano wa kuwa na watoto zaidi katika maisha yao yote, wana uwezekano mdogo wa kuendelea na elimu yao na matokeo yake, wana uwezekano mkubwa wa kuwa na matokeo mabaya ya kiuchumi.[xxv] Kwa kuwawezesha vijana balehe na wanawake vijana kufanya maamuzi ya busara kuhusu kuzaa, matokeo yanayowezekana kuhusu elimu na matokeo ya kiuchumi yataweza kuimarisha viwango vyao vya uwezeshaji na harakati. Kwa kiwango kikubwa, kupunguza viwango vya mimba za vijana balehe, itachangia kwa kiasi kikubwa kupunguza shinikizo kwenye mifumo ya elimu na afya na itawezesha uwekezaji mkubwa kwa kila mtoto.[xxvi]

Kuongezea katika matokeo ya elimu na uwezeshaji kiuchumi, kuna hatari kubwa za kiafya zinazoambatana na mimba za utotoni na vipindi vifupi vya mapumziko kati ya uzazi. Kuzaa mtoto katika umri mdogo unaongeza uwezekano wa kupata matatizo wakati wa ujauzito na kujifungua na inahusiana na viwango vya juu vya vifo vya vichanga.

Viwango vya uzazi kwa vijana balehe nchini in Tanzania vimeshuka katikakipindi cha miaka 20 kutoka vizazi 134 hadi 115 kwa kila wanawake 1000 walio na umri kati ya miaka 15-19. Hata hivyo, bado iko juu zaidi kuliko Afrika Chini ya Sahara iliyo na wastani wa 100,[xxvii] na miaka ya wastani ya uzazi wa kwanza ni 19.8. Mwaka 2016, asilimia 27 (27%) ya wanawake kati ya miaka 15-19, ama wameshazaa au wana ujauzito, na kitaifa uzazi wa vijana balehe vinachangia vizazi 116 kwa kila vizazi elfu moja. Kanda za Magharibi na Kusini Magharibi katika Tanzania Bara zina viwango vya juu zaidi vya uzazi wa utotoni, wakati Zanzibar wana viwango vya chini zaidi nchini (Kielelezo 4). Vijana balehe kwenye maeneo ya vijijini na kaya masikini wana uwezekano zaidi kuliko wale wa maeneo ya mijini au kaya tajiri kuanza kuzaa mapema (Kielelezo 5).[xxviii]

1.1.2 Kupanga Uzazi

Mbali na kuchelewesha umri wa ndoa na kuzaa, ni muhimu sana kushughulikia uzazi miongoni mwa wanawake walioanza kuzaa. Kipindi kutoka mimba moja kwenda nyingine – kiasi cha muda kati ya kuzaa – ni desturi muhimu ya kushusha viwango vya uzazi, pia na kuboresha afya na lishe kwa wakina mama na watoto wachanga Shirika la Afya Duniani (WHO) linapendekeza muda wa chini wa miezi 33 baina ya vizazi viwili vinavyofuatana. Tanzania kidogo inavuka kiwango hiki cha chini, ikiwa na wastani wa muda kati ya kuzaa wa miezi 35.[7] Hii ni tarakimu ambayo imebadilika taratibu sana kwenye miongo mimgi, ikiongezeka kutoka miezi 33 mwaka 1991/91. Hata hivyo, data ya hivi karibuni ya mwaka 2015/16 inaonyesha tofauti kubwa baina ya maeneo ya vijijini na mijini, pakiwa na wastani wa 33 (mijini) na 43 (vijijini). Aidha, baadhi ya mikoa mmoja mmoja wako chini ya wastani wa WHO uliopendekezwa, ikiwa ni pamoja na: Simiyu (27.2), Kusini Pemba (27.8), Kaskazini Pemba (28), Shinyanga (29.1), Mara (29.1), Geita (29.1), Ziwa (29.6), Kigoma (30.2),Magharibi (30.5), Mwanza (30.5), Tabora (30.7), Kaskazini Unguja (31.4), Zanzibar (31.8), Katavi (32.2) na Kagera (32.4).

Wakati kupanuka kwa miji, kupitia njia mbalimbali (elimu ya juu, viwango vya chini vya unasikini), inawezekana kumechangia kiwango kikubwa cha kupanga uzazi nchini Tanzania, athari chanya zinazoambatana na kukua kwa miji inawezekana zimepunguzwa kidogo na kupungua kwa desturi za kitamaduni ambazo zinakuza vipindi virefu vya kupanga uzazi miongoni mwa

7 2015/16 DHS data

baadhi ya jamii maeneo ya vijijini Tanzania. Kaskazini ya Tanzania (ambako wastani wa kipindi kati ya vizazi ni miezi 39) mila zinatambua kwamba uzazi na kunyonyesha kunadhoofisha rasilimali za kibailojia za mwanamke, na kwamba wanawake wanaoshika mimba baada ya muda mfupi hawawezi kujitunza wenyewe au watoto wao. Imani hii inawapelekea wanawake kupanga vizazi vyao ili kuongeza kwa kiwango cha juu nguvu zao za kimwili. Mbinu za kimila za kupanga uzazi zinajumuisha kunyonyesha kwa mda mrefu, kutofanya mapenzi baada ya kujifungua na mitaala. Hata hivyo, kuongezeka kwa miji, upatikanaji wa njia za kuzuia mimba na chakula cha ziada cha mtoto vimeambatanishwa na kupunguza kupanga uzazi katika nchi nyingi za Chini ya Jangwa la Sahara. Upatikanaji wa huduma za kuzuia mimba kunahusishwa na kuzorota kwa mila za kuepuka kufanya ngono baada ya kujifungua. Kwa kuongezea, kadri matumizi ya kulisha watoto chakula cha ziada kuongezeka, kima cha muda kabla ya wanawake hawajaanza kupevusha mayai baada ya kuzaa kimepungua. Matokeo yake jamii nyingi nchini Tanzania kumeshuhudia kupungua kwa kupanga uzazi, kati ya 1940 na 1970.[xxix] Licha ya kupungua huku kwa muda kati ya mtoto mmoja na mwingine kuongezeka taratibu kuanzia miaka ya 1980.

Kuongezeka kwa matumizi ya teknologia ya kuzuia mimba, pia na ujumbe wa afya kwa umma kuhusu umuhimu wa kunyonyesha kumechangia kuongezeka kwa muda baina ya watoto nchini Tanzania kuanzia miaka ya 1980. Nchini Tanzania wanawake ambao wameajiriwa wana uwezekano mkubwa zaidi wa kuwa na vipindi virefu vya kati ya mtoto na mtoto kuliko wale ambao hawajaajiriwa, pamoja na kuongezeka kwa nafasi hiyo na kufuatilia shughuli zao za uzalishaji au kuendeleza kazi zao. Vipindi vifupi kati ya mimba vina uwezekano mdogo kuwa miongoni mwa wanawake wenye umri kati ya miaka 35 au zaidi, wanawake ambao wamesoma zaidi, wanawake ambao wanatoka kaya tajiri, na wanawake ambao mtoto aliyetangulia ameishi. Nchini Tanzania tofauti na nchi nyingine za Kusini mwa Jangwa la Sahara, vipindi vifupi vya kuzaa vina uhusiano mkubwa na kuishi katika maeneo ya vijijini ya nchi. Mwelekeo huu unafuata ule wa uzazi wa mpango nchini.[xxx]

1.1.3 Afya ya Uzazi

Kanda ya Kusini mwa Jangwa la Sahara una kiwango kikubwa zaidi cha uzazi Duniani na ilipofika 2017 ilichangia zaidi ya nusu ya vifo vya akina mama Duniani.[xxxi] viwango vya vifo vya akina mama vinafafanuliwa na Shirika la Afya Duniani kuwa "Idadi ya vifo vya akina mama kwa kwa kipindi fulani kwa kila vizazi hai 100,000 katika kipindi hicho hicho" Kiwango cha vifo vya akina mama kinaonyesha hatari ya vifo vya akina mama katika mimba moja ambayo huamuliwa na visababishi vya kikanda au Kitaifa kama vile upatikanaji na ubora wa huduma za afya.[xxxii]

Kiwango cha vifo vya akina mama nchini Tanzania, ilipofika 2017, ilikuwa 524 vifo vya akina mama kwa kila vizazi hai 100,000 ambayo ni chini kidogo kuliko ile ya Kusini mwa Jangwa la Sahara lakini viko juu zaidi kuliko viwango vya vifo vya akina mama vya Africa Mashariki na Kusini mwa Afrika, na zile nchi zenye kipato cha chini Duniani.[xxxiii] Kwa misingi ya viwango vya uzazi na viwango vya vifo vya akina mama, inakisiwa kwamba kina mama kuanzia mmoja 1 hadi 33 watakufa wakati wa kujifungua, wakati wa miezi miwili baada ya kujifungua.[xxxiv] Maboresho kwenye mfumo wa huduma za afya ya uzazi na upatikanji wa huduma bora ni mhimu katika hatari kwa afya za wanawake kwa kipindi chote cha maisha yao kupitia maboresho ya maarifa ya kuzuia hatari za uzazi, huduma bora za akina mama na lishe, na kuongeza harakati za afya ya uzazi kwa wanawake kupitia uzazi wa mpango. Janga la hivi karibuni la Virusi vya Korona lina uwezo wa kufanya hali ya afya ya huduma kwa akina mama kuwa mbaya zaidi na uwezekano wa kuenea kwa virusi, na mwitikio wa dharura kwa virusi vinaweza kuvuruga ugavi na uhitaji wa huduma. Zoezi la kutengeneza modeli linalofanywa na Taasisi ya Fedha Duniani (GFF) imegundua kwamba nchini Tanzania janga linaweza kuwaacha wanawake 326,500 kukosa huduma za kujifungua na kuongeza vifo vya akina mama kwa asilimia 16 kwa kipindi cha mwaka ujao[xxxv].

Jumla ya Viwango Vya Uzazi Kwa Mkoa

Kielelezo 4: Asilimia ya Wasichana Walioanza Kuzaa

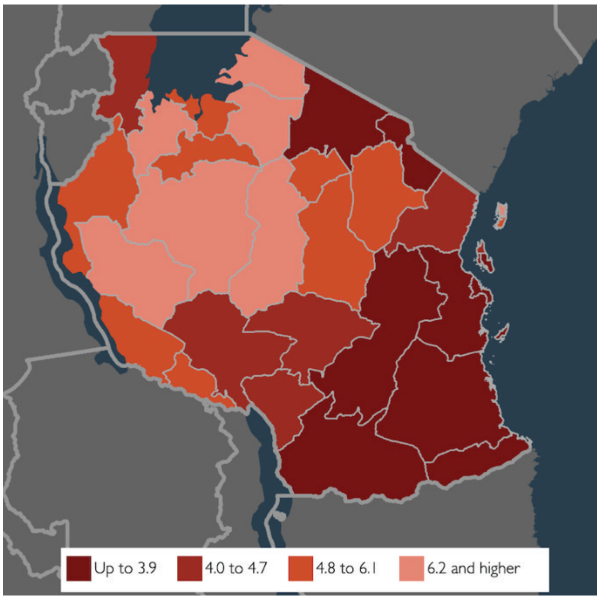

Chanzo: STATcompiler, Tanzania DHS, 2015/16

Kielelezo 5: Sifa za Vijana Wanaopata Ujauzito

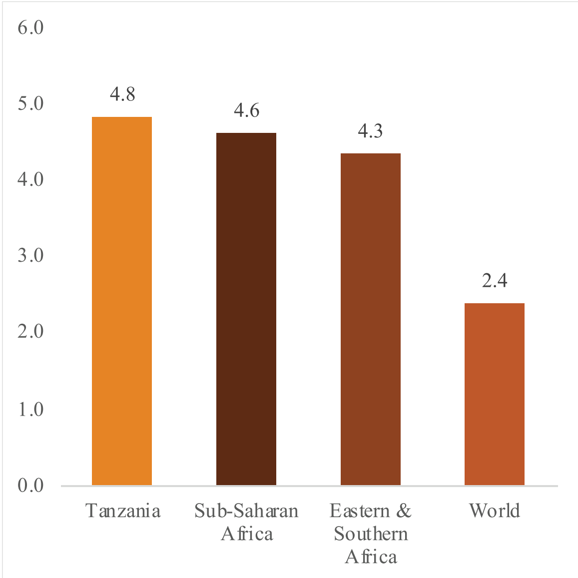

Chanzo: World Development Indicators, World Bank

Viwango vya Uzazi vya Walio Balehe na Sifa za Vijana Wanaopata Ujauzito

Kielelezo 4: Asilimia ya Wasichana Walioanza Kuzaa

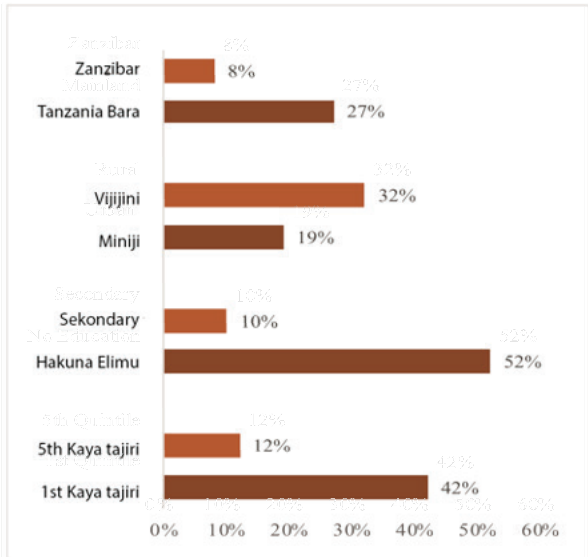

Chanzo: STATcompiler, Tanzania DHS, 2015/16

Kielelezo 5: Sifa za Vijana Wanaopata Ujauzito

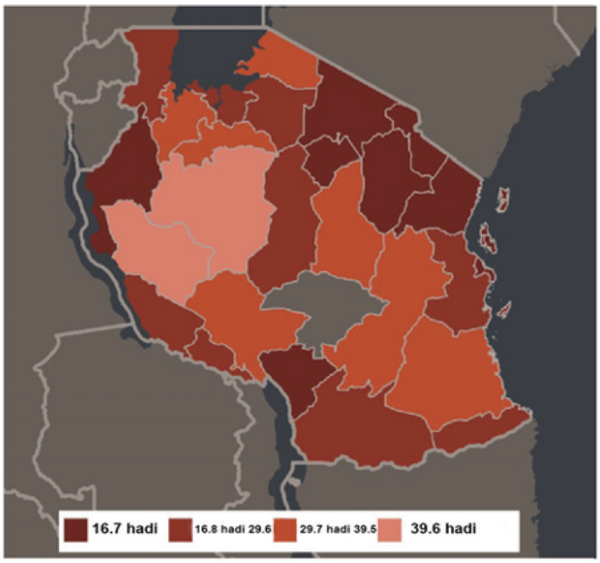

Chanzo: World Development Indicators, World Bank

Uzazi wa Mpango

Uzazi wa Mpango huongeza harakati za uzazi kwa wanawake, kuwawezesha wanawake kumudu ni watoto wangapi watakuwa nao na wakati gani wa kuwapata. Kwa kuwezesha chaguzi za wanawake kuhusu wakati gani wa kuwa na watoto. Uzazi wa mpango unaongeza fursa zao za kielimu na kiuchumi wakati pia inaboresha nafasi zao za kuwa na mimba salama zaidi kupitia kupanga na kuzuia mimba hadi pale miili yao itakapo kuwa imejengeka vyema. Uzazi wa mpango pia huwawezesha wanawake na wenza wao kuchagua ukubwa wa familia ambayo wanaweza kuihudumia.[xxxvi]

Huko Tanzania Bara, huduma za uzazi wa mpango hutolewa na Wizara ya Afya na Ofisi ya Rais – Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (TAMISEMI) kama sehemu ya huduma za afya ya uzazi, mama, vichanga, mtoto na vijana waliobalehe (RMNCAH).[xxxvii] Mpango Mkakati wa Taifa wa Kuharakisha kupunguzwa kwa vifo vikubwa vya Mama, Vichanga, na Watoto nchini Tanzania (2016-2020) inatamka kwamba vizuzi vya mimba vya kisasa vinaweza kuepusha vifo vya kina mama 2,360 kila mwaka na kuboresha afya ya mtoto kwa kurefusha muda wa kupanga uzazi.[xxxviii]

Kanda zilizo na viwango vya juu vya matumizi ya vizuia mimba vya kisasa vinaendana na kanda zilizo na viwango vya chini zaidi vya uzazi kama vile Kanda ya Kusini ambapo asilimia 51 ya wanawake walioolewa wanatumia aina ya kuzuia mimba. Visiwani Zanzibar ina viwango vya chini vya matumizi ya vizuia mimba, ambako wanawake walioolewa wana chini ya nusu ya uwezekano wa kutumia vizuia mimba kama ilivyo kwa wanawake walioolewa. Bara wanaotumia njia za kisasa za uzazi wa mpango (Kielelezo 6).[xxxix] Wakati matumizi ya vizuia mimba vya kisasa kumekuwa kukiongezeka taratibu, vinatofautiana ukubwa wa matumizi kwa mikoa. Miongoni mwa wanawake waliolewa hivi karibuni, asilimia 32 hutumia uzazi wa mpango wa kisasa, kwa wanawake wasioolewa, wanawake wanaofanya ngono sana, asilimia 46 hutumia njia za kiasasa za kuzui mimba na kufanya hivyo zaidi ya mara mbili ya wanawake wa vijijini hutumia njia za kitamaduni kuzuia mimba. Matumizi ya vizuia mimba vya kisasa huongeza kiwango cha wanawake cha elimu, na kiwango cha utajiri wa kaya. (Kielelezo 7).[xl]

Kati ya asilimia 61 ya wanawake wenye uhitaji wa kupanga uzazi, ama kuzuia au kuweka nafasi kati ya vizazi, asilimia 22 hawajaweza kupata mahitaji yao. Asilimia ya wanawake ambao wana mahitaji yasiyo timizwa, ilishuka kutoka asilimia 28 mwaka 1992 hadi asilimia 22 mwaka 2010, na ikawa haibadiliki hadi 2015. Data hii ya hivi karibuni inaonyesha kwamba hii inaendelea kuwa na kiwango cha juu cha uhitaji miongoni mwa wanawake ili kuendelea kuzuia uzazi. Hata hivyo kwa ujumla mwanamke wa kawaida nchini Tanzania bado anapenda kuwa na familia kubwa. Idadi ya watoto inayo pendelewa na wanawake ilikuwa 4.7 mwaka 2015/16, japokuwa hii ilikuwa chini kutoka 5.3 mwaka 1999. Ni muhimu pia kufikiria juu ya uhitaji wa familia kutoka kwa wanaume, na hivi vyote ni kwa sababu asilimia 80 ya wanawake wanasema maamzi ya kupanga familia hufanywa pamoja na waume zao, na kwa sababu wanaume wanonekana kupendelea kuwa na familia kubwa zaidi ya wake zao. (5.1 mwaka 2015/16).

Afya ya Mama

Nchini Tanzania, ujauzito na kujifungua vinakuja baada ya malaria na HIV/ UKIMWI kama sababu zinazoongoza katika vifo na ulemavu wa wanawake. Kwa kuongezeka kwa gharama za matibabu za huduma duni za afya ya mama na gharama kubwa za kiuchumi kwa Taifa na Kaya. Mapato ya kiuchimi yanayoweza kupatikana kutokana na kuboresha huduma ya afya kwa mama zinatokana na kupunguza athari hasi za moja kwa moja au zisizo za moja kwa moja kama vile gharama wanazolipa kutoka mifukoni pamoja na kupungua kwa uzalishaji.[xli]

ahitaji Yasiyotimizwa ya Uzazi wa Mpango na Upatikanaji wa Huduma za Uzazi wa Mpango

Kielelezo 6: Asilimia ya Wanawake kwenye ya FP yasiyotekelezwa

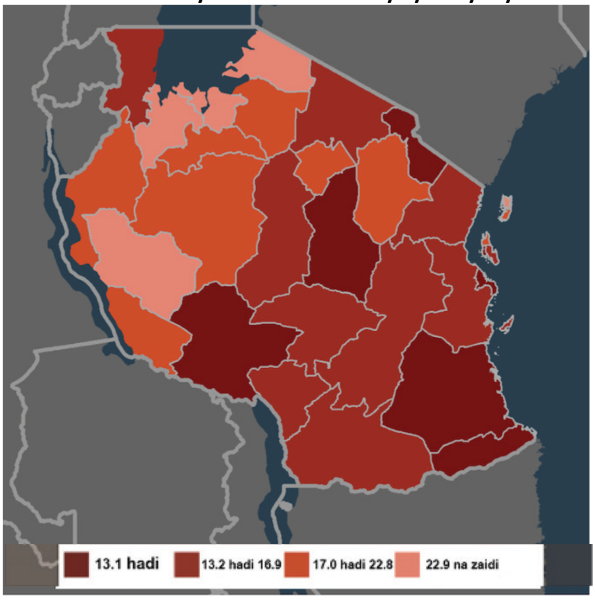

Source: STATcompiler, Tanzania DHS, 2015/16

Kielelezo 7: Wasifu wa Wanawake Wanaotumia FP Mahitaji

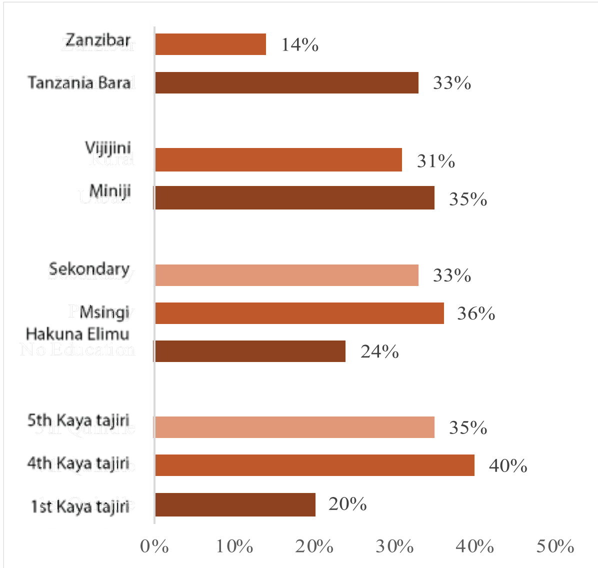

Source: Tanzania DHS, 2015/16

ikwazo vya Upatikanaji wa Huduma za Afya

Figure 8: percent of Women with Barriers to Access

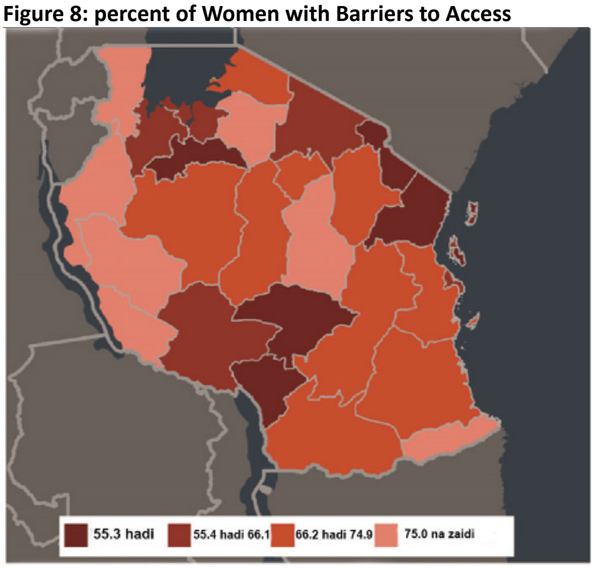

Source: STATcompiler, Tanzania DHS, 2015/16

Figure 9: Specific Barriers

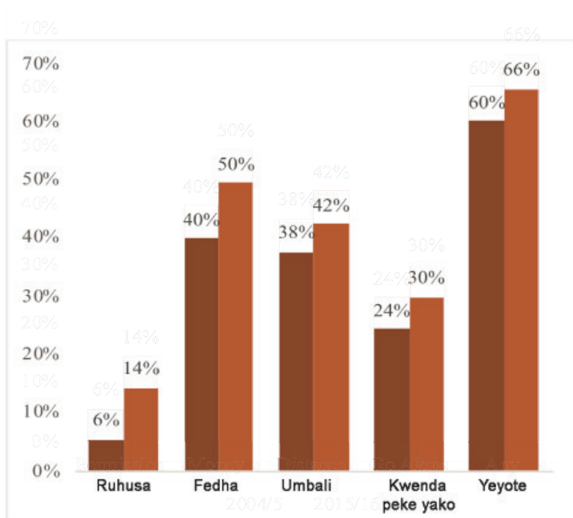

Source: Tanzania DHS, 2015/16

Vikwazo vya Kupata Huduma

Theluthi mbili ya wanawake wanaripoti kwamba angalau kuna kikwazo kimoja cha upatikanaji wa hiduma za afya kwao. Uwezekano wa wanawake kuripoti vikwazo wa upatikanji wa huduma za afya hutofautiana kwa kiwango kikubwa hutegemea sehemu husika (Kielelezo 8). Vikwazo vinavyoripotiwa kwa wingi na wanawake vilikuwa ni kushindwa kupata pesa ya kulipia matibabu (asilimia 50) na umbali kwenda kituo cha afya (asilimia 42), inayofuata ni kutokutaka kwenda peke yako na kushindwa kupata ruhusa kutoka kwa waume zao (Kielelezo 9). Wanawake kwenye maeneo ya vijiji, wanawake wenye elimu ndogo, na wanawake kutoka kaya masikini wana uwezekano zaidi wa kuripoti anagalau kikwazo kimoja cha upatikanaji wa huduma za afaya.[xlii]

Utafiti wa hivi karibuni uliofanyika vijijini katika wilaya ya Mkinga, Mkoa wa Tanga, Tanzania, ulibaini vikwazo vya ziada kwa vituo vya afya kulingana na mtazamo wa wanawake kuhusu huduma za afya. Wanawake mara nyingi huchagua kujifungua nyumbani, hususani baada ya uzazi wa kwanza kufanyika katika kituo cha afya, kwa ajili ya msaada wa ziada wa familia, marafiki, na wangalizi wa karibu wa binafsi wa wakunga wa jadi. Wanawake wengi waliainisha kukosekana kwa faragha na usiri katika vituo vya afya, kukosekana kwa huduma za afya stahiki za kitamaduni, na kupendelea zaidi wasihudumiwe na wafanyakazi wanaume. Vituo vya afya mara nyingi vina upungufu wa rasilimali na kukosa vifaa vinavyohitajika vya huduma salama kwa wanawake wanaojifungua. Mwisho, wafanyakazi wa afya wenyewe mara nyingi wanafanyishwa kazi sana, na mara nyingi wanakuwa hawajapata mafunzo ya kutosha wakati kuna usimamizi mdogo. Mazingira hayo yanakatisha tamaa zaidi wanawake kujifungulia na kutafuta huduma kutoka vituo vya afya.[xliii]

kwenye karatasi, wasiwasi kuhusu tofauti za kimila katika kujifungua katika vituo vya huduma ya afya na kutambua kwamba tofauti hizi zinahitaji ubunifu na utoaji wa huduma na uzingatie tofauti za kimila na ziandaliwe, ili kuendana na wasiwasi wa jamii husika. Haya yalitamkwa hivi karibuni katika Mpango Mkakati wa Taifa wa Kukuza Uchumi na Kupunguza Umaskini (MKUKUTA II) 2010/112014/15[8]).[xliv] Hii inaakisi kuelewa kwamba jamii kukubali ndio ufunguo wa kutafuta na kushiriki katika huduma za afya. Hata hivyo licha ya utambuzi huu wa ngazi ya juu wa suala hili kwenye MKUKUTA II, ukweli ulivyo ni tofauti na hii, kwa sababu watoa huduma za afya wanakosa maarifa yanayotakiwa na uelewa wa kutosha wa masuala ya kimila, kihistoria na kijamii ya jamii wanazozihudumia. Pia kuna haja ya mawasiliano ya kina baina ya wadau wakuu kwenye jamii za kimila na watoa huduma za afya. Hii inaweza kujumuisha ushirikiano mkubwa baina ya jamii za kimila na taasisi husika za Serikali katika kubuni na kusambaza habari na zana stahiki za kimila, mojawapo ni kutumia mawasiliano katika lugha za wenyeji; kuhusisha katika mafunzo ya ziada kwa wakunga wa jadi katika utoaji wa huduma za afya za kisasa; na mafunzo ya ziada kwa wafanyakazi wa kawaida wa afya, vilevile kuhusu utoaji wa huduma stahiki kimila.[xlv]

Huduma Kabla ya Kujifungua

Huduma za afya za mama huanza mapema kwenye ujauzito pamoja na huduma kabla ya kujifungua, na huendelea baada ya kujifungua kwa kupimwa baada ya kujifungua. Huduma kabla ya kujifungua ni hatua muhimu ambayo wanawake hupimwa na kufuatiliwa kuhusu magonjwa, maambukizi, na matatizo wakati wa mimba zao, pia na kufuatilia ukuaji wa mtoto tumboni. Inapendekezwa kuwa wanawake wanahudhuria kliniki angalau mara nne, na mahudhurio ya kwanza yafanyike katika miezi mitatu ya mwanzo ya ujauzito.

Utambuzi wa mapema wa ugonjwa au kutambua matatizo kunaweza kupunguza hatari kwa mama na mtoto. Nchini Tanzania, asilimia 98 ya wanawake hupata huduma za afya kabla ya kujifungua, kutoka kwa mtoa huduma mwenye ujuzi wakati wa ujauzito. Angalau wanawake asilimia 51 walihudhuria kliniki mara nne na asilimia 54 walitafuta huduma wakati wa miezi mitatu ya mwanzo. Wanawake wanaoishi katika kaya tajiri na ambao wana elimu zaidi wana uwezekano mkubwa wa wa kupokea huduma kabla ya kujifungua kutoka kwa watoa huduma wenye ujuzi zaidi. Wanawake katika maeneo ya mijini wana uwezekano mara mbili ya wanawake katika maeneo ya vijijini ya kupata huduma kabla ya kujifungua kutoka kwa watoa huduma wenye sifa, na wana uwezekano wa kuwa na angalau mahudhurio yaliyopendekezwa manne, na wana uwezekano zaidi wa kutafuta huduma za afya mapema kwenye ujauzito wao.[xlvi]

8 Wakati muda wa utekelezaji wa Mkakati huu umeshapita, MKUKUTA II ni Mkakati wa Kukuza Uchumi na Kupunguza Umaskini Tanzania ndio Mkakati wa hivi karibuni sana, umechukuliwa kwamba ndio chombo cha kufikia Dira ya Maendeleo ya Tanzania 2025 pamoja na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa miaka mitano, 2021/22-2025/26.

Kujifungua

Asilimia ya wanawake wanaojifungua katika vituo vya afya kunaweza kutoa mchango muhimu kwa maboresho ya afya ya mama na mtoto mchanga, japokuwa matokeo haya yanategemea ubora wa huduma wanazopokea wanawake. Mwaka 2016, zaidi asilimia 60 ya wanawake wanaojifungua ilifanyika katika kituo cha afya, takribani nusu ya vituo hivi ni vya Serikali. Kati ya 1999 na 2016, kiwango cha kujifungua katika vituo vya afya kiliongezeka kwa takribani asilimia 20. Wanawake vijana na wanawake wanaojifungua kwa mara ya kwanza wana uwezekano zaidi wa kujifungulia katika kituo cha afya, wakati wanawake wenye umri zaidi ya miaka 35 na wale waliojifungua mara nyingi, wana uwezekano mdogo wa kwenda kituo cha afya. Mwelekeo huu unaweza kuakisi mabadiliko ya mitizamo katika vizazi kuhusu kujifungua kwenye taasisi au inaweza kuakisi kuongezeka kwa kujiamini kwa akina mama baada ya kujifungua zaidi ya mara moja, ambayo huathiri mitazamo yao ya gharama na faida zinazoambatana na kujifungulia katika kituo cha afya.[xlvii] [xlviii] Wanawake kwenye maeneo ya mijini wana uwezekano zaidi kuliko wanawake wa maeneo ya vijijini kujifungulia katika cha afya (asilimia 86 dhidi ya asilimia 54), na viwango vya kujifungulia kwenye vituo kuongezeka na kiwango cha elimu cha mama. Tofauti kati ya Mikoa zipo; Zanzibar ina kiwango kikubwa cha kujifungua kwenye kituo kuliko Bara, wakati Kisiwa cha Unguja kina viwango vya juu kuliko Pemba. Mikoa ya Kaskazini ya Bara inaonekana kuwa na viwango vya chini vya kujifungua kwenye vituo, wakati mikoa ya Kusini inaonekana kuwa na viwango vikubwa. .

Huduma Baada ya Kujifungua

Siku na wiki baada ya kujifungua ni muhimu sana kwa wote, Mama na Watoto, Vifo vingi hutokea wakati huu. Wanawake wanaojifungua katika kituo cha afya wana uwezekano zaidi wakufanyiwa vipimo ndani ya siku mbili tangu kujifungua kuliko wale ambao hawakwenda. (asilimia 50 dhidi ya asilimia 6). Kiwango cha kupokea huduma baada ya kujifungua hupungua kwa kiwango kikubwa kutegeme na mama amejifungua mara ngapi, wanawake wa mijini wana uwezekano zaidi kuliko wa vijijini kupokea huduma baada ya kujifungua.[xlix]

1.1.4 Maradhi na Magonjwa

Malaria

Maeneo yenye maambukizi ya juu ya malaria, katika muda ambao mtu hutumia kufikia utu uzima, wanakuwa wameshapata kinga ya kiasi ambayo inaweza kumlinda dhidi ya ugonjwa mkali. Kwa sababu hiyo, watoto kwa ujumla wanakuwa katika hatari zaidi kutokana na malaria kuliko watu wazima. Hata hivyo, wanawake wajawazito, hususani wanawake katika ujauzito wao wa kwanza, hupoteza baadhi ya kinga na wana uwezekano zaidi wa kupata ugonjwa. Aidha, malaria wakati wa ujauzito huambatana na afya mbaya kwa wote, mama na mtoto, ikiwa ni pamoja na ukosefu wa damu na uzito mdogo wa kichanga.[l]

Nchini Tanzania, Mwongozo wa Taifa ulihuishwa mwaka 2013/14 ili kujumuisha mapendekezo mapya ya WHO, kuongeza mapendekezo ya Taifa ya matibabu ya kinga ya uzazi (IPT), au matumizi ya SP/Fansidar, hadi angalau mara tatu kwa kila ujauzito. Pia inapendekezwa kwa kiwango kikubwa kwamba wanawake wajawazito na watoto chini ya miaka mitano walale ndani ya chandarua chenye dawa kinachozuia mbu. Kwa nchi nzima, ni asilimia 54 ya wanawake wajawazito hulala ndani ya chandarua kilichowekwa dawa. Wanawake wajawazito katika maeneo ya mijini wana uwezekano kidogo wa kulala ndani ya chandarua kuliko wanawake wajawazito wa vijijini. Wanawake wajawazito wana uwezekano mkubwa zaidi wa kulala ndani

ya chandarua kilichotiwa dawa kwenye kaya tajiri. Kati ya wanawake wajawazito waliojifungua mtoto hai, asilimia 68 walitumia angalau dozi moja ya SP/ Fansidar, ni asilimia 8 tu walitumia dozi tatu zilizo pendekezwa. Wanawake wajawazito kwenye maeneo ya mijini wana uwezekano zaidi wa kupokea dozi za SP/Fansidar kuliko wanawake wajawazito kwenye maeneo ya vijijini.[li]

Virusi vya Ukimwi (HIV)

Wanawake nchini Tanzania, na Afrika Kusini mwa Sahara kwa ujumla, hubeba mzigo mkubwa wa maambukizi ya HIV. Wanawake katika eneo la Afrika Kusini mwa Sahara wana wastani wa asilimia 60 hatari zaidi ya maambukizi ya HIV kuliko wanaume kwa ujumla na wana asimilimia 70 ya hatari zaidi kuliko wanaume wenye tabia za ngono zinazo fanana.[lii] Nchini Tanzania, mapungufu ya kijinsia kwenye HIV/UKIMWI yameelezwa kwa uchache kuwa yanahusiana na mabadiliko ya kidemografia na kujihusisha katika visababishi vya asili vya hatari za HIV, kama vile kujihusisha na biashara ya ngono[liii]. Kipengele cha mwisho cha umuhimu wa kuwawezesha kiuchumi na kuwalinda dhidi ya miamala au vinginevyo mahusiano yasiyo na usawa ambayo yanaonekana kuwa ni hatari zaidi. Kiukweli, mambukizi ya HIV miongoni mwa wasichana balehe yamehusiana na utegemezi kiuchumi, mahusiano yasiyo na usawa kiuchumi, na wenza watu wazima. Wakati umaskini unahusishwa na kuongezeka kwa hatari ya HIV, kwenda shule kumehusishwa kupungua kwa tabia hatarishi za ngono. Ushahidi unaashiria kwamba kuwawezesha wasichana wenye umri wa kwenda shule na familia zao kiuchumi, kunaweza kuwa na matokeo makubwa kwenye kuchagua wenza wao na kupata elimu ya ngono na uzazi, hii itajadiliwa zaidi katika kifungu 5.1.[liv]

Kitaifa, asilimia 4.9 ya watu wenye umri wa miaka 15 na zaidi wameambukizwa na HIV, kukiwa na maambukizi zaidi miongoni mwa wanawake kuliko ilivyo kwa wanaume (asilimia 6.3 na asilimia 3.4, mtawalia). Kati ya kaya zinazo ongozwa na mwanamke, katika nchi nzima, asilimia 12.0 ziliongozwa na mwanamke ambaye ni HIV+. Kuna tofauti kubwa kwenye maeneo. Kuenea kuko juu kidogo katika maeneo ya mijini kuliko katika maeneo ya vijijini. Zanzibar ina kiwango cha chini cha kuenea HIV (asilimia 1), wakati Njombe ina kiwango cha juu (asilimia 11.4). Kuenea kwa HIV kuko chini miongoni mwa wanawake waliofika ngazi ya elimu ya sekondari. Miongoni mwa wanawake, kuenea kwa HIV kuko chini miongoni mwa wale ambao hawajaolewa (asilimia 3), ikifuatiwa na wale ambao kwa sasa wameolewa/ wanaishi pamoja (asilimia 5.4), kuliko wale walio talakiwa/ kutenganishwa (asilimia 12.4), na hatimaye wale ambao ni wajane (asilimia 31).[lv]

1.1.6 UGAVI, MAJI TAKA NA USAFI WA MAJI

Maji na maji taka yana mchango mkubwa katika jinsia ambayo huenda zaidi ya usafi wa mwili na majia safi ya kunywa: 1) wanawake duniani wana uwezekano mkubwa kuliko wanaume kupewa jukumu la kuchota maji yanapokosekana kwenye maeneo yao. Muda na nguvu inayotumika katika kuchota maji moja kwa moja na kwa njia hasi huathiri muda mchache waliokuwa nao wanawake wa kushiriki katika shughuli za kiuchumi; 2) kukosekana kwa ugavi, maji taka na usafi wa maji (WASH) kwenye maeneo ya shule kumehusishwa na athari hasi kwenye ufaulu wa wanawake katika elimu. Ni kawaida kwa maeneo mengi kwa wasichana kukosa shule kwa sababu ya hedhi; na 3) kukosekana kwa upatikanaji wa WASH majumbani, kliniki, na mahospitalini una mahusiano ya juu na kuongezeka kwa maambukizi, kupelekea kuongezeka kwa hatari ya vifo vya akina mama[lvi].

Kwa nchi nzima takribani asilimia ya kaya zina weza kupata vyanzo bora vya maji ya kunywa, na asilimia 40 ya kaya hutumia dakika 30 au zaidi kuchota maji ambayo kama ilivyotamkwa awali ni jukumu ambalo mara nyingi hufanywa na wanawake na wasichana. Kiwango cha kaya kuchota maji kina tofautiana kimkoa na kwa kiasi kikubwa kiko juu Tanzania Bara. Uwezo wa

kupata vyanzo salama vya maji ya kunywa hutofautiana kwa kiasi kikubwa kwa Mikoa. Visiwani Zanzibar, asilimia 98 ya kaya wanapata vyanzo vya maji ya kunywa salama, na Tanzania Bara, kaya za mijini wana uwezekano mkubwa wa kupata kuliko kaya za vijijini (asilimia 86 na asilimia 49, mtawalia). Chanzo kikuu cha kaya za mijini Tanzania Bara ni maji ya bomba kwenda kwenye makazi (asilimia 25), maji ya bomba kwenda kwa jirani (asilimia 26), visima vinavyolindwa (asilimia 13), na maji ya umma (asilimia11). Kwa tofauti kubwa, asilimia 52 ya kaya za vijijini Tanzania Bara hutegemea vyanzo visivyo salama. Vyanzo salama vya maji hulinda dhidi ya uchafuzi, lakini pia, maji yanapaswa kutibiwa ili kuhakiksha usalama. Hata hivyo, asilimia 62 ya kaya hazitibu maji yao, na kaya za vijijini kuna uwezekano mdogo zaidi wa kufanya hivyo kuliko kaya za mijini.[lvii] Kwa maji taka, ni asiliamia 11 tu ya kaya za vijijini wamepata vyoo bora. Kaya zilizobaki hutegemea vyoo kwenye eneo moja visivyo boreshwa, wakati asilimia 14 hujisaidia holela. Upatikanji wa mifumo ya maji taka mashuleni pia ni duni. Takribani asilimia 57 ya mashule hazina vituo vya kuosha mikono vinavyofanya kazi, takribani asilimia 40 havina ugavi wa maji kwenye maeneo ya shule, na zaidi ya asilimia 60 hazina mahali pa kutupia taulo za kike. Zaidi ya nusu ya vyoo vya wasichana havina milango ya kulinda faragha zao na utu.

Kutumia maji yasiyotibiwa pamoja na mfumo duni wa maji taka huleta magojwa yanayobebwa na maji, kama vile Kuhara. Tanzania pia iliathiriwa na mlipuko wa Kipindupindu mwaka 2015, ambayo ilisababisha matukio 30,121 yaliyoripotiwa, pamoja na vifo 466. Ni muhimu kuzingatia kwamba wanawake ndio watoa huduma wakuu wanaotunza wagonjwa kwenye kaya, na majukumu ya ziada yanawazuia kushiriki katika shughuli za kiuchumi zenye tija.

1.2 Elimu

Kuwekeza kwenye elimu ya wasichana ni muhimu katika kuongeza upatiakanaji kwa wanawake afya bora, mapato makubwa na kuongezeka kwa harakati kwenye maisha yao, ambayo huathiri kwa njia chanya familia na jamii zao. Wakati pia zikiboresha tija kwenye kazi na ukuaji wa uchumi.

Wakati Tanzania imepiga hatua kwenye maendeleo hivi karibuni kwenye usawa wa kijinsia katika elimu na sasa inao usawa mkubwa wa kijinsia katika takribani mfumo mzima wa elimu, mapungufu ya kijinsia katika kuandikisha ni mapana zaidi kwenye baadhi ya mikoa na huongezeka kadri wasichana wanapofika ngazi za juu za sekondari. Inapokuja mapungufu ya kijinsia katika taasisi za kujifunzia, picha ni mchanganyiko, na ushahidi unashiria kwamba hili ni zaidi ya suala ambalo ni muhimu kwa ufanisi wa sekta ya elimu kwa ujumla, kuliko suala la jinsia peke yake.

Wakati sura hii inajikita kwenye mapungufu ya kijinsia miongoni mwa vikundi vya hivi karibuni vya wanafunzi, pia ni muhimu kukumbuka kwamba mapungufu ya kijinsia makubwa na ya kihistoria kweye elimu ambayo yalikuwepo nchini Tanzania yamekuwa na matokeo muhimu, sio tu kwa uzalishaji wa wanawake watu wazima, lakini pia kwa tofauti za vizazi. Ripoti ya hivi karibuni kuhusu Tathmini ya Umasikini ya Benki ya Dunia kwa Tanzania imegundua kwamba wakati chini ya asilimia 3 ya watu wazima masikini wamepata elimu zaidi ya ile ya msingi, inapotokea baba hana elimu kabisa, na hii huteremka hadi chini ya asilimia 2 kwa wasichana wa akina mama masikini ambao hawana elimu kabisa, ukilinganisha na asilimia 4 kwa wavulana.[lviii]

Maendeleo ambayo nchi imepiga kwenye usawa wa kijinsia katika elimu kunaakisiwa kwenye kuboresha takwimu miongoni mwa vikundi vya vijana ambavyo vimekuwa vikisaidiwa na juhudi kadhaa za Sera.[lix] Tanzania Bara, Sheria ya Elimu ya Taifa ya waka 1978 inatoa elimu ya lazima kwa kila mtoto kati ya umri wa miaka 7 na miaka 13, na imeongezwa hadi hadi miaka 15

mwaka 1995. Vivyo hivyo, Sheria ya Elimu ya Zanzibar ya mwaka 1982 imetoa elimu ya lazima, kuanzia elimu ya msingi katika miaka 7. Na hivi karibuni zaidi, Sera ya elimu ya Msingi Bila Malipo (FBEP) imewezesha usawa wa kijinsia katika elimu ya msingi kuanzia awali hadi ngazi ya chini ya elimu ya sekondari, na kupelekea kwenye upatikanaji wa Usawa wa Kijinsia Bara katika elimu ya msingi japokuwa baadhi ya mapungufu yamebaki na yanachagizwa na vikwazo vya kifedha ambavyo havijashughulikiwa na FBEP, pia na visababishi vingine (angalia kisanduku 1). Sera nyingine za Kimkakati na Programu zenye msisitizo kuhusu Usawa wa Kijinsia katika Elimu, zinazo ongozwa na Wizara ya Elimu Sayansi na Teknologia (Bara) na Ofisi ya Rais- Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (OR-TAMISEMI) ambao ndio wadhibiti na watekelezaji wa Sera ya Elimu mtawalia, inajumuisha:

Dhamira ya Data zinazo tofautisha Elimu Kijinsia

Mkakati wa Maendeleo na Utoaji wa Ujenzi na Ukarabati (20192028), ambayo inajumuisha Viwango vya Uitikiaji wa Jinsia, Utoaji wa Mwongozo, Mashauriano na Mwongozo wa Kuwalinda Watoto kwa Shule na Vyuo vya Walimu (2020), ambao unalenga katika kuimarisha Vitengo vya Mashauriano Shuleni, Kushughulikia Changamoto za Kisaikolojia za Wanafunzi (Kujumuisha GBV) Mkakati wa Taifa wa Ekimu Jumuishi ambao unatambua mahitaji ya kipekee na VIkwazo wanavyokabjli wasichana Kupanua kwa awamu kwa Programu ya Shule Salama kwa shule za Msingi na Sekondari Tanzania Bara Kuandika Rasimu ya Mkakati wa Usawa wa Kijinsia kwa elimu ya walimu; na Kushirikiana na Wizara ya Afya/Maendele ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto kwenye Sera na Programu mbalimbali, ikijumuisha: Programu ya Taifa ya Afya Shuleni; Sera ya Maendeleo ya Wanawake na Jinsia (2000); Sera ya Maendeleo ya Mtoto (2008), na Sera ya Elimu na Mafunzo (2014).

Kielekezi cha Usawa wa Kijinsia (GPI) ni uwiano halisi wa jumla wa uandikishaji kwa wavulana na wasichana. Usawa wa Kijinsia unaonyeshwa na GPI kwa alama ya 1; GPI chini ya 1 inaonyesha kwamba viwango vya uandikishaji na mazingira vinawapendelea wavulana wakati GPI zaidi ya 1 inaashiria viwango vya uandikishaji na mazingira ambayo yanawapendelea wasichana..

Kujenga juu ya mafanikio yake na kuwezesha wasichana wengi zaidi kupata ngazi za juu za elimu, Programu lazima zisaidie wasichana kushinda vikwazo ambavyo vinawaathiri wao pekee (k.m. kuzaa utotoni, desturi za kijamii ambazo zinashusha elimu ya wanawake), zile ambazo zinaathiri jinsi zote lakini zina athari kubwa zaidi kwa wasichana (k.m. gharama, umbali kwenda shule, ukatili), na zile ambazo huathiri wote, wasichana na wavulana kwa takribani kwa usawa (k.m. ubora wa chini wa kufundisha).[lx] Hii ina maana kwamba katika baadhi ya visa, afua zinazomlenga wasichana zitapendelewa, wakati katika baadhi ya visa, Programu na Sera za maboresho ya elimu ya jinsia ambayo inawalenga wasichana na wavulana itakuwa stahiki zaidi.

1.2.1 Kuandikisha

Ndani ya kanda zote Tanzania Bara na Zanzibar, Usawa wa Kijinsia umeboreshwa kwa kasi katika miaka 10 iliyopita hususani katika ngazi za msingi na sekondari ya chini ijapokuwa kuna tofauti ya kimkoa. Kwa Zanzibar, Usawa wa Kijinsia umepatikana katika ngazi zote, ikiwa ni pamoja na taasisi za elimu ya juu.

Katika Tanzania Bara na Zanzibar, viwango vya uandikishaji vimepungua kwa kasi (kwa wavulana na wasichana) kati ya shule za sekondari za chini na juu. Angalia Kielelezo 10 kwa mchanganuo wa Kielekezi cha Usawa wa Kijinsia (GPI) kwa ngazi za elimu.[9]

9 Data ya hivi karibuni sana kutoka BEMIS (Mfumo wa Usimamizi wa Habari wa Elimu ya Msingi) na Ripoti ya Utekelezaji ya Mwaka ya Sekta ya Elimu (AESPR) inaonyesha kwamba mwelekeo wa GPI unaendelea kuwa chanya. Mwaka 2021, GPI katika ngazi za elimu ilikuwa: 1.0 katika ngazi ya Awali; 1.01 katika ngazi ya Msingi; 1.1 katika ngazi ya chini ya sekondari; na 0.78 katika ngazi ya Juu.

Kielelezo 10: GPI kwa Ngazi ya Elimu

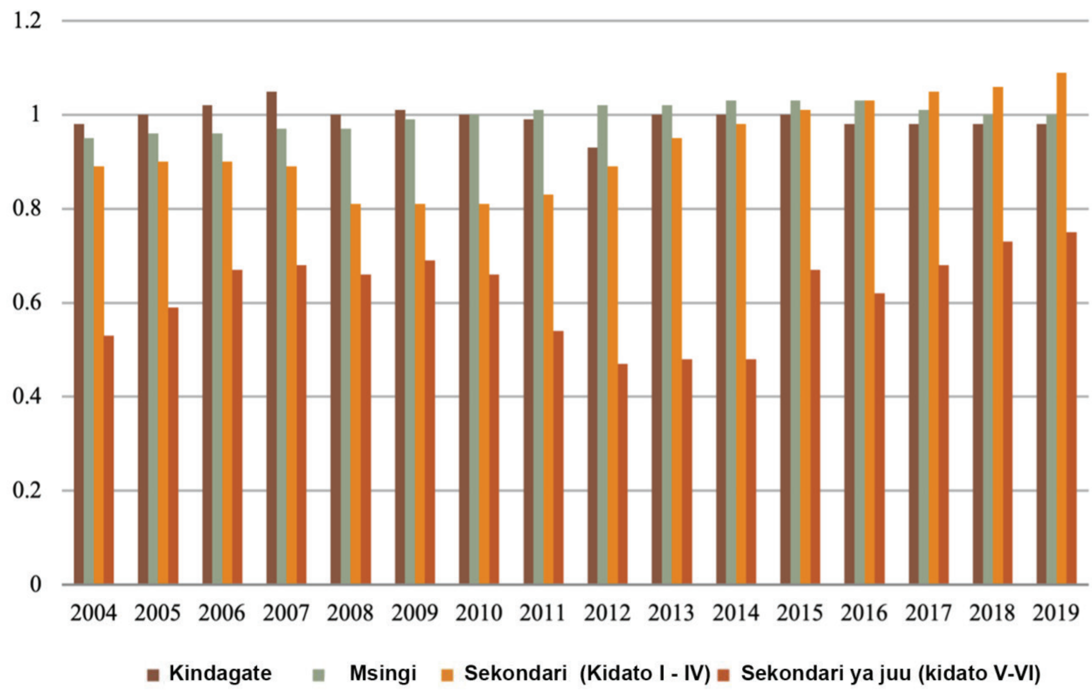

Chanzo: Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Takwimu ya Elimu 2004-2017: Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Sekta ya Elimu

Elimu ya Awali

Katika Tanzania Bara, elimu ya awali ni elimu rasmi kwa watoto wenye umri kati ya miaka 5-6. Kwa Zanzibar, elimu ya awali ni kwa watoto wenye umri kati ya miaka 4-5.[lxi] Mahudhueio ya elimu ya msingi yanakusudiwa kuwa ya angalau mwaka mmoja, ikitangulia elimu ya msingi kwa ngazi. Kwa Shule za awali Tanzania Bara, takribani asilimia 90 zinamilikiwa na kuendeshwa na Serikali, wakati asilimia 9 zinamilikiwa na kuendeshwa na taasisi zisizo za Kiserikali. Wakati juhudi kubwa za Serikali zimeelekezwa katika kuongeza uandikishaji wa shule za awali, lakini viwango vya uandikishaji vimebaki kuwa chini. Uwiano wa Uandikishaji Ghafi wa Elimu ya Awali (GER) na Uwiano wa Uandikishaji Halisi (NER) kwa mwaka 2021 umepungua kidogo kutoka mwaka wa masomo uliopita, hadi takribani asilimia 77 na asilimia 65.8 mtawalia. Juhudi za Serikali na Taasisi Zisizo za Kiserikali zimeboresha upatikanaji kwa kuongeza idadi ya shule za awali na madarasa hadi 18,554, ongezeko la asilimia 2.9.[lxii]

Mwaka 2021, GPI kwa ngazi ya awali katika Tanzania Bara ilikuwa 1.0, karibu kabisa na Usawa wa Kijinsia. Katika Tanzania Bara, Viwango vya Uandikishaji Ghafi vya elimu ya awali vinapishana kwa kiwango kikubwa kwa mikoa, ikiwa Njombe, Tanga, Singida, na Arusha ikiongoza ikiwa na GER za juu zaidi, na Dar es Salaam, Tabora, Kigoma, na Katavi, ikiripoti kiwango cha chini kabisa cha GER.[lxiii] Visiwani Zanzibar, Usawa wa Kijinsia ulipatikana katika ngazi ya elimu ya awali, kukiwa na GPI ya 1.02. Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar, kama ilivyo ile ya Tanzania Bara, iliona ongezeko kubwa katika uandikishaji kwenye ngazi ya elimu ya awali kati ya mwaka 2016-2020.[lxiv] Hata hivyo, ubora bado ni tatizo na mwaka 2019 ni asilimia 9.1 tu ya walimu wa elimu ya awali walikuwa wamefuzu, kukiwa na tofauti kubwa baina ya wilaya. Tunaposonga mbele, hii itaendelea kuwa kipaumbele kwa Wizara ya Elimu Zanzibar.[lxv] Ukiongezea athari chanya kwa elimu ya awali inaweza kuwa nayo kwa maendeleo ya utambuzi na utayari wa mtoto kwa shule ya msingi, kujiandikisha kwa watoto kunapunguza muda wanaotumia wanawake kuwatunza watoto na inawawezesha kuongeza ushiriki wao katika shughuli za kiuchumi. Ushahidi wa kimkoa unaonyesha kwamba wanawake wanaopata huduma za kuwatunza watoto wana uwezekano zaidi wa kuajiriwa au kufanya kazi kwa kipindi cha siku 30 zilizopita.[lxvi]

Elimu ya Msingi

Elimu ya Msingi Tanzania Bara ni ya lazima, ni maendeleo ya miaka 7 kwa watoto wote kati ya miaka 7-13.[lxvii] Wanafunzi wengi wanaandikishwa katika shule za Serikali, wakati chini ya asilimia 5 wanaandikishwa katika shule ambazo si za Serikali. Mafanikio makubwa yamepatikana katika kuandikisha watoto wenye umri wa kujiunga na shule za msingi, ikiongezeka kwa asilimia 2.5 kati ya 2020 hadi 2021, na kufikia Usawa wa Kijinsia, pakiwa na wingi mdogo wa wasichana (asilimia 50.4). SKuna tofauti kubwa baina ya mikoa kwenye uandikishaj: Mikoa ya Pwani, Dar es Salaam, na Arusha iliripoti viwango vya juu vya ukuaji kuanzia 2020 -2021. Hata hivyo, bado mikoa ya Mara na Lindi imeripoti kupungua kwa kiasi kikubwa katika uandikishaji, viwango vya kukua vikiwa chini sana ya wastani wa Taifa, na Mkoa wa Kilimanjaro ulishuhudia kupungua kwa jumla ya uandikishaji.[lxviii]

NER ya Tanzania Bara kwa elimu ya msingi mwaka 2019 (asilimia 95.4) ilivuka malengo yote ya 2020 na 2025 na kuripoti Usawa wa Kijinsia ikiwa na GPI ya 1.01. Matokeo ya FBEP yanaweza kushuhudiwa na Darasa la 6 katika Kielelezo 11 ambacho ilikuwa kikundi cha kwanza kunuifaika na Sera na kuwa na kiwango cha juu cha uandikishaji kuliko vikundi vilivyopita. Wakati kuna tofauti katika GPI kati ya madarasa ya shule za msingi, zote ziko karibu na Usawa wa Kijinsia.[lxix]

Visiwani Zanzibar, elimu ya msingi inajumuisha madarasa sita (6), na wanafunzi wana umrii kati ya miaka 6 na 11.[lxx] Kama ilivyo kwa Bara, Zanzibar imeonyesha ongezeko kubwa kwenye uandikishaji katika ngazi ya msingi, ijapokuwa viwango vya uandikishaji vimebakia kuwa chini zaidi ya vile vya Bara. Pia, kama ilivyo Bara, Zanzibar imeripoti Usawa wa Kijinsia ulio karibu umekamilika kote katika ngazi ya msingi, Kielelezo 12 GPI kwa Darasa.[lxxi]

Figure 11: Mainland Enrollment & GPI

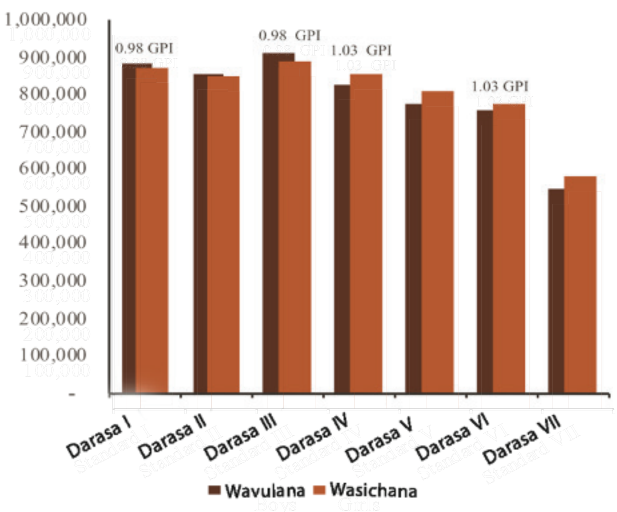

Source: Tanzania Mainland Education Sector Report, 2021

Figure 12: Zanzibar Enrollment& GPI

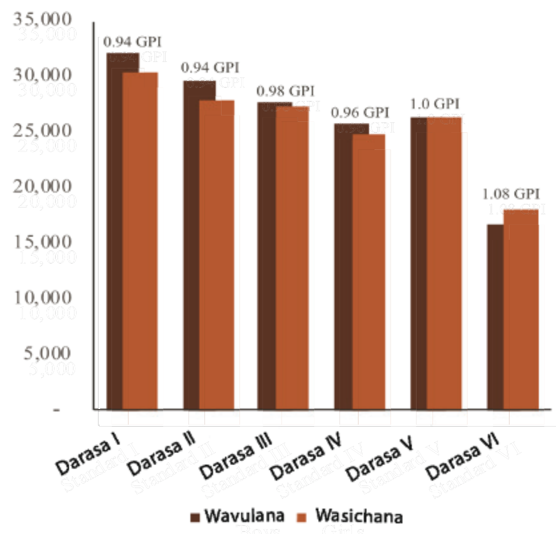

Source: Zanzibar Statistical Abstract, 2021

Elimu ya Sekondari

Elimu ya Sekondari kwa pande zote, Tanzania Bara na Zanzibar imegawanywa kwenye ngazi kuu mbili mahususi, sekondari ngazi ya chini na sekondari ngazi ya juu, wakati sekondari ya juu inajumuisha Kidato cha 5 na cha 6.[lxxii] Wanafunzi Bara lazima wakamilishe Kidato cha 2 ili waendelee hadi Kidato cha 3, na ili kukamilisha Kidato cha 4, wanafunzi hufanya Mtihani wa Cheti cha Elimu ya Sekondari (CSEE), ambacho husaidia kuamua iwapo mwanafunzi ataendelea na elimu yake kwa kuendelea kwenda ngazi ya juu ya sekondari au chuo cha ufundi.[lxxiii] Wakati zinafanana, visiwani Zanzibar, wanafunzi lazima wafanye Mtihani wa Kidato cha II ili kufaulu na kuingia Kidato cha III na Mtihani wa Kidato cha IV na kufaulu kutoka ngazi ya chini ya sekondari hadi ngazi ya juu ya sekondari.[lxxiv]

Viwango vya uandikishaji kwa ajili ya ngazi ya chini ya sekondari kwa Tanzania Bara viko chini sana kuliko vile vya shule ya msingi, japo kuwa vimeongezeka taratibu kuanzia 2017 hadi 2021. Baada ya kuseme hayo, kipimo cha GPI (1.1 mwaka 2021) cha vidato 1-4 vimebaki thabiti ikiwapendelea wasichana kutoka mwaka 2016-2021, wakati GPI kwa vidato 5-6 ni .78 tu. Kama ilivyo na ngazi nyingine za elimu, kiwango cha uandikishaji pamoja na GPI vinatofautiana kwa Mikoa. Mwaka 2019, katika Mikoa ya Kilimanjaro, Iringa, Pwani, Dar es Salaam, na Mbeya imekuwa na viwango vya uandikishaji vilivyo juu zaidi kuliko wastani wa Taifa, wakati Mikoa ya Tabora, Simiyu, Kigoma, na Katavi wameripoti viwango vya uandikishwaji ni kidogo.[lxxv] katika mikoa mingi Tanzania Bara, mapungufu ya Kijinsia katika ngazi za chini za sekondari mara nyingi inawapendelea wasichana na hasa katika Mikoa ya Njombe, Dodoma, Tanga, Singida, Kilimanjaro, na Songwe ambayo ina viwango vya juu vya GPI. Kwa upande mwingine, bado kuna mapungufu ya Kijinsia ambayo yana wapendelea wavulana katika Mikoa ya Kigoma, Mara, Rukwa, Katavi, na Geita[lxxvi].

Urari wa Kijinsia hubadilika mara moja katika ngazi ya sekondari ya chini na ngazi ya juu ya sekondari. Kidato IV hadi V kiwango cha mabadiriko kilikusanywa kitaifa na kilikuwa asilimia 18.1 kwa wasichana na asilimia 24.2 kwa wavulana mwaka 2019[lxxvii]. Hii kwa upande mmoja ni kwa sababu wasichana wachache zaidi kuliko wavulana hufanya mtihani wa kumaliza elimu ya sekondari (CSEE) na kufaulu kuendelea hadi kidato cha V. Tofauti na ngazi nyingine za elimu, ngazi ya juu ya sekondari haiwezi kutofautishwa kwa misingi ya mikoa kwa sababu kuna shule chache za sekondari ngazi ya juu na nyingi kati ya hizo ni shule za bweni, ambazo wanafunzi wake wanahudhuria kutoka sehemu nyingine za nchi. Hata hivyo, GPI ya Taifa kwa shule za sekondari ngazi ya juu ni .78. Hii inasisitiza ongezeko la ukosefu wa usawa katika upatikanaji wa shule kwa sababu wasichana wanabalehe wakiwa ngazi ya juu ya sekondari[lxxviii]. Angalia Kielelezo 13 ya mwaka 2021 inaonyesha uandikishaji ghafi na GPI katika shule za sekondari nchi nzima.

Kupungua kwa uandikishaji wanafunzi wasichana kati ya ngazi za juu na chini katika shule za sekondari inatokana kwa upande mmoja na shule za ngazi ya chini za sekondari hazihitaji ada, wakati ngazi za juu za sekondari zinahitaji ada. Familia zinaweza zikatoa kipaumbele kwa elimu ya mvulana juu ya ile ya msichana mara inapotokea hakuna elimu inayotolewa bure. Visababishi vingine vya uhitaji ni pamoja na kukosekana kwa Habari kwa wanafunzi, wazazi, na jamii kuhusu manufaa ya kuelimisha wasichana.[lxxix] Kwa upande wa ugavi, kuna shule chache sana za ngazi ya juu ya sekondari (nyingi kati ya hizo ni za bweni ambazo zinakosa huduma za kuwapa malazi wasichana), kukosekana kwa walimu wa kike, uchache wa huduma za vyoo.[lxxx] Tangu 2018, idadi ya shule za sekondari imeongezeka kila mwaka kati ya asilimia 3 na asilimia 3.6, japokuwa haifahamiki uwiano wa shule hizi mpya baina ya sekondari ngazi za juu dhidi ya sekondari ngazi za chini.[lxxxi]

Zanzibar inatofautiana na Bara kwamba wasichana wanaendelea kuwa wengi katika ngazi zote za elimu ya sekondari. (Kielelezo 14). GPI visiwani Zanzibar kwa ngazi za juu na chini za sekondari inaashiria mazingira ya kijamii na Sera ambazo zinawapendelea wasichana.[lxxxii] Kiukweli, visiwani Zanzibar, wavulana wana uwezekano zaidi wa kuacha shule kuliko wenzao wa kike. Hii inaweza kuwa ni ishara kwamba gharama zinazohisiwa kutokana na fursa ya wavulana kuendelea kubaki katika shule ya sekondari ipo juu sana. Kwa sababu hiyo, Serikali imeangazia umuhimu wa kuinua ubora na umuhimu wa elimu ya sekondari miongoni mwa jamii.[lxxxiii]

Kielelezo 13: Uandikishaji wa Sekondari Bara na GPI

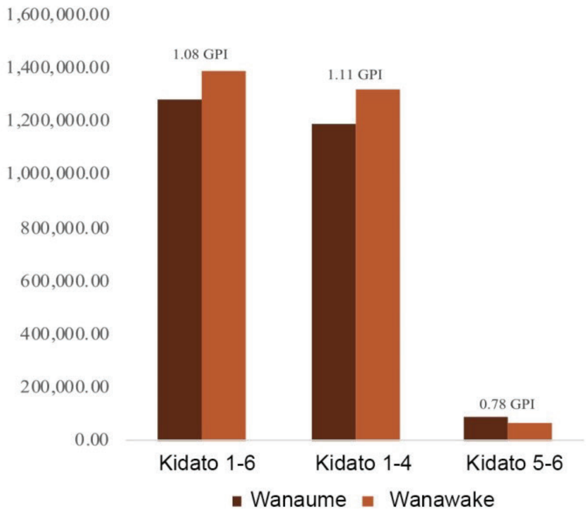

Chanzo: Ripoti ya Sekta ya Elimu Tanzania Bara, 2021

Kielelezo 14: Uandikishaji wa Sekondari Zanzibar na GPI

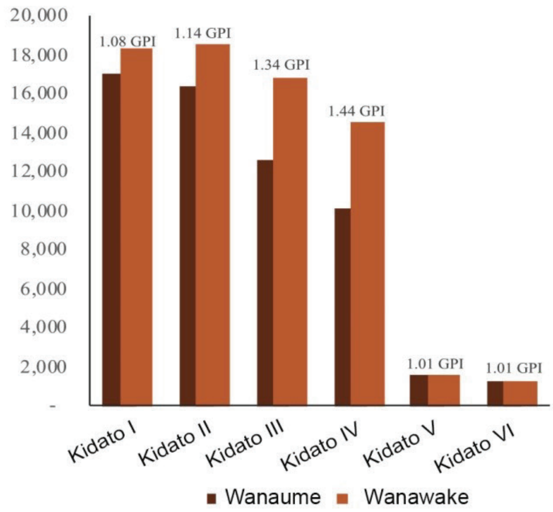

Chanzo: Takwimu za Maelezo Mafupi Zanzibar, 2021

Matokeo ya Kujifunza

Picha kuhusu mapungufu ya Kijinsia kwenye matokeo ya kujifunzia yanaonyesha picha mchanganyiko lakini kwa ujumla haionekani kuelezea tofauti katika mwendelezo wa shule baina ya wavulana na wasichana. Wasichana hufanya vibaya zaidi katika masomo ya Sayansi, Teknolojia, Uhandisi, na Hisabati (STEM) chini ya Mtihani wa cheti cha Elimu ya Sekondari (CSEE) na Serikali imeweka mkazo katika kuongeza ushiriki wa wasichana kwenye masomo ya STEM kama kipaumbele wakati tukisonga mbele. Hata hivyo, picha hiyo kwa maana ya matokeo ya kujifunza imefifia zaidi kuliko ile ya uandikishaji au kumaliza shule, pamoja na matokeo mengine ya kujifunza, zaidi ya matokeo katika STEM, huwapendelea wasichana (k.m. kusoma alama za insha katika ngazi za awali, darasa la 2) na mapungufu mengine ambayo ni madogo kiasi na kutarajiwa kuondolewa hivi karibuni (k.m. mapungufu katika viwango vya ufaulu kwa mtihani wa kumaliza shule ya msingi, wakati viwango vya ufaulu vya wavulana na wasichana ni asilimia 82.2 na asilimia 81.5 mtawalia mwaka 2019).[lxxxiv] Kwa ujumla, ukichukulia picha hii mchanganyiko, inadhaniwa kwamba wakati matokeo ya kujifunzia (kwa wavulana na wasichana) ni eneo muhimu ambalo maendeleo yanahitajika katika mfumo wa elimu, tofauti za Kijinsia katika kujifunza kama ilivyothibitishwa na utendaji wa mitihani, hiki si kisababishi muhimu katika viwango vya maendeleo ya elimu ngazi za chini kwa wasichana.[lxxxv]

Mafunzo ya Amali

Mapungufu ya Kijinsia katika fursa za ajira huchochewa kwa upande mmoja na kiwango cha chini cha upatikanaji wa elimu kwa wasichana, ikiambatana na viwango vya chini vya ujuzi wa amali. Elimu ya Ufundi na Amali zimekusudiwa kutoa fursa za elimu na mafunzo ambayo hupelekea kupata wafanyakazi wenye ujuzi, mafundi na wataalamu. Lengo la Sera ya Taifa ya Ajira ni kuyaondoa mapungufu hayo kwa kutoa mafunzo stahiki kwa ajili ya ajira zenye tija na upatikanaji wa fursa za kazi zenye staha, wakati Sera ya Taifa ya Elimu na Mafunzo ya mwaka (1995) inahakikisha upatikanaji wa elimu na mafunzo ya amali. Wizara ya Elimu ya Taifa na Mafunzo ya Amali inawajibika katika kuwezesha upatikanajia wa elimu kwa watu walio pembezoni na wanaoishi kwenye mazingira magumu kama vile yatima na watu wenye ulemavu.[lxxxvi]

Mfumo wa Mafunzo ya Amali nchini Tanzania unahusiana na mfumo wa elimu ya msingi kukiwa na fursa lukuki kwa wanafunzi kubadili mfumo kutoka mfumo rasmi wa elimu kwenda kwenye mfumo wa elimu ya Ufundi na Amali (TVET). Mara nyingi wanafunzi katika mifumo ya amali hawakuweza kuendelea katika mfumo rasmi wa kawaida wa elimu, mara nyingi kutokana na mitihani inayofuata ngazi za chini na juu za sekondari. Mafunzo ya Amali ni muhimu katika kushirikisha wasichana walioacha shule na kuwapatia ujuzi wanaohitaji kwa kuchukua fursa za kiuchumi. Uandikishaji wa mafunzo ya amali Tanzania Bara ulishuhudia ongezeko la asilimia 86.8 kati ya mwaka 2018 na mwaka 2019. Ongezeko hili kubwa linatokana kwa upande mmoja na uanzishaji wa maeneo ya amali na Programu ya mwaka 2019, pia na maboresho ya ukusanyaji wa data. Wizara imeonyesha matumaini kwamba mwelekeo wa kuongeza uandikishaji wa mafunzo ya amali utakuwa na athari chanya kwenye soko la ajira pakiwa na ongezeko kubwa la wafanyakazi wenye ujuzi wa kujaza kazi za viwango vya chini na kati vya ujuzi nchini.[lxxxvii]

Taasisi za Elimu ya Juu

Kuandikisha katika Taasisi za Elimu ya Juu (HLI) ni takribani asilimia 4 ambayo ni chini ukilinganisha na mahitaji ya soko la ajira, na ni moja ya viwango vya chini kabisa vya elimu ya juu katika Afrika Kusini mwa Sahara. Kati ya wale ambao wamejiandikisha katika HLI, asilimia 57 walikuwa wanaume na asilimia 43 walikuwa wnawake mwaka 2020, na uandikishaji katika Chuo Kikuu uliongezeka kwa asilimia 16 kutoka mwaka 2016/17 hadi mwaka 2019/20.[lxxxviii] kutokuwepo kwa usawa baina ya uandikishaji na mahitaji ya soko la ajira inaonyesha wasiwasi kuhusu masoma ya STEM ambayo mwaka 2018/19, yaliwasilisha asilimia 26.1 tu ya uandikishaji wa jumla wa HLI, huku wanawake wakiwa asilimia 32.6 tu ya wanafunzi wa STEM katika HLI. Mapungufu makubwa ya Kijinsia katika taasisi za Elimu ya Juu ni wasiwasi mkubwa kwa Serikali ya Tanzania Bara, ambayo iinakusudia kuongeza msisitizo katika masomo ya STEM katika shule za msingi na sekondari na imeanza kuchukua mikakati madhubuti ya kuboresha GPI katika Vyuo vya Elimu ya Juu.[lxxxix] Tofauti na Bara, Visiwani Zanzibar, wanafunzi wengi wanao andikishwa katika elimu ya juu kwenye taasisi za Serikali na Binafisi ni wanawake. Tofauti za GPI baina ya Taasisi za Elimu ya Juu za Binafisi na Umma ilikuwa 1.58 katika mwaka 2019, ikionyesha mapungufu makubwa katika usawa wa kupata elimu ya juu.[xc]

Kisanduku 1: Uchambuzi wa FBEP na Usawa wa Kijinsia katika Elimu

Uchambuzi ujao wa Sera ya Elimu Bure ya Msingi (FBEP) inasisitiza mafanikio yake na mapungufu na kuonyesha maono ya awali juu ya matokeo ya usawa wa kijinsia katika elimu[xci].

FBEP inawakilisha mabadiliko yatakayofanya elimu ipatikane kwa wote kwa kuondoa vikwazo vya kifedha, kuondoa ada rasmi na isiyo rasmi na kujumuisha kuwapeleka wasichana hadi ngazi ya chini ya sekondari. Wasichana, kaya maskini za vijijini walikuwa miongoni mwa wanufaika wakuu wa FBEP. Mwaka 2016, data ilionyesha maboresho katika upatikanaji wa huduma hii. Hata hivyo, uchambuzi wa hivi karibuni unaonyesha bado kuna nafasi ya maboresho.

Kwanza, baadhi ya mapungufu ya Kijinsia bado yapo, kwa mfano, wakati maendeleo ya wasichana kutoka shule ya msingi yameboreshwa kutoka asilimia 51 (2011/12) hadi asilimia 63 mwaka (2017/18), bado ni chini kuliko kiwango cha wavulana (asilimia 68). Wakati Sera inashughulikia kwa kiasi, vikwazo vya kiuchumi vinavyo zikabili kaya bado haijashughulikia visababishi vyote vya gharama za sare za shule na ada za usajiri zisizo rasmi bado zipo juu na zinatofautiana sana katika nchi nzima. Gharama hizi nyingine zinamaanisha kwamba, licha ya uwepo FBEP, mzigo kwa ujumla wa kiuchumi, wa kaya, wa kielimu, mzigo wa kifedha wa kuelimisha kila mtoto kwa kweli umeongezeka kati ya mwaka 2011/12 na 2017/19.

Zaidi ya vikwazo vya kiuchumi, visababishi vya upande wa mahitaji vinavyohusu thamani ya miaka iliyo ongezeka ya kusoma inaweza kuwa muhimu pia, japokuwa hakuna ushahidi wa mwelekeo wa Kijinsia kwa mambo haya: Mwaka 2017/18, asilimia 73 ya wanafunzi kati ya miaka 14–16- na asilimia 72 ya wanafunzi kati ya miaka 16-18 waliripoti kwamba hawakuendelea hadi ngazi za chini za sekondari, kwani wamekwisha maliza shule.

Hatimaye, tofauti za Kimkoa (kwenye mapungufu ya Kijinsia na utendaji wa jumla ulioonyeshwa katika uchambuzi wa FBEP, pia umeonyesha kwamba zaidi ya jinsia, kuna kukosekana kwa usawa kimuundo na kwamba kuna haja ya kushughulikia kuboresha upatikanji na ukamilishaji wa elimu kwa watu walio katika mazingira magumu. Hii inaashiria mbinu inayohusisha sekta nyingi ni muhimu katika upatikanaji wa elimu ya msingi.

Watoto Wenye Ulemavu

Katika Tanzania Bara, Sera ya Taifa kuhusu Ulemavu ya Mwaka 2004, ilikuwa Sera ya kwanza iliyokuwa kubwa iliyojikita katika watu wenye Ulemavu.[xcii] Kufuatia Sera ya mwaka 2004, Sheria ya Watu Wenye Ulemavu (2010) ilijumuisha lugha mahususi inayotoa haki za watu wenye ulemavu wa umri wote, kuwa elimu jumuishi na haki ya msaada wa kupata haki zinazo husiana na ulemavu, (Sehemu 27)[xciii]. Sheria hii inafafanua kwamba shule maalum kwa Watoto wenye ulemavu imekusudiwa kuwa ni mapito kuingia kwenye shule jumishi za umma au binafisi.[xciv] Serikali imefanya kazi kuinua ubora wa data zinazohusu watoto wenye ulemavu. Juhudi za aina hiyo ni kampeni ya hivi karibuni Tanzania Bara kuwapima watoto wa mitaani wenye mahitaji maalumu kabla ya kuandikishwa, ilitambua watoto 16,463xcvi[xcv].

Sensa ya mwaka 2012 iligundua kwamba asilimia 84.2 ya watu wenye ulemavu walipata elimu ngazi ya msingi na takribani asilimia 12.4 walipata elimu ngazi ya sekondari. Hata hivyo kazi kubwa imebaki, asilimia 2.8 ya watoto (wenye umri wa miaka 7-16) walitaja kwamba ulemavu ndio sababu yao ya kuacha shule na zaidi ya nusu ya watoto walioacha shule katika kundi la umri huo walitamka kwamba ulemavu au ugonjwa kuwa sababu ya kutohudhuria shule. Tanzania ina takribani shule maalumu 29 na vitengo maalumu 239, ambazo ni sehemu ya mfumo rasmi wa shule, bado shule hizi zinapatikana kwa wingi katika maeneo ya mijini badala ya maeneo ya vijijini. Upatikanaji wa shule na uelewa mkubwa wa ulemavu katika maeneo ya mjini ndio inayochangia kwa Watoto wenye ulemavu kuwa wengi katika maeneo ya mijini, na uwezekano mkubwa wa kuhudhuria shule kuliko wale katika maeneo ya vijijini (asilimia 60.9 dhidi ya asilimia 36.2)[xcvi].

Tanzania Bara inaripoti kwamba wanafunzi wenye ulemavu 49,655 waliandikishwa katika ngazi ya shule ya msingi na 10,749 waliandikisha katika ngazi ya sekondari. Kielelezo 15 kinaonyesha mchanganua wa Kijinsia wa Uandikishaji wa watu wenye ulemavu kwa mwaka wa shule 2018/2019 katika Tanzania Bara. Asilimia zilizopo kwenye jedwali zinaonyesha uwiano wa wanafunzi wanaume na wanawake wakiwa idadi kuu ya wanafunzi wenye ulemavu waliojiandikisha katika ngazi za elimu za msingi au sekondari. Katika matukio yote hayo isipokuwa moja (uoni hafifu katika ngazi ya sekondari), kuna uwiano mkubwa wa wanafunzi wanaume wakiwa na aina yoyote ya ulemavu waliojiandikisha kuliko wenzao wa kike[xcvii]. Mapungufu ya Kijinsia yanahusu kuzingatia matokeo kutoka katika utafiti wa mwaka 2014 ambao uligundua kwamba, kwa ujumla, kiwango cha ulemavu kilikuwa juu zaidi miongoni mwa wanawake kuliko wanaume[xcviii]. Mapungufu haya ya Kijinsia kwenye elimu yana athari za muda mrefu kwenye ajira za siku za usoni. Ilipofika mwaka 2016 katika Tanzania Bara, watu wenye ulemavu waliwakilisha asilimia 0.2 tu ya waajiriwa wa sekta rasmi, na kati yao ni asilimia 40 walikuwa wanawake[xcix].

Visiwani Zanzibar, Sheria ya Watu Wenye Ulemavu (Haki na Fursa) ya mwaka 2006,mahususi inatamuka kwamba watu wenye ulemavu wana haki sawa kama ilivyo kwa wananchi wengine, kupata elimu na mafunzo katika makundi jumuishi katika mazingira jumuishi.[c] Vivyo hivyo, Sheria ya Elimu ya mwaka 1969 na sheria ya Watu wenye Ulemavu ya mwaka 2010,inatamka wazi kulinda haki za watoto wenye ulemavu na kupata elimu sawa. Mkakati wa Taifa wa Mwaka 2010 kuhusu Elimu jumuishi inatamka kwamba watoto wote wenye ulemavu wataelimishwa katika shule jumuishi pamoja na wenzao wasio na ulemavu. Watoto wenye ulemavu Visiwani Zanzibar wana uwezekano mkubwa wa kupata viwango vya juu vy elimu kuliko wale walio Bara. Wakati Bara ina sehemu kubwa ya watu wenye ulemavu wanao hudhuria shule katika ngazi ya msingi, asilimia 78 ya watu wote wenye ulemavu wanaohudhuria ngazi ya sekondari wako Zanzibar[ci].

Kielelezo 15: Uandikishaji wa Shule kwa Jinsia na Ulemavu

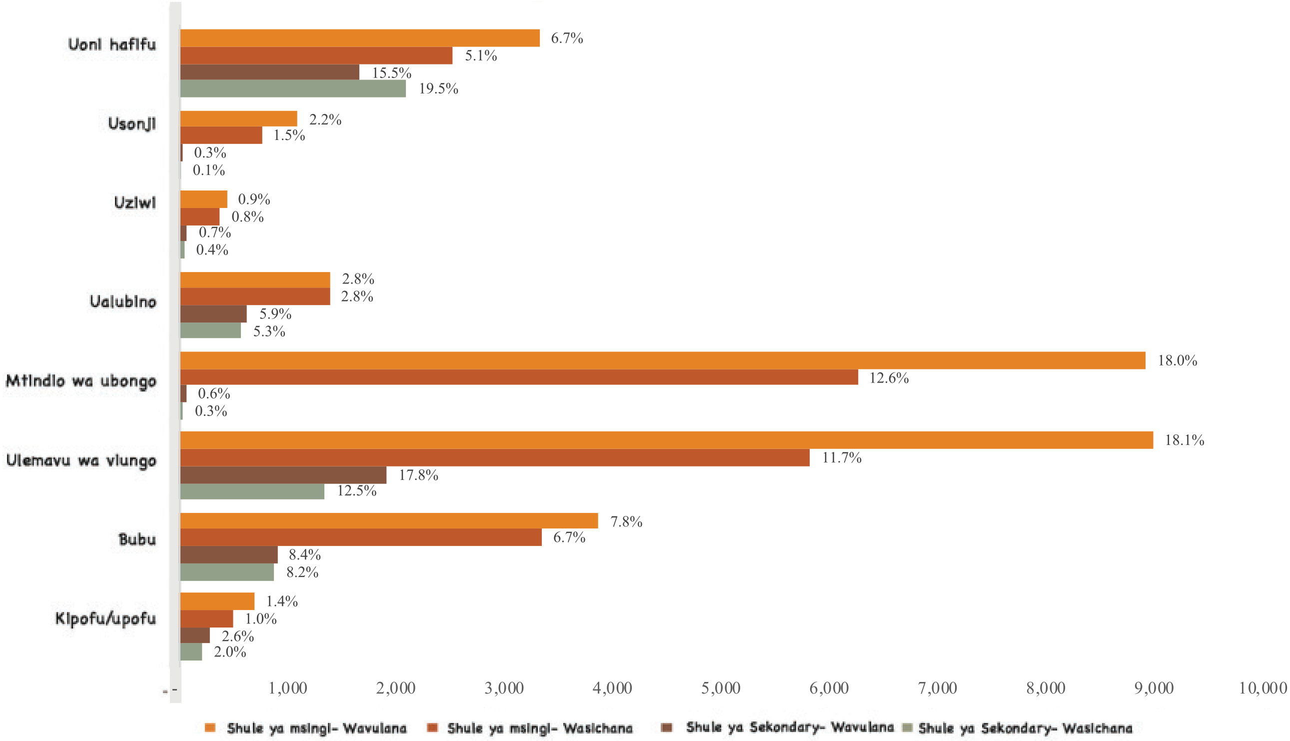

Chanzo: Ripoti ya sekta ya Elimu Tanzania bara 2018-2019

2. Fursa za Kiuchumi

Fursa za Kiuchumi – Mambo Muhimu ya Kuzingatia

Makadirio ya mapungufu ya kijinsia katika uzalishaji wa kilimo ni takribani asilimia 20-30: Vichochezi vya mapungufu ya Kijinsia yanajumuisha 1) upatikanaji mdogo wa nguvu kazi ya kiume shambani kwa wanawake, 2) mapato kidogo kutokana na pembejeo za kazi na zisizo za kazi kama vile viuatilifu na mbolea ya oganiki. Mapungufu ya Kijinsia katika mavuno ni makubwa zaidi katika maeneo ya pembezoni kama vile kanda ya kati.

Chaguzi za Sera: Kutoa msaada wa kifedha ili kuhimiza wakulima wanawake kuajiri vibarua wa shamba wanaume na kuboresha upatikanaji wa huduma za mashine za kuokoa nguvukazi. Huduma za ugani zilizoundwa mahususi kushughulikia mahitaji maalumu ya wanawake, kama vile kupitia matumizi ya maafisa ugani wa kike na teknolojia za kidijitali za ugani.

Mauzo ya wajasiliamali wanawake ni asilimia 46 chini ya wajasiliamali wanaume: Vichocheo vya mapungufu ya Kijinsia ni: 1) matumizi madogo ya wanawake kutumika kwenye ujira kwa wafanya kazi kwenye biashara zao, ambayo hukuza mapungufu ya Kijinsia kwenye mauzo, ikionyesha kwamba wanaume wanaweza kuwa na upatikanaji mzuri wa wafanyakazi ambao wana ujuzi wa juu au wana tija zaidi 2) wanawake wana uwezekano mdogo zaidi wa kusajiri biashara zao na 3) mapato kidogo kwenye kielekezi cha utajiri kinashiria biashara za wanawake zinauwezo mdogo zaidi wa kuhimili athari za umaskini. Kwa kuongezea hili, linapokuja suala la mtaji, wanaume wana uwezekano zaidi wa kutumia akiba zao kutoka kwenye biashara ambazo sio za kilimo kama pesa ya kianziao. Hata hivyo, athari za jambo hili kwenye mauzo, ya kijinsia yanafidiwa na uwezo mkubwa wa wanawake kutumia zawadi kutoka kwa familia na marafiki. Hata hivyo uchunguzi zaidi unaweza kugundua iwapo kutegemea marafiki na ndugu kwa ajili ya mtaji unaweza kuzuia uwezo wa wanawake kwenye kuleta biashara ya haraka na endelevu kwa kipindi cha muda mrefu.

Chaguzi za Sera: Mfumo wa Ruzuku za majaribio au usajili wa bure wa biashara Pamoja na tarifa za benki au akaunti za biashara kwenye benki zinaweza kuongeza upatikanaji kwa wanawake, mtaji wa biashara kupitia ubunifu wa uzalishaji jumuishi. Kuongeza upatikanaji wa vyanzo kwa wanawake na udhibiti wa mtaji wa biashara kupitia taratibu za kuweka akiba. Kwa hiyo kuongeza upatikanaji kwa wanawake mikopo ya biashara ambayo inaweza kusaidia viwango vikubwa vya fedha na kuleta mageuzi ukuaji wa biashara ni muhimu.

Kuwapatia wanawake mafunzo kuhusu aina ya stadi za kijamii na kisaikolojia (kama vile tabia ya kuanzisha biashara na mwelekeo wa baadaye) yameonekana kuleta hususani matokeo makubwa kwa wanawake na yanaweza kuwasaidia kushinda desturi za kijamii na vikwazo vingine watakavyo kabiliana navyo kujenga ukakamavu wao, kujituma na sifa nyingine. Wanawake wanaofanya kazi za ujira wana uwezekano mkubwa kuliko wanaume kutengeneza pesa kidogo au kutokulipwa kwa kazi zao: Vikwazo vya Kijinsia ni: 1) Wanawake wana uwezekano mkubwa zaidi wa kuwa na vikwazo vya muda kutokana na kufanya kazi za nyumbani na huduma ambazo hazina malipo na 2) wanawake wana uwezekano mkubwa zaidi wa kufanya kazi zaidi katika sekta isiyo rasmi kutokana na viwango vyao vya chini vya ujuzi.

Chaguzi za Sera: Kuongeza upatikanaji wa huduma za matunzo kwa watoto ili kuwasaidia wanawake wapunguze vikwazo vya muda. Kuongeza ujuzi wa wanawake, katika Amali, ujasiliamali, na ujuzi wa kisaikoljia na kijamii ili kurahisisha kuingia kwao katika soko la ajira.

2.1 Kilimo

Katika Afrika Kusini mwa Sahara wanawake wana tengeneza nguvu kazi kubwa na yenye uwanda mpana kwenye kilimo.[cii] Nchini Tanzania mahususi, kilimo kinajenga asilimia 65 ya nguvu kazi yote wakati wanawake ni sehemu kubwa ya hiyo:[ciii] Asilimia 67 ya wanawake ikilinganishwa na asilimia 64 ya wanaume wako kwenye nguvu kazi ya kilimo.[civ] Hata hivyo, wakulima wanawake wanonekana kupata mavuno kidogo ya kilimo kuliko wajasiliamali wanaume. Kutegemea na udhibiti uliotumika kwenye ukokotoaji, makadirio ya mapungufu ya Kijinsia ya wanaume na mameneja wa kike kwenye mashamba nchini Tanzania wako katika upeo wa asilimia 20-30. Uchambuzi kwa kutumia utafiti wa (LSMS) data unaonyesha kwamba sababu za mapungufu ya Kijinsia ambazo ni ng'ang'anizi zinatokana na upatikanaji mdogo wa wafanyakazi wa kiume mashambani na mapato madogo kutoka kwenye pembejeo zilizo za kazi na zisizo zakazi, kama vile viuatilifu na mbolea oganiki.[cv] Cha kufurahisha, uchambuzi huu umegundua kwamba mapungufu ya Kijinsia ni makubwa zaidi katika maeneo ya pembezoni kama vile Kanda ya Kati. Hii ni muhimu kwa vile mikoa kama hiyo inaweza kukosa usalama wa chakula. Katika ngazi ya Taifa, makisio kutoka Benki ya Dunia yanaonyesha kwamba kuondoa mapungufu ya Kijinsia katika uzalishaji wa kilimo nchini Tanzania utaongeza GDP ya kilimo kwa nchi kwa asilimia 2.7, kuinua GDP ya Taifa kwa asilimia .86, takribani Dola za Marekani Milioni 196, na kupunguza umaskini kwa asilimia .41 kila mwaka, ambayo ni sawa na kuwainua watu 80,000 kutoka kwenye umaskini kila mwaka.[cvi]

Tabia za Wasimamizi wa Kike wa Kilimo[10]

Wasimamizi wa Kike wa Kilimo wako tofauti na wenzao wanaume kwa njia tofauti zenye manufaa: Watu wa makamo ambao kwa wastani wanawazidi wenzao kwa miaka 4, wana elimu duni kwa takribani miaka 2; kuna uwezekano mkubwa kuwa ni wajane au wametengana (asilimia 67 dhidi ya asilimia 9); wanaishi kwenye kaya zenye wastani wa watu 1.5 na wanalima chini ya asilimia 60 ya ardhi ya wenzao wanaume[cvii]. Hakuna uhusiano wa moja kwa moja kati ya ukubwa wa shamba na uzalishaji, mashamba madogo yanasaidia kupunguza mapungufu ya kijinsia kuliko kama ingekuwa vinginevyo. Hata hivyo, upatikanji wa ardhi bado unaweza kudhoofisha uzalishaji wa wanawake kwa njia nyingine: umiliki wa ardhi usio salama hupunguza juhudi za wanawake (ukilinganisha na wanaume) na kufanya kilimo chenye tija kwenye ardhi yao;[cviii] wanawake wanaweza kupewa mashamba yenye ubora mdogo (k.m. yale ambayo hayana udongo wa rutuba). Kwenye kipengele cha mwisho, utafiti unahusisha visababishi ambavyo vinasababisha mapungufu ya kijinsia katika uzalishaji wa tija kwenye kilimo nchini Tanzania. (sehemu 2.1.1, chini) iliweza kutumia data ambazo kihalisia zilikuwa hazijafanyiwa kazi kwenye ubora wa shamba, na hivyo haiwezekani kudhibiti kwa usahihi kwa kisababishi hiki.[cix] Majadiriano zaidi ya upatikanaji wa aridhi kwa wanawake nchini Tanzania pia inajadiliwa zaidi katika sehemu ya 3.1 ya Ripoti hii.

2.1.1 Vikwazo kwa Uzalishaji wa Kilimo

Wafanyakazi Wanaume

Mapungufu ya Kijinsia katika kupata na kutumia nguvu ya wanaume inachangia kwa sehemu kubwa ya uzalishaji wa kilimo. Nguvu kazi ya wanaume ni yenye tija zaidi kuliko nguvu kazi ya wanawake na huchochea zaidi mapungufu ya kijinsia kupitia kiwango cha uzalishaji. Nguvu kazi ya kiume inaweza pia kupatikana kama vibarua au nguvu kazi ya familia. Wasimamizi wengi wa kike hawawezi kupata nguvu kazi ya wanaume kwa sababu hawawezi kuwalipa[cx]. Katika baadhi ya nchi vibarua wa kiume wameonekana kuwa na tija ndogo wakiwa chini ya wasimamizi wa kike kuliko wasimamizi wa kiume. Tofauti katika uzalishaji wa nguvu kazi ya kiume kunaweza kusababisha wanawake wasiweze kumudu huduma bora, ambayo inaweza kusababisha nguvu

10 'Mameneja wa Shamba wanawake ni neno linalitumika kuonyesha wanawake walio na nguvu ya kufanya maamuzi katika mavuno ya shamba. Hii inatofautiana na chambuzi nyingine za Mapungufu ya Kijinsia katika mavuno ya kilimo ambayo hulinganishwa baina ya kaya zinazoongozwa na wanaume na wanawake. Uchambuzi kwa kutumia jinsi ya kiongozi wa kaya inahusika katika kusisitiza madhaifu mahususi ya kaya zinazoongozwa na wanawake, ambazo nyingi kati ya hizo zinaweza kuwa na wanawake waliotalakiwa au kuachwa. Hata hivyo wanawake huishi katika nyumba zinazoongozwa na wanaume, mchakato huo utatueleza machache kuhusu vikwazo vinavyohusiana na Jinsia.

kazi ya kiume kutokufanya kazi kwa juhudi zaidi kwa msimamizi wa kike[cxi]. Kwa vile wasimamizi wengi wa kike ni wajane, wametarakiwa au wametengwa kuna watu wachache zaidi kwenye kaya zao pamoja nawanaume wachache na hivyo kusababisha wanawake wasiweze kutumia nguvu kazi ya kiume kwenye kaya. Wanawake wasimamizi wanaweza kutumia nguvu kazi iliyopo ya wanafamilia wa kike, Pamoja na wao wenyewe na watoto wao, badala ya wanafamilia wa kiume wakiwa hawatoshi katika kufidia athari za upungufu wa nguvu kazi za wanaume na uzalishaji wao. Kuziba pengo katika upatikanaji kwa nguvu kazi ya wanaume shambani kunaweza kuongeza GDP kwa Dola za Marekani Milioni 102.[cxii]

Kuhusina na upingufu katika kupata nguvu kazi ya shamba inaonekana ni upatiakanji mdogo kwa wanawake katika uzalishaji bora wa kilimo kwa kutumia zana bora za kilimo, ambayo vinginevyo inaweza kufidia upatikanaji mdogo wa nguvu kazi ya wanaume na hivyo kuokoa rasilimali. (chini).

Pembejeo Zisizo kuwa za Nguvu Kazi: Matumizi ya Mbolea na Viuatilifu

Mapato ya wanawake yasiyo sawa kwenye teinolojia za kilimo kama vile matumizi ya viuatilifu na mbolea katika mapungufu ya uzalishaji wa kilimo. Hii inaashiria kwamba hata kama wanawake hawataweza kutumia pembejeo hizi, watapata kidogo zaidi kutoka pembejeo hizo kuliko wanaume, na mapungufu ya kijinsia kwenye mavuno. Mapato ya chini kwa pembejeo hizi kuna uwezekano yakawa na uhusiano wa wanawake kutumia viwango kidogo vya viuatilifu na mbolea au mapungufu katika maarifa ya jinsi na wakati gani wa kutumia pembejeo hizo, na hii inaweza kuchagizwa na huduma za ugani ambazo hazijatekelezwa kwa usawa na kuitikia mahitaji mahususi ya wanawake na wanaume. Katika nchi nyingi, ikiwemo, Tanzania,[cxiii] chunguzi zimeonyesha kwamba maafisa ugani wa kilimo mara nyingi hawaingiliani sana na wakulima wanawake, hutumia mawakala wa ugani ambao kwa sehemu kubwa ni wanaume, na hushughulikia masuala ya kilimo ambayo yanawaathiri zaidi wanaume kuliko wanawake. Wakati mapato madogo ya wanawake kwa pembejeo hizi husukuma mapungufu ya kijinsia katika mavuno, matumizi madogo ya wanawake kwenye pembejeo inaonekana kwamba ni tatizo hususani miongoni mwa wakulima wazalishaji wakuu. Hii inaweza kuakisi masuala ya utoaji wa huduma za ugani, kwani huduma hizi sio tu zinashirikisha maarifa ya jinsi ya kutumia pembejeo lakini pia kuwezesha upatikanaji wa pembejeo hizi..[cxiv]

2.2 Ujasiriamali

Afrika Kusini mwa Sahara ina viwango vya juu vya ujasiriamali duniani na wanawake ni sehemu kubwa ya nguvu kazi ya wajasiriamali. Hii pia ni kweli kwa Tanzania, ambako wanawake hufanya takribani nusu (asilimia 48.1) ya biashara zisizo za shamba Tanzania Bara (asilimia 44 kwenye maeneo ya vijijini na asilimia 51 kwenye maeneo ya mijini)[cxv]. Hata hivyo, wanawake wengi wanakuwa wajasiriamali kutokana na ulazima wa kiuchumi, wanazuiwa zaidi kuliko wanaume kutafuta kazi za ajira au fursa nyingine za kiuchumi kwa sababu ya kuwa na viwango vya chini vya elimu na ujuzi, na majukumu ya nyumbani yanayotumia muda mwingi. Katika hali ilivyo Tanzania, hii inaweza kwa uchache kuelezea kwa nini wanawake hutengeneza sehemu kubwa ya watu wanaoji shughulisha peke yao kwenye biashara ambazo sio za shamba kwenye maeneo ya mijini ukilinganisha na maeneo ya vijijini, ikiwa hawa wa awali wakiwa hawawezi kutoa fursa ambazo sekta ya kilimo inaweza kutoa fursa ambazo sekta ya kilimo huwapa watu wenye ujuzi mdogo vijijini. Wanawake wajasiriamali katika Afrika Chini ya Sahara yote hukumbana na vikwazo vya msingi ambavo hushawishi maamuzi yao ya kimkakati ya biashara, ambayo huchangia kwenye vichocheo vikuu vinne vya mapungufu ya kijinsia kwenye ujasiriamali: 1) wajasiriamali wanawake wana uwezekano mdogo wa kuendesha biashara katika sekta zinazotawaliwa na wanaume zilizo na faida zaidi; 2) wajasiriamali wanawake wana upatikanaji mdogo wa mtaji na hutumia vibarua wachache; 3) wajasiriamali wanawake wana uwezekano mdogo wa kutumia mbinu za biashara zilizoendelea zaidi, kubuni, au kurasimisha biashara zao; na 4) wajasiriamali wanawake wana ari ndogo ya ushindani. Visababishi vyote hivi huchangia moja kwa moja kufanya biashara zinazomilikiwa na na wanawake kuzalisha mapato kidogo kuliko zile zinazomilikiwa na wanaume.[cxvi]

Mbinu ya Mchanganuo

Mbinu ya Oaxaca-Blinder ya Mchanganuo inatumika sana katika uchambuzi wa kiuchumi kutenga visababishi vinavyochangia kwenye mapungufu ya kijinsia katika uzalishaji wa kilimo na ujira, miongoni mwa matokeo mengine. Mbinu huchanganua mapungufu ya kijinsia kwenda kwenye sehemu kuu mbili: athari ya karama na athari ya kimuundo. Athari ya Karama inaonyesha tofauti katika viwango vya rasilimali ambavyo wanapata ukilinganisha na wanaume, kama vile elimu, au kiasi cha mikopo.

Sera na Programu zinaweza kupunguza athari za karama kwa kuhakikisha kuna upatikanaji sawa na matumizi ya rasilimali kati ya jinsia. Hata hivyo, hata pale ambapo wanaume na wanawake wanapata kiasi na ubora sawa wa rasilimali, wanaweza wasipate matokeo sawa: Athari za Kimuundo inarejea kwenye sehemu ya mapungufu ya kijinsia ambayo huwepo kwa sababu ya tofauti kwenye mapato yanayotokana na rasilimali.

Kuchunguza mapungufu ya kijinsia katika ujasiriamali nchini, Maabara ya Benki ya Dunia ya Ubunifu wa Jinsia Afrika (LSMS) ilifanya Mchanganuo wa data za LSMS, kwa kutumia mbinu ya uchanganuo ya Oaxaca-Blinder (Angalia Jedwali, Kiambatisho 3). Kwa kutumia data, mauzo ya Mameneja wa Biashara Wanawake yako takribani asilimia 80 pungufu yale ya Mameneja Wanaume. Hata hivyo, unapothibiti visababishi ngazi ya mtu binafsi, kaya, na biashara, tofauti hii hupungua hadi asilimia 46. Tofauti hii inaonyesha kwamba mapungufu ya kijinsia kwa sehemu kubwa yanatokana na tofauti baina ya wanaume na wanawake kuhusiana na rasilimali[cxvii]. Mchanganuo huu unashamirishwa na Ushahidi kutoka katika wigo mpana wa fasihi, pamoja na Ushahidi wa Vikwazo vya kijinsia vinavyowakabili wajasiriamali wanawake ambayo inawasilishwa katika Ripoti ya Benki ya Dunia ya Kunufaika na Usawa wa Jinsia,

2.2.1 Sifa za Mameneja Wanawake

Ukilinganisha na mameneja wanaume, mameneja wanawake kwa wastani, wana elimu kidogo, uwezekano mdogo kuwa wameolewa, uwezekano mkubwa kuwa wameachika, au kutengwa, uwezekano mkubwa kuwa mkuu wa kaya, na umri mkubwa. Kaya za mameneja wanaume na wanawake ziko karibu na ukubwa sawa, lakini kwa wastani kaya za mameneja wanawake zina uwiano mkubwa wa utegemezi. Hatimaye, mameneja waliojumuishwa kwenye kazi hii ya uchambuzi katika sekta zifuatazo, (Kielelezo 16):Biashara, asilimia 60, ya mameneja wanawake na asilimia 45 ya mameneja wanaume; Uzalishaji Viwandani, asilimia 11 ya mameneja wanawake na asilimia 14 ya mameneja wanaume; Huduma, asilimia 26 ya mameneja wanawake na asilimia 32 ya mameneja wanaume; Kilimo, < asilimia 1 ya mameneja wanawake na asilimia 2 ya mameneja wanaume; Nyingine, kidogo chini ya asilimia 3 ya mameneja wanawake na asilimia 6 ya mameneja wanaume.

Kielelezo 16: Ushiriki wa Jinsia kwa Sekta

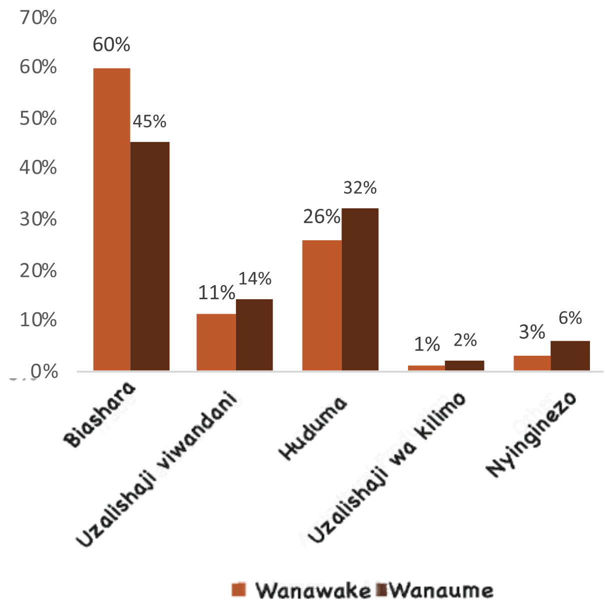

Chanzo: Tanzania – Utafiti wa Jopo la Taifa 2019/20, https://microdata.worldbank.org/index.php/catalog/3885/.

2.2.2 Accounting for the Gender Gap in Firm Sales

Mtaji wa Kuanzia

Ndani ya sekta ya ujasiriamali, vyanzo vya Meneja wa Biashara vya Mtaji wa Kuanzia Biashara vinatofautiana sana baina ya mameneja wanaume na mameneja wanawake. Wanaume wanapenda kutumia akiba waizowekeza kutoka biashara ambazo sio za kilimo, ambazo hutanua mapungufu ya jinsia. Wanawake kwa upande mwingine, wana uwezekano zaidi wa kutumia Mtaji wa kuanzia ambao walipewa zawadi na ndugu au marafiki, ambayo hupunguza mapungufu ya kijinsia. Mtikisiko huu unaashiria upatikanaji mkubwa ambao wanaume wanao kwenye fursa za kiuchumi nje ya sekta ya kilimo. Wanawake hawana upatikanaji sawa wa fursa za kiuchumi nje ya sekta ya kilimo kwa sababu chache. Sababu moja ni umri mdogo ambao wanawake huolewa ukilinganisha wanaume huzuia uwezekano wao na uwezo wa kupata viwango vya juu vya elimu na mafunzo, ambayo baadaye huzuia fursa zao za kiuchumi. Mzlgo mkubwa wa matunzo ambao wanawake huubeba pia hupunguza upatikanaji wa fursa wa shughuli zisizo za kilimo. Aidha katika kuchukua muda ambao wanawake wangeweza vinginevyo wangekuwa wanajishughulisha katika shughuli za uzalishaji, kutunza watoto kunahitaji wanawake kukaa nyumbani au kuwabeba watoto pamoja nao, vyote hivi vikiathiri tija.

Wages

Kuna uwezekano mkubwa kwa mameneja wa biashara wanaume wa kulipa ujira wa juu kwa wafanyakazi kuliko ilivyo kwa mameneja wanawake na hii huongeza mapungufu ya kijinsia. Hii inaweza kuashiria kwamba wanawake wanafanya shughuli zao katika sekta zilizo na tija ndogo. Wakati uchambuzi wetu haujapata ushahidi wowote kwamba ubaguzi wa kijinsia wa wanawake na wanaume wajasiriamali kwa ujumla huchangia mapungufu ya kijinsia kwenye mauzo, aina za sekta zinazopatikana kwenye kanzidata ya LSMS kwa wastani ni pana (kilimo, uzalishaji kiwandani, huduma, biashara, nyinginezo) na zinaweza kuficha ubaguzi baina ya sekta ndogo.

Formality of Business

Waiasiriamali wanaume wana uwezekano zaidi kuliko wajasiriamali wanawake wa kuwa na biashara ambayo imesajiliwa na mamlaka ya kodi na/au mamlaka ya Serikali za mitaa. Hii inaweza kuhusishwa kwa wanaume kujikita zaidi katika sekta zenye faida zaidi au biashara kubwa ambazo zinaweza kuwa na uhitaji zaidi wa faida za kusajili biashara (angalia chini), na ambazo zinaonekana zaidi na maafisa wa Serikali. Viwango vya chini vya usajili wa biashara hupanua mapungufu ya kijinsia katika mauzo ya kampuni nchini Tanzania. Kinadharia, urasimishaji wa biashara kunaweza kuwa muhimu ili kuboresha upatikanaji wa mikopo, mitandao ya biashara, na mikataba ya manunuzi ya Serikali, na kupunguza hatari ya manyanyaso kutoka kwa maafisa kodi. Hata hivyo, hakuna ushahidi imara wa kuhusisha usajili wa biashara na maboresho ya mauzo au faida.

Mchango Unaowezekana wa Janga la KOVID – 19 katika Kupanua Mapungufu ya Kijinsia katika Mauzo ya Kampuni

yana mauzo na faida ndogo, yanaweza kubakia kwenye biashara na kumudu athari za janga hili kwa kipindi kifupi. Kiukweli, hii inathibitishwa katika utafiti wa hivi karibuni kuhusu athari za janga kwenye biashara nchini Tanzania, wakati biashara ndogo zilizo na akiba ndogo ya pesa zikishindwa kuendelea[cxviii]. Aidha, pamoja na kuwa na akiba ndogo ya pesa za kuwezesha kumudu mstuko wa janga, biashara ndogo za wanawake pia zina ufahamu mdogo wa Programu za Serikali za usaidizi ambazo zinaweza kupatikana: sehemu kubwa ya kampuni ndogo nchini Tanzania (asilimia 62, dhidi ya asilimia 52 miongoni mwa makampuni yote) yanaripoti kutofahamu utaratibu wa msaada huo. Matokeo ya utafiti huu pia unaonyesha kwamba biashara ndogo za wanawake zitakuwa na uwezo mdogo wa kuwekeza kwenye utatuzi wa kufidia kwenye mvurugiko uliosababishwa na janga; Wakati asilimia 12 ya Biashara Ndogo na za Kati (SME) na makampuni makubwa yakiwekeza kwenye tatuzi za kidijitali kama mwitikio wa janga, viwango vilikuwa juu kwa biashara kubwa na rasmi, huku ni asilimia 4 tu ya makampuni madogo yakifanya uwekezaji huu. Ushahidi huu wa ngazi ya nchi kutoka Tanzania, pia unaungwa mkono na ushahidi wa kidunia na kanda wa data za Jinsia zilizotenganishwa kuhusu athari za janga kwenye biashara. Kwa kutumia data kutoka Facebook “COVID-19 Mustakabali wa Utafiti wa Biashara”, utafiti huu uligundua kwamba katika nchi zote za Afrika Kusini mwa Sahara kiwango cha kufungwa kwa biashara ilipofika Mei, 2020, kilikuwa asilimia 43 kwa biashara zinazomilikiwa na wanawake, ukilinganisha na asilimia 34 ya zile zinazomilikiwa na wanaume.[cxix]

Ufungwaji mkubwa wa biashara zinazomilikiwa na wanawake uligunduliwa kuwa unahusiana na kufungwa kwa shule (ukisisitiza athari za ziada za majukumu ya kutunza watoto kwa wanawake na shughuli za kiuchumi), wakati ushahidi pia ukionyesha kwamba wanawake wamejikita zaidi kwenye sekta zinazowaona wateja ana kwa ana ambazo zimepata mstuko mkubwa zaidi kutokana na janga. Pointi hii ya mwisho inaweza kuwa mahususi kuihusu Tanzania, ambapo data za LMS zinaonyesha kwamba asilimia 97 ya biashara za wanawake huuza kwa mtumiaji wa mwisho ukilinganisha na asilimia 89 ya biashara za wanaume.

Wajibu Chanya Ambao Wababa Hutekeleza katika Kusaidia Kupunguza Mapungufu ya Kjinsia kwenye Mauzo ya Kampuni kwa Mabinti Zao

Kwa upande mwingine, uchanganuo wetu uligundua kwamba wasichana walipata mapato makubwa zaidi kuliko wavulana kutokana na kuwa mtoto wa mkuu wa kaya (ambaye mara nyingi ni baba); na hii inapunguza mapungufu ya kijinsia katika mauzo ya kampuni. Hii inaweza kuashiria kwamba wababa wanaweza kutekeleza wajibu muhimu katika kuwafunza au vinginevyo kuwasaidia mabinti zao kufikia ndoto zao za ujasiriamali. Kiukweli, hii imeakisiwa katika utafiti wa hivii karibuni wa Benki ya Dunia kuhusu wanawake wanotoka na kuingia katika sekta zinazotawaliwa na wanaume zenye faida zaidi. Kwa mfano, utafiti wa wanawake wanaotoka na kuingia nchini Botswana uligundua kwamba kuwa na baba ambaye alikuwa mmiliki/ meneja wa kampuni katika sekta inayo tawaliwa na wanaume wakati mjibu dodoso alikuwa mtoto, inahusishwa na kufanya kazi katika sekta inayotawaliwa na

wanaume, kwa matokeo haya kuna uwezekano kwamba kuwa karibu na sekta na mitandao yake husika na kwamba wababa wanaweza kumudu kutunza familia zao[cxx]. Vivyo hivyo, utafiti nchini Uganda uligundua kwamba wanawake wanaovuka wa namna hii wana uwezekano kwamba walitambulishwa kwenye sekta zao na wanaume, hii ni pamoja na baba zao[cxxi]. inawezekana kisababishi hiki ni muhimu zaidi kwa wanawake ambao wanaweza kutegemea zaidi kwenye kuungwa mkono na wanafamilia kwa kaka zao ambao wanakabiliana na vikwazo vichache zaidi na wanaweza kuwa na upatikanaji haraka wa mitandao ya biashara.

2.3 Kazi za Ujira

Duniani kote wanawake wana uwezekano mdogo zaidi kushiriki katika soko la ajira na kwa ujumla wanaweza hupata fursa za ajira za ubora wa chini kuliko wanaume. Baadhi ya vichochezi vya mapungufu ya Kijinsia, ya tofauti kwa kipato duniani ni tofauti katika upatikanaji wa elimu baina ya wanaume na wanawake, wingi wa wanawake katika sekta za ujira wa chini, tofauti katika viwango vya ushiriki katika kazi za muda mfupi na za kudumu ambazo hupelekea kupunguza majukumu ya matunzo ya akina mama, na ubaguzi katika mshahara kati ya wanaume na wanawake ambao wanafanya kazi zinazofanana. Duniani, wanawake wanaofanya kazi za mshahara hupata takiribani asilimia 20 chini kuliko wanaume[11].

Nchini Tanzania, wanawake wana uwezekano mdogo wa kuwa katika kazi za ujira na hupokea ujira mdogo wanapokuwa wameajiriwa. Data za LSMS kwa Tanzania zinaonyesha kwamba ni asilimia 22 tu ya wanawake dhidi ya asilimia 48 ya wanaume walikuwa katika ajira za ujira katika miezi 12 iliyopita.[cxxii] Wanawake na wanaume ndio ambao kwa kawaida huajiriwa kwenye kilimo. Wanawake wengi wanao fanya kazi kwenye kilimo ama wamejiajiri au wanafanya kazi kwa mwanafamilia kwa msimu, ni asilimia 64 hawalipwi. Viwango vya wanawake na wanaume wanaofanya kazi za kilimo vimepungua kwa kiasi kikubwa vikiambatana na viwango vya elimu[cxxiii]. Kufuatia Kilimo wanawake, wana uwezekano mkubwa zaidi wa kuajiriwa katika kazi za mikono ambazo hazihitaji ujuzi, takribani asilimia 22 ukilinganisha na asilimia 18 za nguvu kazi ya kiume. Wanawake katika maeneo ya mijini wana uwezekano zaidi kuajiriwa katika kazi zisizo kuwa na ujuzi, (asilimia 38), wakati wanaume katika maeneo ya mijini wana uwezekano mkubwa wa kuajiriwa katika sekta ya kazi za ujuzi (asilimia 34).

Wasitani wa ujira wa kila mwezi baina ya wanaume na wanawake ni asilimia 12.2, ikimanisha kwamba ujira wa wanawake kupata takribani senti 88 kwa kila Dola anayopata mwanume[cxxiv]. Mapato madogo ya wanawake kwenye ajira za ujira yanaweza kuwa yamesababishwa na vikwazo vya muda, vinavyohusiana na majukumu ya kutunza watoto ambayo huwazuia wanawake wasifanye kazi kwa muda mrefu: Mchanganuo wa hivi karibuni wa data za LSMS nchini Tanzania, unagundua kwamba wanawake wafanyakazi wanaopokea ujira hufanya kazi kwa masaa machache kuliko wanaume, na hiyo ni katika maeneo ya mijini na vijijini pia wanawake hutumia muda mwingi katika shughuli ambazo sio za masoko.[cxxv] Wanaume pia wana uwezekano mkubwa zaidi kulipwa katika pesa tasilimu kuliko wanawake, asilimia ya wanaume 89 dhidi ya asilimia 56 ya wanawake, japokuwa uwiano wa wanawake wanaolipwa katika pesa tasilimu yaliongezeka kutoka asilimia 33 mwaka 2010 hadi asilimia 56 mwaka 2015/16. Hii inaweza kuakisi kuondoka taratibu kutoka kwenye ajira za kilimo na kuelekea kwenye sekta nyingine na pia maboresho katika mazingira ya sekta ya kilimo: Wanawake wengi (asilimia 90) ambao hufanya kazi kwenye sekta ambazo sio za kilimo hulipwa katika pesa tasilimu, na asilimia ya wanawake ambao hulipwa kwa kzai zao za kilimo imeongezeka kutoka asilimia 9 hadi asilimia 24, wakati wanawake ambao hawalipwi imepungua katika kipindi hicho.[cxxvi]

Iwapo Tanzania inaweza kuleta mageuzi ya haraka ya kimuundo kwa uchumi katika miaka ijayo, umuhimu wa kazi za ujira kwa ujumla na hasa kwa wanawake kunaweza kuongezeka. Hata hivyo, kama ilivyo sasa, sekita ya ujira ni kama vile haina umuhimu kwa sababu wengi wa wanawake wa vijijini bado wanashiriki katika kilimo, na kwa wanawake wa mijini wanajihusisha katika kazi ambazo sio za kilimo, uwezekano zaidi ni kwamba watakuwa wanajihusisha na

11 Ujira wa Mwezi ukilinganishwa na ujira kwa saa kwa kazi hutumika kuonyesha ulimwengu wa wanawake wanaofanya kazi kwa masaa yote na wanaofanya kazi kwa masaa machache.

biashara ambazo sio za kilimo, wakati kwa wanaume kuna uwezekano zaidi kufanya kazi za ujira.[cxxvii] THii yenyewe inaweza kuwa ishara ya ushawishi wa matunzo ya watoto na majukumu mengine ya nyumbani, biashara kwa ujumla huruhusu uhuru zaidi kwa wanawake kwa maana ya wakati gani na wapi wanafanya kazi, hivyo kuwaruhusu kuchanganya kuendeleza shughuli za uzalishaji mali pamoja na vipaumbele vingine. Aidha mienendo ya hivi karibuni inaashiria kwamba athari za mageuzi ya kiuchumi ya miundo kwenye ajira hujitokeza zaidi miongoni mwa wanaume kuliko ilivyo miongoni mwa wanawake.

Kati ya mwaka 2015/16 na 2019/20 asilimia ya wanawake vijijini wanaofanya kazi katika kilimo kwa kweli kiliongezeka kutoka asilimia 55 hadi asilimia 58, asilimia ya wanawake mijini wanaofanya kazi kwenye kilimo ilipungua kutoka asilimia 27 hadi asilimia 20. Kinyume chake, asilimia ya wanaume vijijini na wanaume wa mijini wanao fanya kazi kwenye kilimo kilipungua kwa kasi zaidi kutoka asilimia 41 hadi asilimia 32, na kutoka mijini asilimia 23 hadi asilimia 11 mtawalia.[cxxviii]

2.4 Matumizi ya Muda

Tofauti za Kijinsia kuhusu jinsi wanaume na wanawake wanavyotumia muda wao mara nyingi ina chochewa na desturi za kijamii na inaweza kuwa kichochezi cha mapungufu ya Kijinsia katika kushiriki katika shughuli za kiuchumi. Matumizi ya muda hupangwa kwa kiasi fulani yanatokana na mtazamo wa kijamii na kitamaduni unaohusu majukumu kwa wanaume na wanawake, hayo ni majukumu ya Uzima wa Kaya. Matokeo yake, wanawake duniani wanawajibika pasipo uwiano mzuri kwa kazi za matunzo na kazi za nyumbani. Kama ilivyosisitizwa katika Ripoti nzima, mzigo usio sawa anaotwishwa wanawake una athari pana. Wanawake wana uwezekano mkubwa wa kufanya kazi kwa masaa machache katika kazi za kulipwa na wako tayali kukubali kazi za kiwango cha chini kulinganisha na wanaume. Kazi nzuri katika sekta rasmi zilizo na taratibu zilizopangwa au kazi za kudumu zinahitaji kupanga upya kwa majukumu ya nyumabani. Mara nyingi kazi za kipato cha chini katika sekta isiyo rasmi, kazi za vibrua, au kujiajiri hutoa uhuru zaidi kwa wanawake kuwaruhusu kutegeleza majukumu yao ya nyumbani.[cxxix]

Nchi nyingi kuna mapungufu makubwa ya Kijinsia yanayohusu matumizi ya muda baina ya wanaume na wanawake katika maeneo ya vjijini kuliko mijini, kwa sehemu moja ni kwa sababu uwepo wa rasilimali. Kwa mfano, katika maeneo mengi ya vijijini, wanawake na wasichana hubeba jukumu la juu zaidi la kuchota maji ili kutosheleza mahitaji ya kaya. Uwepo wa watoto katika kaya pia unahusishwa na muda mchache unaotolewa kwa kazi za kulipwa na wanawake na muda zaidi unatengwa kwa ajili ya kazi za matunzo zisizolipwa. Matokeo ya umaskini huu unao sababisha na muda ambao wanawake hukumbana nao huathiri kwa kiasi kikubwa uzalishaji wao kiuchumi na hivyo uwezo wao wa kufanya maamuzi ndani ya kaya.[cxxx] Uhitaji unaoongezeka wa watoto kwa muda wa wanawake, ndio maana kama ilivyotamkwa kwenye sehemu 2, wanawake duniani kote hupoteza wastani wa miaka miwili ya tija kwa kila mtoto wanayemzaa. Mzigo wa matunzo wanaobeba wanawake unaongezwa na uzazi kwa wanawake wanoanza kuzaa mapema.

Mbali na desturi za kijamii, visababishi vinavyo shawishiwa na Sera za Serikali vina athari kubwa kwenye uwezo wa wanawake kupanga muda wao mwingi kufanya kazi za sokoni zinazolipa. Ukosefu wa usawa wa Kijinsia katika kupata elimu, ajira zinazolipa vizuri, upatikanji wa pembejeo zenye tija, na uwezo wa kuzunguka na kushawishi mitizamo ya kuamua gharama za fursa kuhusiana na upangaji wa kazi zinazolipa na zisizolipa baina ya wanaume na wanawake. Aidha, upatikanaji wa likizo ya uzazi na huduma kama vile matunzo ya watoto zinaweza kupunguza tofauti za kijinsia zinazotolewa kwa kazi ya kulipwa.

Mchanganuo unaowasilishwa kwenye Ripoti hii umegundua kwamba wanawake nchini Tanzania hutumia muda mchache kuliko wanaume wanaofanya kazi katika aina zote za ajira zilizochambuliwa: kilimo, ujasiliamali na kazi za ujira(kama zilivyo jadiliwa katika sehemu zilizopita). Matokeo haya yanaendana na mielekeo ya Kidunia na Kikanda kuhusu upangaji wa muda wa wanawake kati ya uzalishaji wa kiuchumi na majukumu ya nyumbani.

3.0 Umiliki na Udhibiti wa Mali kwa Wanawake

Umiliki na Udhibiti wa Mali kwa Wanawake - Mambo Muhimu ya Kuzingatia

Ukosefu wa usalama katika ardhi umeenea nchi nzima na wanawake ndio waathirika wakuu wa kukosekana kwa usalama wa Ardhi: Vichochezi vya mapungufu vya Kijinsia vinajumuisha umiliki wa Ardhi kwa kutumia taratibu za kimila dhidi ya Sheria za Serikali. Kukosekana kwa majina ya wanawake kwenye hati ya Ardhi kwa ajili ya Ardhi ambazo ni rasmi.

Chaguzi za Sera: Kuongeza usajili kwa kiwango kikubwa kwa kutumia mbinu inayotokana kwa kutoa motisha ili kuongeza majina ya wanawake kwenye hati ya Ardhi. Wanawake wana kiwango cha chini cha ujumuishi wa Fedha katika nyanja zote kuliko wanaume. Vichochezi vya mapungufu ya Sera: 1) vipato vidogo vya wanawake, hivyo kuwa na uwezo mdogo wa kuweka akiba, 2) upatikanaji kwa wanawake wa vyanzo vikuu vya dhamana, kama vile Ardhi; 3) kukosekana kwa bidhaa za kifedha ambazo mahususi zinawalenga wanawake kwa mfano kuepuka vikwazo vya dhamana.

Chaguzi za Sera: kuongeza upatikanaji na udhibiti wa wanawake juu ya mtaji wa biashara kupitia taratibu zenye ubunifu na Programu za ujumuishi zenye tija. Kuongeza upatikanaji wa dhamana ndogo au bidhaa mbadala za kukopa dhamana. Kuongeza upatikanaji wa wanawake kwenye vyanzo vya mikopo ya biashara ambavyo vitaweza kusaidia biashara kubwa ya kufadhili mageuzi ya ukuaji wa biashara. Usajili wa biashara wa majaribio wa Ruzuku au bure ulioounganishwa na mifumo ya taarifa za habari za benki na/au upatikanajia wa akaunti za biashara za benki.

3.1 Ardhi na Mali

Duniani wanawake na wasichana mara nyingi hukosa haki na/au ulinzi wa haki zao za kumiliki na Ardhi. Aidha, umiliki wa mali zenye thamani kama vile Ardhi huongeza upatikanaji wa mikopo kwa wanawake kwa vile taasisi nyingi za kifedha zinahitaji dhamana kwa mfumo wa mali zisizo hamishika. Hivyo, Benki ya Dunia imekadiria kwamba asilimia 90 ya Ardhi ya vijijini katika Afrika Kusini mwa Sahara haijasajiliwa na kwamba wanawake wana uwezekano zaidi wa kukosa nyaraka.[cxxxi]

Kama ilivyo sehemu kubwa ya Afrika Kusini mwa Sahara, nchini Tanzania Ardhi inadhibitiwa na mamlaka zote mbili, ya Kimila na Serikali. Wakati Sheria ya Serikali kwa waitani inalinda haki za ardhi za wanawake, hivyo sivyo kwa upande wa sheria za kimila na desturi ambazo zinatawala maeneo mengi ya nchi. Sehemu kubwa ya historia ya Ardhi ya nchi, Aridhi imekuwa ikigawanywa katika ngazi ya Kijiji na kudhibitiwa na kundi la kikabila ambalo lilikuwa la kwanza kulowea katika eneo hilo. Desturi za Kimila hujumuisha haki za matumizi ya Ardhi, haki ya kutumia ardhi kwa muda kwa kubadilishana na malipo au huduma, haki ya ardhi kutolewa moja kwa moja, na umiliki kamili ikiambatana na malipo ya ada ya uwezeshaji. Aidha, Ardhi ya jamii ilipatikana kwa ajili ya matumizi ya wanajamii, kwa shughuli kama vile kuwinda au kuchunga. Desturi za Kimila mara nyingi huwabagua wanawake. Kwa mfano Desturi za Kimila hutenga ardhi kwa wakuu wa kaya ambao kwa kawaida ni wanume. Desturi za Kimila zinaweza pia kufanya kazi za kuwanyang'anya wanawake wajane. Hata hivyo, wakati Desturi za Kimila zilikuwa zinadhibitiwa katika ngazi ya Kijiji, na zilikosa kuwa na utaratibu wa usawa. Kuna tofauti kubwa katika Desturi za Kimila nchi nzima[cxxxii].

KIELELEZO 17: ASILIMIA YA WATU WALIO NA UMILIKO WA PEKEE NA WA PAMOJA

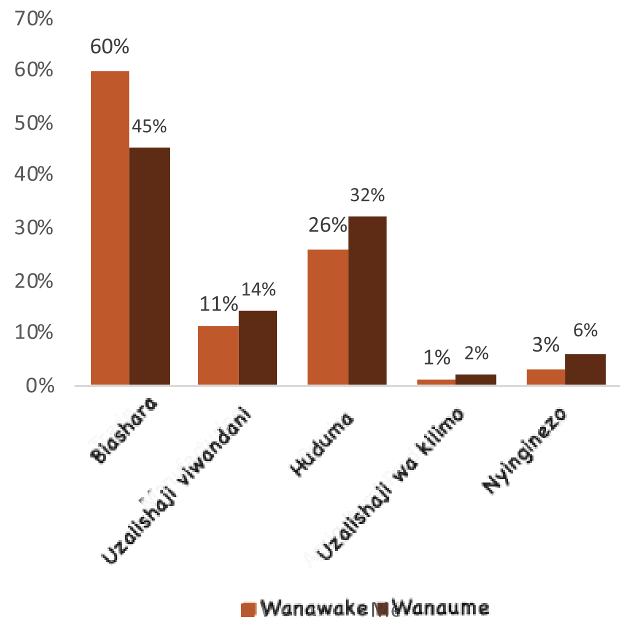

Chanzo: Utafiti wa DHS Tanzania 2015/16

Sheria ya Ardhi ya Kijiji ya mwaka 1999 ilianzishwa kuleta pamoja Desturi za Kimila mbalimbali chini ya Sheria moja. Sheria hiyo imeunda michakato miwili ya kupata haki za Ardhi; 1) katika maeneo ya vijijini watu binafisi wanaweza kuomba haki za kimila za ukazi chini ya mamlaka ya kimila kutoka ngazi ya Kijiji, 2) katika maeneo ya mijini, watu binafisi wanaweza kuomba haki za ukazi kutoka kwa Serikali za mitaa.[cxxxiii] Sheria hiyo inafafanua kwamba Ardhi iiliyo chini ya umiliki wa kimila itatawaliwa na Desturi za Kimila za jamii, ilimradi hazikinzani na misingi ya Sera ya Taifa ya Ardhi au Katiba. Sheria kwa uwazi inatamka kwamba Sheria yoyote ya kimila "inayowanyima wanawake, watoto au watu wenye ulemavu upatikanaji wa kisheria wa umiliki, ukazi au matumizi ya ardhi yoyote kama hiyo," itafutwa na haitatumika.[cxxxiv] Hata hivyo, mapungufu, kukinzana, na utata katika Sheria za ardhi vimeongeza kukosekana kwa usalama wa umiliki wa ardhi katika utendaji. Wakulima huwa na hati ya asilimia 12 ya mashamba wanayomiliki, lakini ni theluthi tu ya mashamba hayo yana Hati na kutambulika rasmi. Aina nyingine ya nyaraka ni barua za mirathi au barua kutoka Serikali ya Kijiji, ambavyo havitoi usalama kamili. Hikl ni kikwazo kikubwa kwa wakulima wanao nunua na kuuza ardhi kwa kutumia ardhi kama dhamana na kuwekeza kwenye ardhi yao.[cxxxv]

Miongoni mwa wanaume na wanawake wanaomiliki nyumba zaidi ya asilimia 75 ya wanaume na takribani asilimia 80 ya wanawake, hawana hati au hati miliki kwa mali zao. Vivyo hivyo,kati ya wale wanaomiliki ardhi, zaidi ya asilimia 80 ya wanaume na takribani asilimia 85 ya wanawake hawana hati au hati miliki. Kati ya wale ambao hawana hati miliki kwa ama nyumba au ardhi, wanawake wana uwezekano mdogo kuliko wanaume kuwa na jina lao kamili kwenye Hati. Kuhusu viwango vya umiliki baina ya wanaume na wanawake, kwa juu inaonekana kwamba wanawake nchini Tanzania wana uwezekano kama ilivyo wanaume kumiliki ardhi (asilimia 34 na asilimia 37 mtawalia) au nyumba (asilimia 38 na asilimia 41 matawalia). Hata hivyo, kuna mapungufu makubwa katika umiliki na udhibiti wa mali. Wanawake wengi wanaomiliki ama ardhi au nyumba hufanya hivyo kwa pamoja na wenza wao, wakati wanaume wana uwezekano mara tatu wamiliki pekee wa mali (nyumba au ardhi). Rejea Kielelezo 17.[cxxxvi] Madai haya dhaifu ya kuwa mmiliki pekee yanaakisiwa kwenye data za wanawake na wanaume kwamba ni kitu gani wanaweza kusema kuhusu watafanya nini na ardhi yao: zaidi ya mara mbili ya uwiano wa wanawake na kuliko wanaume kwa mfano, wanaripoti kwamba hakuna mwenye haki ya kuachia ardhi yao, (asilimia 51 hii ni kwa ardhi isiyo ya makazi, na asilimia 56 kwa ardhi ya makazi).[cxxxvii]

Wakati wanaume na wanawake wanaweza kutofautiana katika umiliki pekee au wa pamoja, mielekeo yao ya umiliki inafanana. Umiliki wa nyumba na ardhi (pekee au kwa pamoja) kuongezeka na umri miongoni mwa wanawake na wanume. Wanawake na wanume katika maeneo ya vijijini wana uwezekano mkubwa wa kumiliki nyumba au ardhi kuliko wale wa

maeneo ya mijini. Aidha, umiliki wa wanawake na wanaume wa nyumba na ardhi, pekee au kwa pamoja, uko juu Tanzania Bara kuliko Zanzibar. Mwishoni, wanawake ambao wana elimu ndogo na walio na umasikini mkubwa, na wanaume wana uwezekano zaidi kuliko wanaume na wanawake ambao ni matajiri na wenye elimu kubwa kumiliki nyumba au ardhi. Kwa kweli, kati ya wanawake walio katika jamii yenye utajiri mkubwa asilimia 21 humiki nyumba na asilimia 15 humiliki ardhi, wakati wanawake walio katika jamii zenye utajiri mdogo asilimia 56 humiliki nyumba na asilimia 53 humiliki ardhi.[cxxxviii] Sehemu ya tofauti hii inatokana na umiliki binafisi wa ardhi ya wanawake ambao unahusika kwa karibu na shughuli ya kilimo nchini Tanzania, ambao hufanyika mara nyingi na watu wenye elimu ndogo na wenye utajiri mdogo. Kisababishi kingine kinaweza kuwa watu ambao ni matajiri na wenya elimu zaidi kwa ujumla huishi maeneo ya mijini, ambako desturi za kisheria hudhibiti upatiakanaji wa miliki ya ardhi, na hii inaweza kufanya umiliki kuwa mgumu zaidi.[cxxxix]

3.2 Ujumuishi Kifedha

3.2.1 Upatikanaji wa Huduma za Kifedha

Mapungufu ya Kijinsia katika ujumuishi kifedha ni kikwazo kikubwa kwa uwezeshaji kwa wanawake, maendeleo vijijini, ukuaji kiuchumi wa kanda, na maendeleo endelevu. Kidunia, kuna mapungufu ya asilimia 7, na asilimia 9 kwa nchi zinazoendelea, baina ya wanaume na wanawake wanao miliki akaunti zao wenyewe na taasisi ya fedha. Shirika la Fedha la Kimataifa (IFC) linakadiria kwamba wanawake wanamiliki biashara wana hadi Dola za Marekani Bilioni 320 katika mahitaji ya fedha duniani ambayo hayajakidhiwa, na asilimia 70 ya wanawake wajasiriamali wanamiliki biashara ndogo au za ukubwa wa kati wakiwa na upatikanji usio tosheleza au ambao haupo katika upatikanaji wa huduma rasmi za fedha. Wakati mapungufu ya jumla ya ujumuishi wa kifedha umepungua katika miaka ya hivi karibuni, mapungufu ya Kijinsia katika ukosefu wa usawa haujaboreshwa pakubwa. Hii inatokana kwamba wanaume na wanawake kwa pamoja huboresha umiliki wa akaunti katika kiwango sawa, hivyo kuendeleza mapungufu ya Kijinsia.[cxl]

Athari za upatikanaji mdogo wa huduma rasmi za fedha una madhara kwa wanawake kwa njia nyingi. Wanawake wajasiriamali na wakulima wana uwezo mdogo wa kuanzisha na kuwekeza kwenye biashara zao, wana uwezo mdogo wa kupata masoko, na kuwekeza kwenye fursa za kiuchumi, na pia upatikanaji mdogo wa teknolojia mpya ambayo ingeweza kuboresha tija. Kuongezeka kwa ujumuishi wa kifedha pia unakuwa kama kichocheo cha ushiriki kiuchumi kwa wanawake na kwa ukuaji uchumi wenye upana zaidi.[cxli] Upatikanaji usiotosheleza wa fedha hususani ni muhimu sana kwa wanawake ukichukulia kwamba wana mapato ya chini na hivyo kuwa na uwezo mdogo wa kuweka akiba. Hii inashuhudiwa na wanawake wajasiriamali wakiwa na uwezekano mkubwa wa kutumia mtaji wa kuanzia biashara ambao ulikuwa ni zawadi waliyopata kutoka kwa familia, kuliko wanaume ambao wana uwezekano zaidi wa kutumia akiba zao wenyewe kutoka kwenye biashara ambazo sio za kilimo, kama ilivyoelezwa katika Sehemu 2. Hata hivyo, hata kama wanawake wana uwezo wa kuweka akiba, itakuwa vigumu sana kwao kuwekeza akiba hizo jinsi wanavyotaka wao, Desturi za Kimila zinaweza kufanya iwe vigumu sana kwao kuwekeza akiba hizo kwa kadri wanavyotaka, kukiwa na shinikizo la kugawanya akiba zao kwenda kwenye shughuli nyingine za kaya au familia pana, kuliko kuwekeza kwenye biashara zao wenyewe. Hii hudokezwa, kwa mfano, kwa data kutoka Tanzania zinazo onyesha kwamba wanawake wana mwelekeo mdogo sana kushirikishana habari kuhusu mapato yao na wenza wao, ikiashiria kwamba wanawake wanaudhibiti mdogo juu ya mapato yao.[cxlii] Kwa sababu hiyo, ni muhimu kuongeza upatikanaji salama wa akaunti za akiba kwa wanawake chini ya majina yao wenyewe, ambayo inaweza kuwapa wanawake faragha kubwa na udhibiti wa fedha zao, ili kuwaruhusu kuwekeza kwenye shughuli zao za biashara na kuwahamasisha

na kuongeza uzalishaji katika mahali pa kazi, wakijua kwamba wataweza kunufaika kikamilifu kutokana na matunda ya kazi zao.[cxliii]

Vikwazo kwa ujumuishi wa kifedha kwa wanawake kunajumuisha upatikanaji wao mdogo kwa vyanzo vya dhamana, kama vile ardhi (Angalia Sehemu 3.1) na mlolongo wa bidhaa za kifedha zilizobuniwa kukidhi mahitaji yao kama vile bidhaa za dhamana ndogo, au dhamana mbadala ambazo zinaweza kufidia ukosefu wa dhamana kwa wanawake. Vikwazo hivi vinaangazia kwamba kuna uwezekano sio tu wa kiwango cha mwingiliano wa wanawake na mfumo wa kifedha ambao ndio tatizo bali inawezekana pia kiwango cha mwingiliano, na wanawake na kuna ukosefu wa upatikanji wa bidhaa za dhamana ndogo au ambazo hazihitaji dhamana, ambayo ina maana kwamba ni bidhaa kwa ajili ya watu ambao hawawezi kupata fedha nyingi kwa ajili ya biashara zao (k.m. zaidi ya bidhaa ndogo za fedha hadi bidhaa zinazohudumia watu wenye kipato cha kati- (Angalia Sehemu 5.3 kwa maelezo zaidi). Baadhi ya vikwazo kwa ujumuishi wa kifedha wa wanawake pia husukumwa na Desturi za Kijamii kama vile majukumu ya wanawake ya kutoa matunzo ambayo huzuia uwezo wao wa kusafiri kwenda kwenye taasisi za fedha ambazo nyingi hukosa huduma za kuwatembelea wateja maeneo ya vijijini. Wanawake pia wanaonekana kama wateja wasio vutia kama ilivyo kwa wanaume, kutokana na matokeo haya ya ubaguzi, na kipengele cha ubaguzi wa mikopo, au upendeleo wa sekta zinazo milikiwa na wanaume na biashara kubwa ambazo mara nyingi humilikiwa na wanaume.

Vikwazo vya Kisheria na Desturi za Kimila ambazo zinazuia uwezo wa wanawake kurithi mali, ni vikwazo vya kawaida kwa huduma za kifedha kwa kupunguza upatikanaji wao wa vyanzo vikuu vya dhamana ambazo zinahitajika kwa ajili ya mikopo. Duniani asilimia 90 ya chumi zina angalau Sheria moja ambayo inazuia shughuli za kiuchumi za wanawake.[cxliv] Nchini Tanzania, Sheria mahususi haizuii ubaguzi wa kijinsia katika upatikanaji wa mikopo.[cxlv] Hata hivyo, inapokuja kwenye suala la urithi Sheria za kimila hutawala hapa na pale, kuna ubaguzi wa wazi wa wanawake kama wake na mabinti, kama ilivyoandikwa katika Azimio la Sheria ya Kimila Na.4 (Amri, Taratibu 2).

Kwa ujumla, wanaume na wanawake wote kwa pamoja nchini Tanzania wana viwango vidogo vya uelewa na ufahamu wa huduma za fedha na watoa huduma za fedha, hususani miongoni mwa watu katika maeneo ya vijijini na kutoka kaya maskini. Wanawake na wanaume wote kwa pamoja katika maeneo ya vijijini nchini Tanzania hutegemea zaidi kwenye familia na ndugu kwa mahitaji ya mikopo na akiba. Wanaume na wanawake wote kwa pamoja mara nyingi hukosa nyaraka muhimu za utambuzi ilii kufungua akaunti na kutafuta mkopo kutoka taasisi za fedha.[cxlvi]

Umiliki wa Akaunti

Wanawake walio katika kaya masikini zaidi wana uwezekano mdogo zaidi kwamba hawajawahi hata kuingia ndani ya benki au kumiliki akaunti zao wenyewe kuliko wanaume. Katika kaya ngazi ya pili kwa umasikini, wanawake wana uwezekano kama wanume kuwahi kuingia ndani ya benki na tofauti katika umilki wa akaunti sio mkubwa kitakwimu. Hata hivyo, unapofikia ngazi ya tatu, mapungufu ya Kinjisia hurudi na nusu ya wanawake wana uwezekano kama ilivyo wanaume kuwahi kuingia ndani ya benki, na vivyo hivyo ngazi ya nne wana uwezekano wa kumiliki akaunti zao wenyewe za benki (Kielelezo 18)[12]. Hii inaashiria kwamba kiwango cha ujumuishi kifedha kwa wanaume kinaendelea kukua, wakati utajiri wa wanawake umefikia kikomo au kupungua baada ya ngazi ya pili ya utajiri wa kaya.

12 Tofauti za Kijinsia ambazo Kitakwimu ni Mhimu katika viashiria vyote katika ngazi za kipato za kaya, ngazi ya kwanza na ngazi ya tatu.

Takribani nusu ya watu wa umri wa miaka 15+ nchini Tanzania wanamiliki akaunti (Kielelezo 19). Kati ya wale ambao wana akaunti chini ya robo wana akaunti na taasisi ya fedha, asilimia 23 ya wanaume na asilimia 19 ya wanawake. Asilimia 39 ya watu wenye umri wa miaka 15+ nchini wana akaunti za fedha za simu za mkononi, asilimia 44 ya wanaume na asilimia 33 ya wanawake.[cxlvii] Matumizi ya akaunti za benki yapo juu miongoni mwa wanaume na wanawake wanaoishi maeneo ya mijini, ambao wamesoma vizuri na ambao wanaishi katika kaya tajiri. Matumizi ya akaunti ya benki yako juu miongoni mwa wanawake Tanzania Bara kuliko Visiwani Zanzibar.[cxlviii]

Kielelezo 18: Uzoefu na Umiliki wa Akaunti ya Benki

Uzoefu na mabenki	Ngazi ya kwanza		Ngazi ya Pili		Ngazi ya Tatu	
	Mwanaume	Mwanamke	Mwanaume	Mwanamke	Mwanaume	Mwanamke
Uzoefu na mabenki	13.3%	4.4%	17.1%	17.9%	37.4%	16.7%
Binafi kuwa na akaunti ya benki	1.4%	0.2%	5.4%	3.8%	16.3%	4.3%

Chanzo: Kuchanganua Mapungufu ya Kijinsia Katika Ujumuishi wa Kifedha Vijijini, FAO (2021)

Banki Inayotembea

Mwaka 2008, Tanzania ilikuwa moja ya nchi za kwanza katika Afrika kuzindua huduma ya pesa ya simu kiganjani, pamoja na muundo wa udhibiti uliojengwa vyema ambao unasisitiza huduma zinazosomana, hii imekubalika kuwa ni kichocheo kikubwa kinacho wavutia wanawake wengi kuingia katika sekta rasmi ya Fedha. Ilipofika mwaka 2017, asilimia 38.5 ya watu walikuwa na akaunti ya huduma iliyosajiliwa ya pesa ya simu kiganjani, kiwango cha asilimia 44 ya wanaume na asilimia 33 kwa wanawake. Mapungufu makubwa katika umiliki wa simu za mkononi ni kichocheo cha mapungufu ya kijinsia katika matumizi ya huduma za pesa. Umiliki wa simu za kiganjani hutofautiana pa kubwa kwa mikoa, pakiwa na viwango vya chini na mapungufu makubwa ya Kijinsia Mkoani Rukwa (asilimia 26 ya wanawake na asilimia 48 ya wanaume) na Mkoa wenye kiwango cha juu kabisa na mapungufu machache ni Dar es Salaam (asilimia 85 ya wanawake na asilimia 89 ya wanaume) (Kielelezo 21 & 22).

Kielelezo 9: Akaunti & Umiliki wa Akaunti ya Pesa ya Simu Kiganja

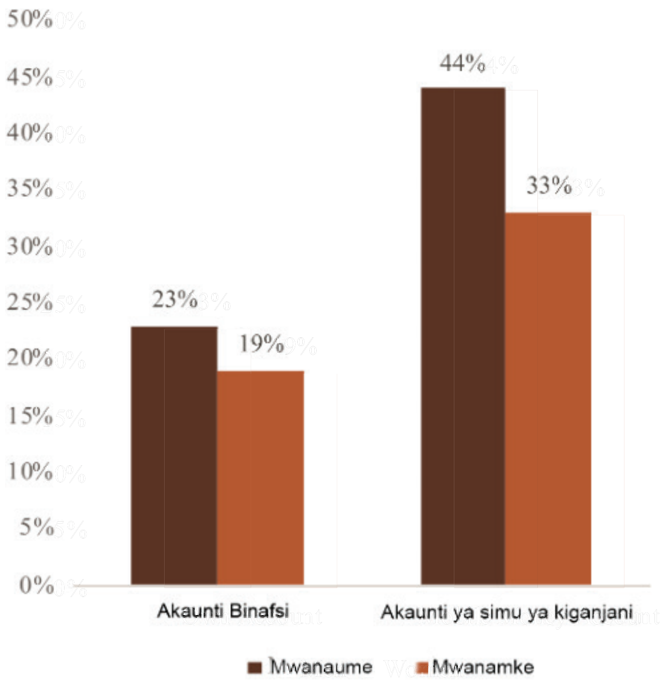

Chanzo: Kuchanganua Mapungufu ya Kijinsia Katika Ujumuishi wa Kifedha Vijijini, FAO (2021)

Figure 20: percent of Men who Own Mobile Phones

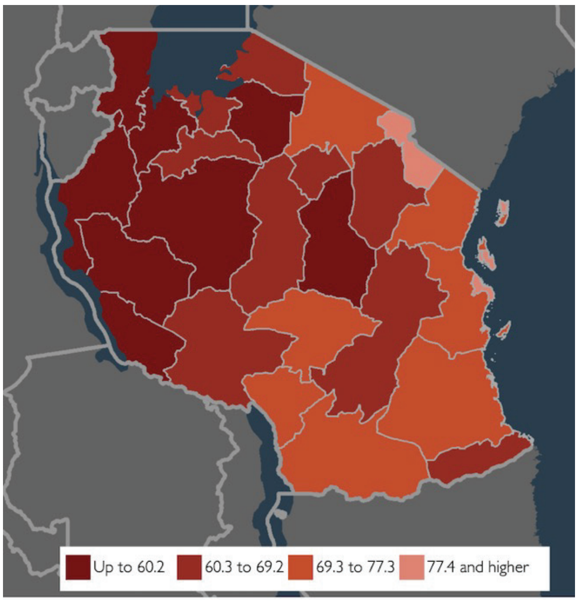

Source: STATcompiler, Tanzania DHS, 2015/16

Figure 21: percent Of Women who Own a Mobile phone

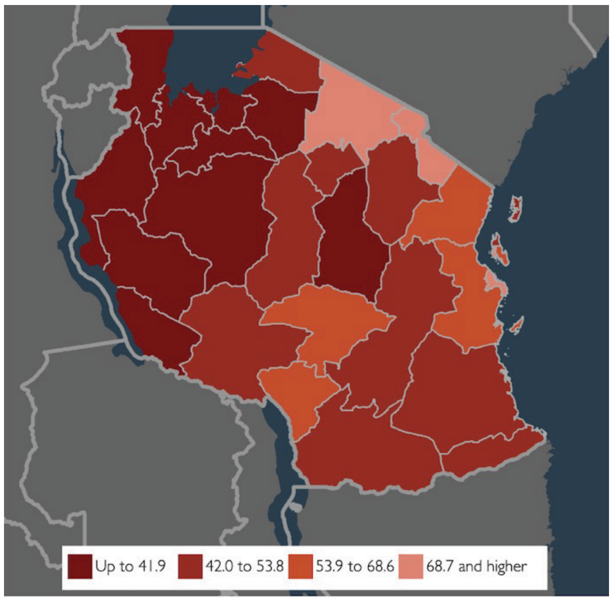

Source: STATcompiler, Tanzania DHS, 2015/16

Akiba

Kati ya asilimia 48 ya watu wenye umri wa miaka 15 na zaidi waliweka akiba kwa kipindi cha mwaka jana, asilimia 32 waliweka pesa ili kuanzisha, kuendesha, au kupanua shamba au biashara. Watu wengi waliweka akiba na kikundi cha Akiba au mtu nje ya familia zao kuliko na Taasisi ya fedha.[cxlix] Kama ilivyo na mazoea, na mifumo rasmi ya fedha, Chanzo: Kuchanganua Mapungufu ya Kijinsia Katika Ujumuishi wa Kifedha Vijijini, FAO (2021) mienendo katika kuweka akiba katika Taasisi rasmi za kifedha huongezeka na utajiri kwa wanaume, wakati ikifika ukomo baada ya kundi la pili la utajiri kwa wanawake. (Kielelezo 22).[cl]

Kielelezo 22: Mifumo ya Kuweka Akiba kwa Jinsia na Utajiri

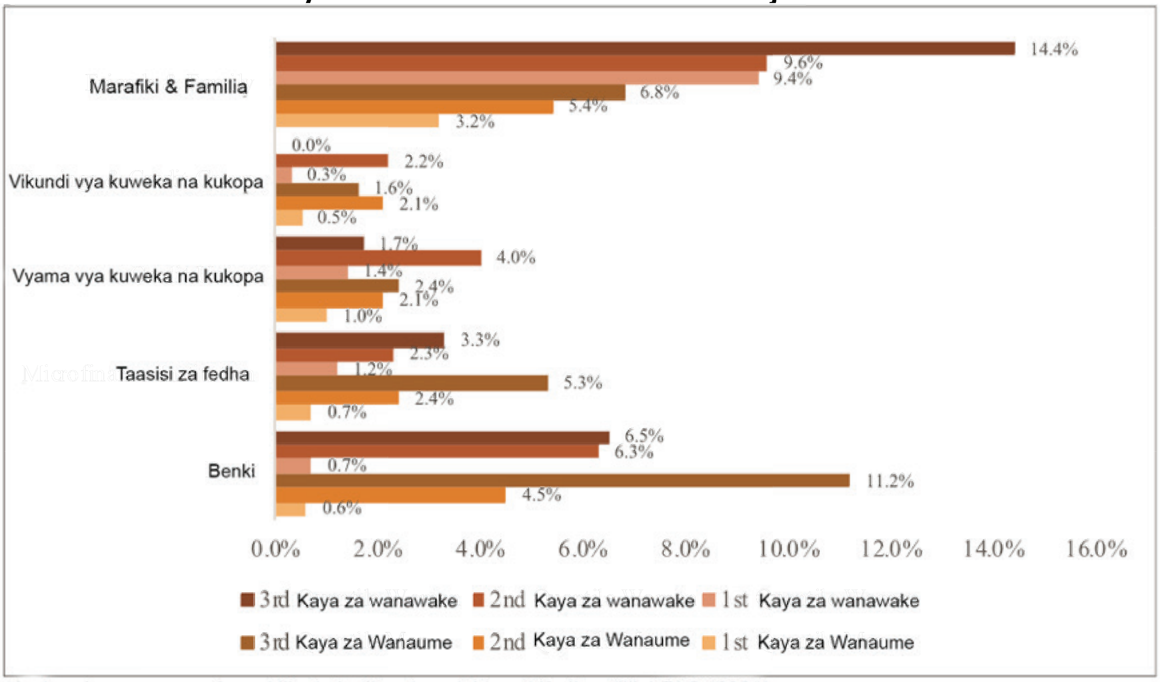

Kuchambua mapungufu ya kijinsia katika ujumuishi wa kifedha vijijini FAO (2021)

Kielelezo 23: Vyanzo vya Kukopa kwa Jinsia

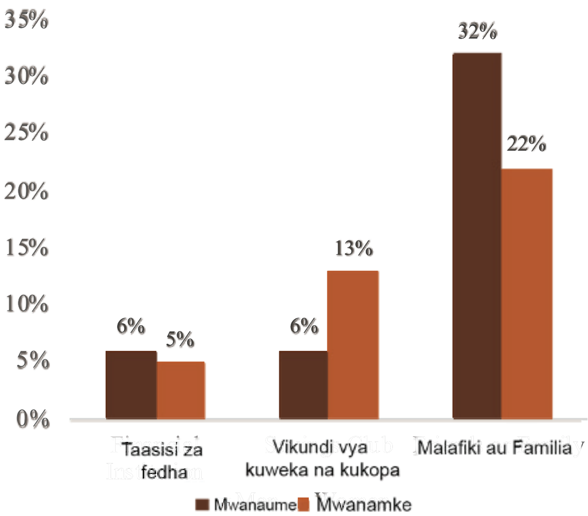

Kanzi data ya kielekezi cha fedha duniani , 2017

Mkopo

Mkopo Kati ya asilimia 41 ya watu waliokopa pesa mwaka jana, asilimia 10 walikopa kwa ajili ya matibabu na asilimia 5 walikopa kwa kuanzisha, kuendesha, au kupanua shamba au biashara.[cli] Wanaume na wanawake ni sawa katika vyanzo ambavyo wanakopa kutoka (Kielelezo 23). Utegemezi kwa familia na marafiki kwa mikopo hupungua kadri utajiri unavyo ongezeka kwa wote, wanaume na wanawake.[clii]

4. Sauti na Harakati za Wanawake

Mambo Muhimu ya Kuzingatia

Ukatili wa Kijinsia umeenea nchi nzima pakiwa na viwango vya juu vya Ukatili wa Kijinsia pia na Ukatili wa Mwenza wa Karibu. (GBV na IPV) Vichocheo vya mwenendo huu nj 1) ndoa za utotoni, 2) viwango vya chini vya uhuru kiuchumi, 3) viwango vya chiinl vya elimu.

Wanawake wana viwango vya chini vya harakati, kama inavyoakisiwa katika uwezo wa kufanya maamuzi. Vichocheo vya mwenendo huu ni:1) ushiriki mdogo wa wanawake katika ajira, hususani ajira ambazo sio za shamba; 2) pengo la umri baina ya waume na wake (wanawake wakiwa vijana zaidi); 3) kuwa katika ndoa ya mitala.

Chaguzi za Sera: Kuongeza matumizi ya wanawake ya kipato kupitia Programu jumuishi za uzalishaji, Kuongeza ujuzi wa wanawake wa amali, ujasiriamali, saikolojia ya kijamii (kama vile uvumilivu) kupunguza uingiaji wao katika ulimwengu wa kazi, pakiwa na msisitizo mahususi kwa wasichana balehe kuwaelekeza kwenye nduara la uadilifu (uwekezaji mkubwa kwenye ujuzi, kucheleweshа ndoa na kuzaa, nz kupelekea fursa nzuri zaidi za kiuchumi, na kupelekea kwenye mahusiano ya usawa zaidi) na kuleta matokeo ya maisha ya juu zaidi. Kuongeza muda wa wanawake kupatikana kwa ajili ya huduma za uzalishaji mali kupitia huduma za matunzo ya watoto**.**

4.1 Ukatili wa Kijinsia (GBV)

Serikali imeweka taratibu za kuboresha uwezekano kwamba Sera za ngazi za juu kuhusu GBV, kama vile Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto (NPA/VAWC), zinatafsiriwa kwa mafanikio kuwa maboresho tul wamepitia ukatili wa ipo. Kamati za Ulinzi wa Wanawake na Watoto zimeanzishwa katika ngazi zote (kijiji, kata, halmashauri, Mkoa na Taifa) na zina uanachama jumuishi wakiwa na wawakilishi kutoka Serikalini, viongozi wa jamii, na wanajamii wenyewe. Aidha, Kamati hizi hupata mafunzo ya mara kwa mara kuwasaidia katika wajibu wao. Pia Serikali imesimamia uanzishaji wa Madawati ya Jinsia na Watoto 420 katika vituo vya Polisi, vituo 153 katika Magereza, na Vituo vya Huduma Moja 14 ili kusaidia mwitikio kwa mashauri ya GBV. Sheria ya Msaada wa Kisheria ya mwaka 2017 pia inapaswa kushughulikia vikwazo vya gharama zinazoambatana na wanawake

The Numbers

GENDER-BASED VIOLENCE

- *Of all women aged 15-49 years:*
  - **40 percent** have experienced physical violence.
  - **22 percent** have experienced physical violence in the last year.
  - **17 percent** have experienced sexual violence.
  - **9 percent** have experienced sexual violence in the last year.
  - **7 percent** experienced sexual violence before age 18.
  - **2 percent** experienced sexual violence before age 15.

INTIMATE PARTNER VIOLENCE

- *Of all women who have ever been married:*
  - **42 percent** have experienced IPV
  - **38 percent** have experienced IPV in the last year.
  - **39 percent** have experienced physical violence.
  - **14 percent** have experienced sexual violence.
  - **36 percent** have experienced emotional violence.

Source: DHS 2015/16

wanaochukua mashauri ya GBV, na Visiwani Zanzibar Serikali imeanzisha Mahakama maalum ya GBV.

Aya zifuatazo zinatoa kwa muhtasari baadhi ya data za hivi karibuni kuhusu wanawake kukabiliwa na aina tofauti za GBV nchini Tanzania. Hata hivyo, inapaswa kuzingatia kwamba Benki ya Dunia kwa sasa inasaidia tathmini ya kina ya GBV nchini ambayo inakwenda ndani zaidi katika ushahidi kuhusu kuenea kwa GBV, mazingira ya Sera na Sheria, taratibu za uratibu wa GBV, Programu za kuzuia na mwitikio, na mapungufu katika Sera na Programu. Hii itaambatana na tathmini ya Utekelezaji wa Mpango Kazi wa Taifa wa Tokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto.

Licha ya maendeleo ya hivi karibuni kwenye uwanda wa Sera na Programu, GBV bado ni suala nyeti sana; asilimia 44 ya wanawake nchini Tanzania wamepitia ama ukatili wa kimwili au kingono. Hata hivyo, ni muhimu kusisitiza kwamba ukatili hautokei peke yake na wahanga wengi wa aina moja ya ukatili pia ni wahanga wa aina nyingine ya ukatili.[cliii] Ndani ya nchi, kuenea kwa GBV kunatofautiana kimkoa (Kielelezo 24). Mara nyingi wanawake hawawezi au hawataki kutafuta msaada, na wanapofanya hivyo, mara nyingi ni kupitia njia ambazo sio rasmi kuliko kwenda Polisi (Kielelezo 25).[cliv] Kwa mfamo, katika utafiti wa DHS wa mwaka 2015/16, asilimia 34 ya wanawake ambao wamewahi kuolewa ambao wamepitia ukatili wowote, uwe wa kimwili au kingono, waliripoti kwamba hawajahi kutafuta msaada na wala kumuambia mtu yeyote. Takwimu hii haijabadilika tangu utafiti wa DHS wa mwaka 2010 (asilimia 35). Kwa kuongezea kwenye kunyanyapaliwa na jamii, sehemu ya sababu kwa nini wanawake hususani hawapendi kutafuta msaada kutoka vyanzo rasmi ni kwa sababu mifumo ya Sheria iliyopo haitoi jukumu kwa Taasisi ya Serikali mahususi kushughulikia Ukatili wa Mwenza wa Karibu.[clv]

Watekelezaji wa ukatili wa kimwili dhidi ya wanawake walioolewa mara nyingi ni waume wao au wenza wakati ule. Walimu ndio mara nyingi ndio watekelezaji wa ukatili wa kimwili dhidi ya wanawake ambao hawajawahi kuolewa, watu ambao wana uhusiano nao wa karibu, (waume/wenza, marafiki wa kiume/ marafiki; ni asilimia 7 tu walikuwa wageni.[clvi]

Ukatili Dhidi fa Mwenza wa Karibu (IPV)

Chini ya mwamvuli wa GBV, IPV ni tatizo kubwa nchini Tanzania. Zaidi ya asilimia 40 ya wanawake ambao wamewahi kuolewa wamepitia ukatili kwenye mikono ya waume au wenza wao. Ueneaji wa IPV, kama ule wa GBV, unatofautiana kimkoa. Mikoa ya Mara, Shinyanga, na Tabora imeendelea kuwa na viwango vya zaidi ya asltimia 70 ya wanawake walioshuhudia ukatili wa kimwili, kingono na kisaikologia kutoka kwa waume/wenza wao. Mikoa ya Kaskazini Pemba na Kusini Pemba, Zanzibar ina viwango vya chini kabisa, wakiwa na chini ya asilimia 10 ya wanawake walioripoti kupitia aina hizi za ukatili. Kati ya 2010 na 2015 hapakuwepo mabadiliko makubwa katika kuenea kwa ukatili wa kimwili, kingono au kisaikologia uliofanywa na mume au mwenza.[clvii]

Wakati GBV kwa sehemu moja ni suala la utoshelezi wa ulinzi wa kisheria, kinga na utekelezaji wake, pia inaakisi desturi za kimila na mitizamo. Kwa sababu hiyo, ni muhimu kwamba ukatili dhidi ya mwenza wa karibu unaonekana kukubalika na sehemu kubwa ya watu, ikiwa asilimia 58 ya wanawake na asilimia 40 ya wanaume wakiamini kwamba waume wana haki ya kupiga wake zao katika mazingira fulani. Uvumilivu wa kupiga wake ni mkubwa miongoni mwa wanawake walioolewa, maeneo ya vijijini, miongoni mwa wanawake na wanaume walio na elimu duni, na ni juu miongoni mwa wanawake kwenye kaya maskini.[clviii]

Kielelezo 24:Asilimia ya wanawake walio kumbana na ukatili wa kimwili

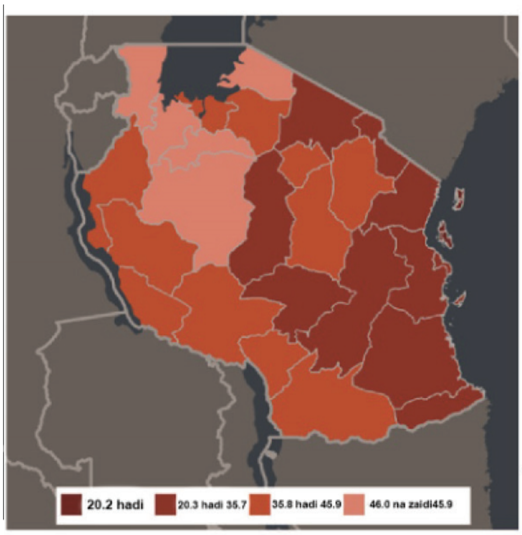

Chanzo: STATcompiler, Utafiti wa DHS Tanzania, 2015/16

Kielelezo 25: Vyanzo ya Misaada iliyotafutwa (asilimia) na wahanga wa GBV

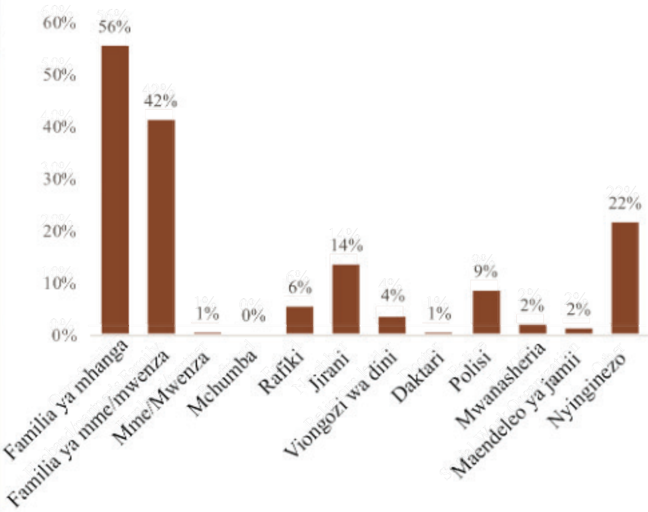

Chanzo: STATcompiler, Utafiti wa DHS Tanzania, 2015/16

Mbali na tofauti baina ya mikoa, IPV inahusiana na tabia mahususi za mtu. IPV ni jambo la kawaida sana miongoni mwa wanawake waliotarakiwa, waliotengwa au wajane. Viwango vilivyoongezeka vya IPV havihusiani na umri wa wanawake, bali na idadi ya watoto ambao mwanamke anao, asilimia 35 miongoni mwa wanawake ambao hawana watoto, asilimia 56 miongoni mwa wanawake wenye watoto 5 au zaidi. IPV inapatikana kwa wingi zaidi miongoni mwa wanawake walioajiriwa kuliko wale ambao hawajaajiriwa, lakini wanawake wenye elimu angalau ya sekondari wana uwezekano mdogo wakupata madhira hayo ya IPV, (angalia Kielelezo 26). Mara nyingi IPV inatekelezwa na wanaume wanao kunywa sana vileo, na wale ambao wana elimu ndogo na ambao wanaonyesha tabia za kuwadhibiti wake zao (Kielelezo 27).

Kielelezo 26: Wasifu wa wahanga wa GBV

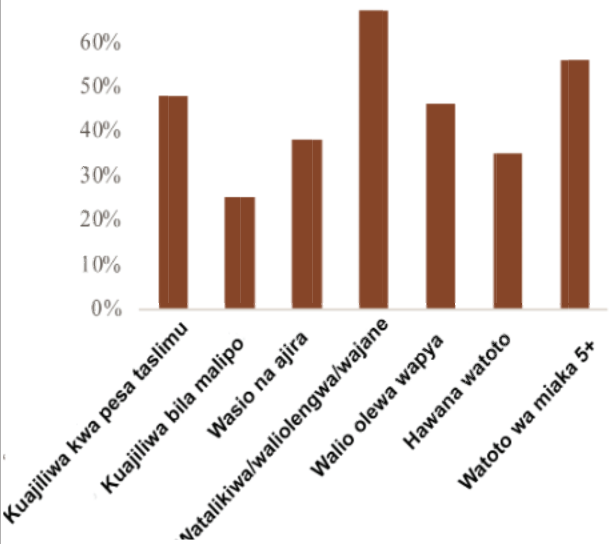

Chanzo: Tanzania DHS, 2015/16

Kielelezo 27: Wasifu wa mkatili wa IPV

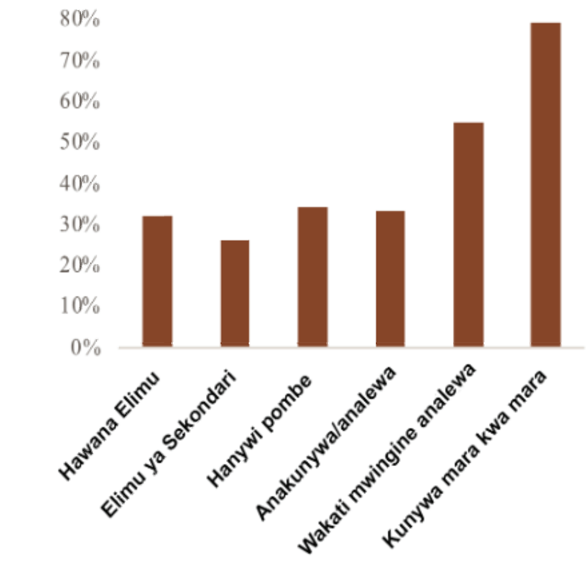

Chanzo: Tanzania DHS, 2015/16

Violence in Schools

Utafiti wa sasa unaashiria kwamba kiasi kikubwa cha ukatili hufanyika kwenye mashule, japokuwa kuna Ushahidi mchanganyiko kuhusu iwapo wasichana wanaweza kuwa waathirika wakuu.[clix] TUtafiti kutoka Asasi isiyo ya Kiserikali ya Tanzania (NGO) "Hakielimu" iligundua kwamba takribani shule zote za msingi na sekondari Tanzania Bara walishuhudia ukatili wa kimwili katika shule na hutokea mara kwa mara. Inapokuja kwenye ukatili wa kingono, huu upo juu zaidi katika shule za sekondari na miongoni mwa wasichana. Wakati asilimia 9 ya wanafunzi wa shule za msingi na sekondari wamepitia ukatili wa kijinsia ndani ya miezi 6 iliyopita, katika ngazi ya sekondari ilikuwa juu zaidi ikiwa asilimia 15 miongoni mwa wasichana na asilimia 11 miongoni mwa wavulana. Hii inajumuisha ukatili uliofanywa na wanafunzi wengine bali pia uliofanywa na walimu: kwa kweli, takribani asilimia 4 ya wasichana wa sekondari wameripoti ukatili wa kijinsia uliofanywa na mwalimu. Ukatili wa kisaikolojia pia hutokea kawaida: Takribani nusu ya wanafunzi wa sekondari na theluthi ya wanafunzi wa shule za msingi wamepitia aina furani ya ukatili wa kisaikolojia katika miezi 6 iliyopita. Kama ilivyo kwa wanawake watu wazima walio fanyiwa utafiti na DHS, inaonekana kwamba pia kuna ugumu wa kuripoti matukio ya ukatili mashuleni. Sababu kuu miongoni mwa wanafunzi wa kike wa sekondari ya kutokuripoti tukio ilikuwa ni woga na kukosa maarifa ya jinsi ya kuripoti. Kwa upande mwingine, mchanaganuo wa data kutoka Tafiti za Ukatili Dhidi ya Watoto na Vijana (VACS) kwa Tanzania inaonyesha kwamba hakuna mapungufu makubwa ya kijinsia ya ukatili dhidi ya watoto (watoto ambao wako ndani na nje ya shule) na Utafiti wa DHS unaonyesha kwamba watoto ambao hawajaandikishwa shule wana uwezekano mdogo wa kuripoti kwamba wamekuwa wahanga wa ukatili (na matokeo yanachochewa na ukatili wa kimwili) kuliko wasichana ambao wapo nje ya shule, hata baada ya kudhibiti upeo wa sifa kama vile umri, elimu ya wazazi, utajiri, na eneo la mjini/kijijini.[clx]

Ukeketaji na Kuondoa Sehemu ya Uke

Ukeketaji na Kuondoa Sehemu ya Uke (FGM/C) ni mila ambayo inahusisha kukata kipande (kinembe) au sehemu ya uke ambayo ni desituri inaonyesha msichana kuingia balehe na si kwa sababu za kimatibabu. Desturi hii imelaaniwa kote Duniani kama ni Ukiukwaji wa Haki za Binadamu za wanawake na wasichana. Imepigwa marufuku nchini Tanzania tangu mwaka 1998. Sheria Maalumu ya Tanzania ilirekebishwa ili kupiga marufuku FGM/C. Licha ya kwamba ni kinyume cha Sheria, desturi hii inaendelea na imeenea kwenye baadhi ya mikoa ya Tanzania. Desturi hii mara nyingine hufanywa kwa watoto wadogo ambao si zaidi ya mwaka (asilimia 35) au wasichana baada ya kubalehe (asilimia 28).

KIELELEZO 28: ASILIMIA YA WANAWAKE WALIOKEKETWA KWA MWAKA

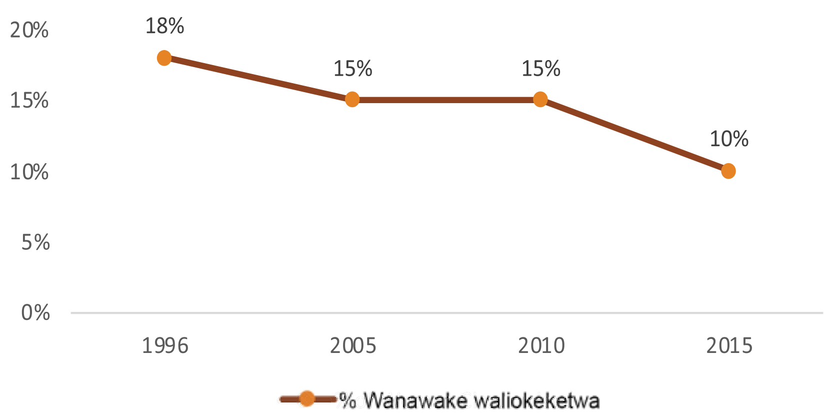

Chanzo: Utafiti wa DHS Tanzania, 2015/16

Kupitia Sere na hatua za Kisheria zenye nguvu, Tanzania imepiga hatua kubwa katika kupunguza mila ya FGM/C, ikizipita nchi nyingi za Afrika Kusini mwa Sahara (kielelezo 28). Tangu mila hii ilipopigwa marufuku mwaka 1998, rasilimali nyingi zimeelekezwa katika Ajenda hii kupitia afua za kuinua ufahamu kama vile kampeni kwenye vyombo vya Habari na Serikali kutambua Siku ya Kitaifa ya Kupiga Vita Ukeketaji -FGM/C mwaka 2021. Kati ya 1996 na 2016 Viwango vya Ukeketaji vilivyo ripotiwa vilipungua kutoka asilimia 18 hadi 10. Kwa sasa, kati ya wanawake waliokeketwa asilimia, 7 waliondolewa sehemu zao na kushonwa, asilimia 81 walifanyiwa ukatili kama huo lakini kwa kiwango kidogo na asilimia 3 waliathirika kidogo. Wakina mama waliripoti kwamba asilimia 1 ya mabinti zao walikeketwa wakiwa na umri wa 0-14. Hata hivyo, uwiano wa wanawake waliokeketwa walipofika umri wa miaka 13 au zaidi imeongezeka kwa zaidi ya asilimia 11, ikiashiria kwamba wasichana wengi zaidi wanakeketwa kwenye umri mkubwa, na kusababisha maumivu makali (Kielelezo 30). Wakati Ukeketaji ukionyesha kupungua FGM/C, lakini haijulikani ni upungufu halisi au sio halisi.[clxi]

Kielelezo 29: ASILIMIA YA WANAWAKE WALIOKEKETWA KWA UMRI

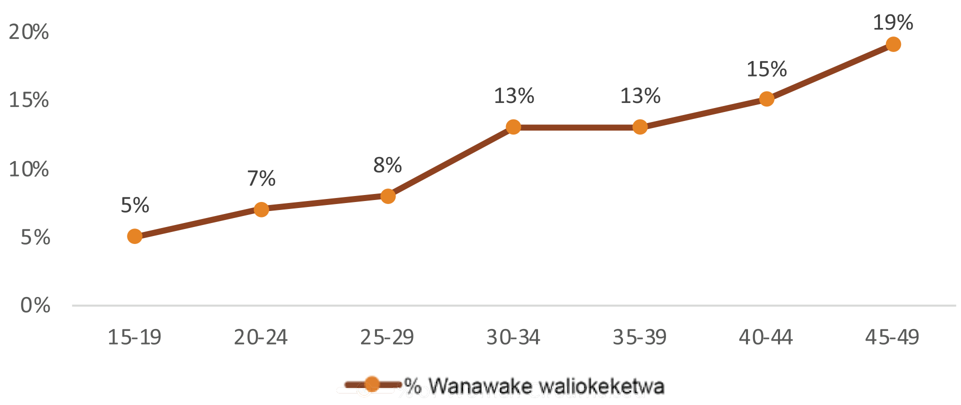

Source: Tanzania DHS, 2015/16

Wanawake waliokeketwa wana uwezekano kwamba hajasoma na ni sehemu ya kundi lenye ukuaji duni zaidi kiuchumi. Aidha, wana uwezekano mkubwa zaidi kuamini kwamba mila hii inahitajika na Dini yao na wangependa Desturi hii iendelee. Wanawake kwenye maeneo ya vijijini wana uwezekano mara mbili kuwa wamekeketwa, na ueneaji wa mila hii unatofautiana pakubwa kwa Kikanda na Kimkoa. Takribani nusu ya wanawake kwenye Kanda ya kati na moja ya tano ya wanawake katika Kanda ya Kasikazini wamekeketwa ukilinganishwa na asilimia 6 au chini katika Kanda nyingine. Katika ngazi ya Mkoa, Manyara ina ueneaji wa kiwango cha juu kabisa (Asilimia 58), ikifuatiwa na Dodoma (Asilimia 47) na Arusha (Asilimia 41), maeneo ambayo yanaendena na ufugaji, na jamii ambazo zimezingatia sana mila[clxii].

4.2 Ndoa

Umri Katika Ndoa ya Kwanza

Ndoa za utotoni ni desturi ambayo imejikita sana katika jamii ya Watanzania. Ndoa za utotoni zinaonekana kuwa ni taratibu za kuhakikisha usalama wa kifedha kwa wenyewe na pia kwa mabinti zao, kwa malipo ya mahali kwa familia ya binti anayeozwa ikiwa ni motisha kubwa ya pesa. Hii labda inajiakisi katika majadiliano ya vikundi yaliyofanyika kama sehemu ya Utafiti wa Majaribio ya Benki ya Dunia kuhusu uigizaji wa Ndoa za utotoni nchini Tanzania. Baadhi ya washiriki kutoka kwenye Utafiti huo walitamka kwamba, mababa wakati mwingine wanajali zaidi kuhusu wavulana kuliko wasichana, kwa vile wanatarajiwa kuolewa hivyo hawana thamani kubwa[clxiii].

Athari ya ndoa za utotoni ni kubwa na mara nyingi hudumu maisha yote. Vijana wa kike walioolewa wana uwezekano mdogo wa kuendelea na shule na uwezekano mkubwa wa kupambana na IPV na uwezo mdogo au kukosa kabisa wa kufanya maamuzi ndani ya nyumba zao. Tangu wailpotoka shule, walikuwa na fursa chache za kiuchumi na matokeo yake walikuwa tegemezi kwa waume zao. Aidha, wasichana wanaoolewa mapema wana uwezekano wa kuanza kuzaa mapema. Wasichana wanaozwa katika umri mdogo, kabla miili yao haijakomaa vizuri, wapo katika hatari kubwa ya matatizo kabla na baada ya kujifungua, ambayo pia itaathiri matokeo ya uzazi pia na afya na lishe ya mtoto. Hatimaye, wasichana wanaoanza kuzaa katitka umri mdogo wana uwezekano mkubwa wa kuwa na watoto wengi katika maisha yao yote. Kwa vile mila na desituri za kijamii zinaweka mzigo mkubwa wa kulea watoto kwa wanawake, idadi kubwa ya watoto ina athari hasi kwenye uwezo wake wa kuwa mzalishaji kiuchumi, kipato kidogo (wanawake wana uwezekano mdogo wa kufanya kazi) na wale wenye kipato kikubwa (mara wanapofanya kazi wanaweza wasiwabebe watoto wao kwenda kazini).[clxiv] Katika ngazi ya Taifa, inakadiriwa kwamba kupunguza kasi ya ongezeko la watu la kuzaana kunaambatana na kumaliza ndoa za utotoni, hii inaweza kuleta Dola Bilioni 5 (kwenye uwiano wa nguvu ya manunuzi) ya faida katika zaidi ya miaka 15 na kuokoa Dola milioni 311 kutoka bajeti ya elimu katika kipindi cha miaka 10.[clxv]

Viwango vya ndoa za utotoni viko juu nchini Tanzania na zinatokea kwa wingi miongoni mwa wasichana kuliko wavulana. Matokeo yake, kuna mapungufu ya Kijinsia kwa kiwango kikubwa katika umri wa kati wa ndoa ya kwanza, miaka 19.2 kwa wasichana na miaka 24.3 kwa wanaume. Zaidi ya theluthi moja ya wanawake huozwa kabla ya miaka 18th, na zaidi ya nusu ya wanawake huolewa kabla ya miaka 20, ikiwa ni zaidi ya mara tano ya viwango vinavyo fanana kwa wanaume. Aidha, asilimia ya wanawake walioolewa wakiwa na umri wa miaka 18 umepungua taratibu katika miaka ya hivi karibuni, kutoka asilimia 40 kwa mwaka 2010 hadi asilimia 36 mwaka 2015/16 na umri wa wasitani wa ndoa haujabadilika pakubwa kwa zaidi ya miaka 10.[clxvi]

Viwango vya ndoa za utotoni vinatofautiana kwa maeneo na miongoni mwa baadhi ya makabila, kwa mfano, Wamasai na Wagogo, ndoa za utotoni zinahusishwa kwa karibu na Ukeketaji FGM/C.[clxvii] Wanawake na wanaume katika maeneo ya mijini huchelewa kuoa au kuolewa kuliko wenzao katika maeneo ya vijijini, na wanawake wenye angalau elimu ya sekondari huchelewa kuolewa kuliko wale wasio na elimu, wakiwa na miaka 23.6, na miaka 17.8 mtawalia. Ni muhimu kuzingatia kwamba mahusiano kati ya ndoa na elimu yana husisha vitu viwili kwa pamoja. Wanawake wanaoolewa mapema mara nyingi huondolewa kutoka shule, hivyo kukatisha masomo mapema, wakati wanawake ambao hawapo shule wana uwezekano wa kuozwa wakiwa wadogo zaidi.[clxviii]

Kuna haja ya kuendelea kusukuma mageuzi ambayo yanaweza kusaidia kuendelea kupungua kwa viwango vya ndoa za utotoni. Sheria ya ndoa inaruhusu wasichana wakiwa na umri wa miaka 15 kuolewa, wakati Sheria ya mtoto ipo kimya kwenye umri wa ndoa Kisheria na haizuii ndoa za utotoni. Maendeleo ya hivi karibuni yaliyofanywa kwenye suala hili, na Mahakama Kuu ya Tanzania iliamuru katika mwaka 2016 kwamba Ndoa ya Wasichana chini ya miaka 18 inavunja Katiba na Mahakama ya Rufaa ikaafiki uamuzi huu mwaka 2019.[clxix] Hatimaye, wakati tukisonga mbele, kuna haja ya kuhakikisha kwamba uamuzi huu unaakisiwa vya kutosha katika mabadiliko ya Sheria zilizopo, katika njia ambayo itakuwa thabiti na kutuma ujumbe mahususi.

Ndoa za Mitala

Kitaifa, takribani asilimia 18 ya wanawake wako katika ndoa za mitala, wakati takribani asilimia 9 ya wanaume walioa wenye mke zaidi ya mmoja ikipungua kutoka asilimia 21 na hadi asilimia 10 mtawalia. Hii ni muhimu kwani uchambuzi wa data za DHS zinaonyesha kwamba wanawake walio katika ndoa za mitala wana uwezekano mdogo wa kuwa na nguvu ya maamuzi katika kaya. (Angalia jedwali katika kiambatisho 5). Wanawake walioolewa katika maeneo ya vijiji wana uwezekano mara mbili (asilimia 21) kama ilivyo kwa wanawake wa mjini (asilimia 11) kuwa katika ndoa za mitala. Wanawake wenye umri mkubwa, wenye elimu ndogo, na wasio na utajiri mkubwa

wana uwezekano zaidi wa kuripoti kuwa na wake wenza.[clxx] Pia kuna tofauti kubwa kwenye mikoa katika kiwango cha ndoa za mitala. Kitaifa, desturi hii inapatikana zaidi Kusini Unguja, kukiwa na asilimia 25.8 ya wanaume walio ripoti kuwa na zaidi ya mke mmoja. Kama ilivyo kwa wanawake, wanaume wenye umri mkubwa, huishi maeneo ya vijijini, hawana elimu au hawajamaliza shule ya msingi, na kutoka kwenye kaya zilizo na utajiri wa chini zaidi, wana uwezekano mkubwa zaidi wa kuwa na wake wawili au zaidi kuliko wanaume wengine. Kimkoa, wanaume Visiwani Zanzibar wana uwezekano zaidi kuwa katika ndoa za mitala kuliko wanume wa Bara.[clxxi]

4.3 Kufanya Maamuzi na Mahusiano ya Kijinsia Katika Kaya

Kufanya Maamuzi Katika Kaya

Kwa ujumla, wanawake wana nguvu ndogo ya kufanya maamzi kuliko wenza wao wa kiume. Ndani ya kaya, wanawake wana uwezekano mdogo wa kuhusika katika kufanya maamuzi kuhusu afya zao, manunuzi makubwa ya kaya, na kutembelea familia zao au ndugu kuliko walivyo waume, rejea Kielelezo 30. Wanawake wana uwezekano zaidi wa kushiriki katika maamzi haya kadri umri unavyosogea iwapo wanaishi kwenye maeneo ya mjini, wanakuwa wameajiriwa kwa pesa, wana kiwango cha juu cha elimu, na wanaishi katika kaya tajiri, rejea Kielelezo 31.[clxxii]

Kielelezo 30: Asilimia ya Wanawake

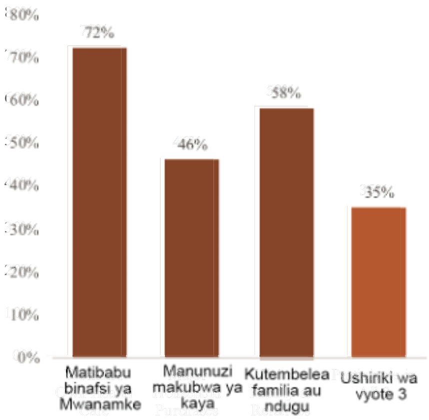

Chanzo Tanzania DHS, 2015/16

Kielelezo 31: Wanawake Wanaoshiriki Maamuzi Yote 3

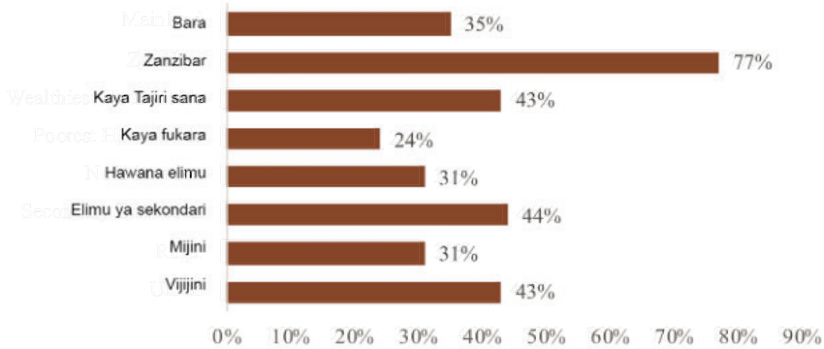

Chanzo: Tanzania DHS, 2015/16

Kwa wanawake waliolewa hivi karibuni ambao wanaweza kuingiza pesa tasilimu kwa kazi zao, zaidi ya nusu ya wanawake huamua kwa pamoja jinsi ya kutumia mapato yao, zaidi ya theluthi hufanya maamuzi kwa uhuru, na takribani 1/10 ya wanawake wanaripoti kwamba waume zao ndio wafanya maamuzi ya msingi kuhusu jinsi ya kutumia mapato ya mwanamke. Kinyume chake, zaidi ya asilimia 40 ya wanaume hufanya maamuzi huru kuhusu mapato yao, na asilimia 54 ya wanawake hufanya maamuzi ya pamoja na waume zao kuhusu mapato yao, (Kielelezo 32). Wanawake walio na angalau na ngazi ya sekondari ya elimu katika kaya tajiri, na wanawake katika maeneo ya mijini wana uwezekano zaidi wa kudhibiti mapato yao. Tofauti za kimkoa za udhibiti wa wanawake juu ya mapato yao ni mkubwa, Wanawake Visiswani Zanzibar wana uwezekano zaidi kuliko wanawake wa Bara kufanya maamuzi huru kuhusu matumizi ya mapato yao. Kiwango cha waume hufanya maamuzi kuhusu mapato ya wake zao upo juu zaidi Mkoani Lindi (asilimia 28). Wakati huo huo, hakuna wanawake walioripoti kwamba waume zao ndio wafanya maamuzi wakuu kuhusu jinsi mapato yao yanavyotumika, katika Mkoa wa Kaskazini Pemba na Kusini Pemba (Kielelezo 33).[clxxiii]

Kielelezo 32: UDHIBITI wa Mapato ya Muke na Mume

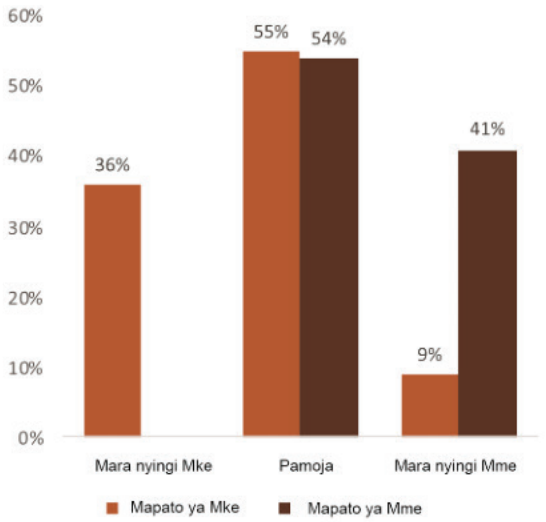

Chanzo: Tanzania DHS, 2015/16

Kielelezo 33: Mume Anadhibiti Mapato ya Muke

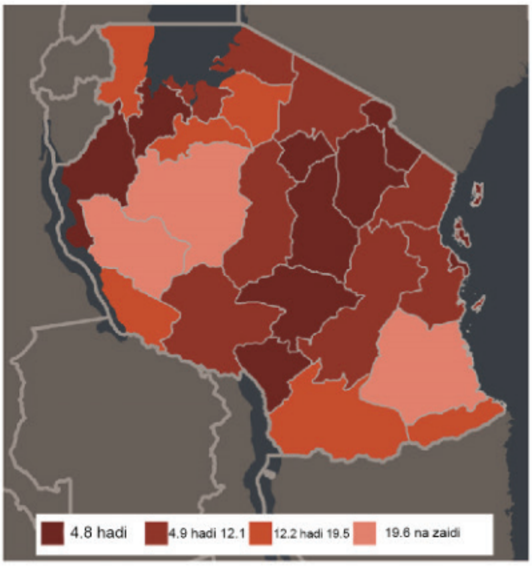

Chanzo: STATcompiler, Tanzania DHS, 2015/16

Kuchukua, Kutoa, na Kukubaliana Kuhusu Nguvu ya Kufanya Maamuzi

Utafiti wa hivi karibuni uliangalia kwa undani mahusiano ya wanawake kufanya maamuzi ya kaya, na kuhusu kiwango cha makubaliano ya wenza kuhusu wajibu wa wanawake wafanya maamuzi wa msingi kuhusu manunuzi makubwa ya kaya. Utafiti huu ulijumuisha Nchi 23 katika Afrika Kusini ya Sahara, na kugundua kwamba maboresho ya afya ya mama na mtoto miongoni mwa wanawake wanaodai kuwa ndio wafanya maamuzi wa msingi au pekee. Miongoni mwa wenza wanaokubali kuhusu wajibu wa mke kama mfanya maamuzi wa msingi au mfanya maamuzi mkuu kwa pamoja, matokeo chanya ya huduma ya mama na mtoto yaliongezeka kwa kiwango kikubwa, wakati ukatili dhidi ya mweza wa karibu ulipungua kwa kiasi kikubwa. Kwa upande mwingine utafiti pia uligundua kwamba kuna ongezeko kubwa la ukatili dhidi ya mwenza wa karibu, miongoni mwa wenza ambao wanagombea nguvu ya madaraka ya kufanya maamuzi katika kaya.[clxxiv] Matokeo haya yanaweza kutafsiriwa kwamba yanasisitiza umuhimu wa kuwashirikisha wanaume (na kuwezesha mawasiliano baina ya wenza) wakati wa kutekeleza Programu zinazolenga kuongeza harakati za wanawake na nguvu za kufanya maamuzi.

Kwa kuelewa hilo, uchambuzi wa data za DHS kwa Tanzania, uliotekelezwa na Maabara ya Ubunifu wa Jinsia wa Benki ya Dunia, kwa ajili ya tathmini ya Jinsia, ilichunguza matokeo na sifa binafsi na sifa za kaya za wanawake ambao ama waliripoti kwamba wanafanya maamuuzi ya pamoja au wao ndio wafanya maamuzi wakuu kuhusu manunuzi makubwa ya kaya.

Sifa za Kufanya Maamuzi

Uchambuzi uligundua kwamba wanawake wana uawezekano zaidi wa kuripoti kwamba wao ndio wafanya maamuuzi wakuu katika maamuzi ya pamoja kama watakuwa wanafanya kazi ambazo sio za shamba (Kiambatisho 5). Aidha, uchambuzi ulingundua kwamba katika ndoa ya mitala, wanawake vijana zaidi (umri 15-19), na wale ambao wanatofauti kubwa ya umri na waume zao (wakati wanaume wazee au umri mkubwa zaidi) wote wlikuwa na uwezekano mdogo wa kuwa na nguvu ya kufanya maamuzi.

Matokeo ya Kufanya Maamuzi

uchambuzi uligundua kwamba wanaodai nguvu ya kufanya maamuzi wana uwezekano mdogo wa kuwa na mahitaji yasiyo timizwa ya uzazi wa mpango, wana uwezekano mkubwa wakuwa wanatumia vizuia mimba vya kisasa, na wana uwezekano mdogo wa kufanyiwa Ukatili wa Kimwili wa Mwenza (IPV) (Kiambatisho 6). Cha zaidi, uchambuzi ulisisitiza matokeo chanya ya waume kukubaliana kwamba wake zao ndio wawe wafanya maamuzi makuu au kufanya maamuzi ya pamoja. Wanawake katika ndoa kama hizi wana uwezekano zaidi kupata huduma za kabla ya kujifungua, wana uwezekano mdogo wa kuwa na mahitaji ambayo hayajatimizwa ya uzazi wa mpango, na wana uwezekano mkubwa wa kutumia vizuia mimba vya kisasa, na wana uwezekano mdogo wa kuwa na mtoto aliyedumaa.

4.4 Sauti ya Kisiasa na Uongozi

Kwa sasa, Tanzania inaongozwa na Rais wake Mwanamke. Matokeo kutoka kwenye ushiriki wa wadau uliofanywa na Benki ya Dunia ulionyesha matumaini kwamba uwepo wa Rais mwanamke unaweza kujenga mazingira wezeshi ya kukuza uongozi wa wanawake katika nafasi za kufannya maamuzi, wakati huohuo ikisisitizwa kwamba ushiriki wa wanawake bado ni finyu, na upinzani kutoka kwa wadau wakuu bado upo. Wakati matokeo ya hivi karibu ya uwakilishi wa wanawake katika ngazi za juu kabisa za Serikali bado hazijaandikwa nchini Tanzania, ni muhimu kuendeleza na kukuza upatikanaji kwa wanawake ofisi za kisiasa katika nchi nzima. Wabunge wanawake wana uwezekano mkubwa kushughulikia masuala kama vile malipo sawa, haki za uzazi na GBV. Pia wana uwezekano zaidi wa kukuza nmasuala ya kijamii kama vile matunzo kwa Watoto na elimu, yanayopelekea katika matokeo mazuri ya mtaji wa binadamu na ukuaji wa uchumi jumuishi. Hivyo wanawake ni chini ya asilimia 25 ya Wabunge wote duniani. Sauti za wanawake na uongozi zinahitajika Serikalini ili kukuza na kutekeleza Sera zinazowahusu wanawake.[clxxv]

Ili kuhakikisha kwamba makundi yote yanawakilishwa katika mchakato wa kisiasa, Tanzania inatumia mfumo wa ugawaji sawa wa fursa, kujumuisha wanawake, vijana, watu wenye ulemavu katika vyombo vya Serikali vya kufanya maamuzi. Kwa Tanzania Bara, Katiba iliyopo inatoa wito pawepo na quota ya asilimia 30 kwa wanawake Bungeni, imeongezeka kutoka ya awali ya asilimia 15, na kwa Zanzibar Baraza la Wawakilishi hutumia quota ya asilimia 40 ya uwakilishi wa wanawake. Mfumo wa quota umekuwa na mafanikio katika kuongeza idadi ya wanawake Bungeni. Hata hivyo, Viti Maalumu vinahifadhiwa kwa ajili ya wanawake ili kukidhi quota na hii inapelekea wanawake wachache kuchaguliwa moja kwa moja kwenye Bunge, na hivyo kuteuliwa na na vyama vya siasa kwa uwiano wa idadi ya kura. Kwenye Bunge la mwaka 2010-2015, chini ya asilimia 17 ya Wanawake Wabunge walichaguliwa moja kwa moja, na kati ya Wabunge wote waliochaguliwa moja kwa moja, ni Wabunge chini ya asilimia 9 walikuwa wanawake. Kutokana na mfumo wa quota, vyama vya siasa huwekeza rasilimali nyingi kwa wagombea wanaume, na wanawake waliwakilisha takribani asilimia 8 tu ya wagombea wanao pambania mamlaka za kuchaguliwa mwaka 2015.[clxxvi] Katika uchaguzi mkuu wa mwaka 2020 wagombea wanawake walishinda asilimia 10 ya viti vya kuchaguliwa. Kipingamizi cha ziada cha mfumo wa quota ni kwamba mara wanapokuwa ofisini, Wabunge wanawake mara nyingi hawaonekana kwamba wako sawa na Wabunge Wanaume, kwamba waliteuliwa na si kuchaguliwa.[clxxvii]

Changamoto kwa wagombea wanawake wanaowania nafasi za uwakilishi ni pamoja na uwasilishaji mdogo kwenye vyombo vya Habari, na wanapopata uwasilishaji, mara nyingi hufanyika kwa kutumia jicho la upendeleo kijinsia. Hii inawezekana ikawa inasababishwa, kwa upande mmoja kwamba kuna wanahabari wachache wanawake, na vyombo vya Habari vilinukuu vyanzo vya wanawake peke yake kuhusu maoni yao kuhusiana na "masuala ya

wanawake". Changamoto nyingine wanazokabili wagombea wanawake ni vita ya maneno wanayopambana nayo kutoka kwa wote, chama cha upinzani na chama chake mwenyewe na wanaume wanaotaka kuwavunja moyo kugombea nafasi. Mwisho, Wanawake wana uwezekano zaidi kuliko wanaume kukutana na vikwazo vya fedha kwa sababu hupata msaada mdogo kutoka vyama vyao, na mara nyingi hulipa gharama za kampeni wenyewe. [clxxviii]

5. Chaguzi za Sera

Kutokana na mchanganuo uliowasilishwa hapo juu, orodha ya chaguzi za Sera zinazoleta matumaini zinaibuka ambazo zinaweza kuwekwa pamoja chini ya matokeo yafuatayo:1) kuwasaidia wasichana balehe kufanya maamuzi: (kuhusu shule, ndoa, kupata watoto, kazi) ambayo huwaweka katika njia yenye tija zaidi, iliyo na mbinu tofauti zinazolenga udhaifu mahususi wa vijana waliobalehe ambao bado wako shule na wale walioacha; 2) kuongeza tija ya kilimo ya wanawake 3) kuboresha matokeo ya ujasiriamali wa wanawake; na 4) kuongeza harakati za wanawake na hatari ya kukumbwa na GBV. Chaguzi za Sea zilizowasilishwa hapa hazikusudiwi kuwa ndio orodha ya mwisho na kamilifu ya mbinu zote ambazo Serikali na Wadau wa Maendeleo wanapaswa kuizingatia. Bali, zimekusudiwa kuwezesha mijadala zaidi miongoni mwa Serikali na baina ya Serikali na Wadau wa Maendeleo kwa kusisitiza zile afua ambazo tuna ushahidi imara au unaojitokeza (kutoka kwenye utafiti wa Taifa, Kanda, na Dunia) kuhusu utendaji wao katika kushughulikia vichocheo vikuu vya mapungufu ya kijinsia yaliyosisitizwa kwenye Ripoti hii.

Aidha, wakati uchambuzi uliowakilishwa hapa unasisitiza kwenye mapungufu ya kijinsia na vikwazo katika ngazi ya mtu mmoja mmoja, uchambuzi katika ngazi ya kaya (kwa kutumia Utafiti wa Bajeti ya Kaya, 2018 (HBS)) kunaweza kushamirisha uchambuzi wa ngazi ya mtu mmoja mmoja katika kufanya maamuzi yanayohusu kulenga afua mahususi. Uchambuzi huu wa data za HBS unagundua kwamba: 1) kaya zilizo na mwanamke anayeishi mwenyewe asiyeingiza kipato zina viwango vya juu vya umasikini ukilinganisha na kaya zilizo na mwanaume mwenyewe asiyeingiza kipato; hata hivyo 2) sehemu kuu ya wanawake masikini hupatikana katika kaya zilizo na waingiza kipato wa kike na wa kiume. Hii inaashiria kwamba Programu ambazo zinataka kuwalenga wanawake wanaoishi katika mazingira hatarishi na fukara, zinaweza kulenga kaya zilizo na mwanamke asiye na kipato anayeishi mwenyewe. Hata hivyo, Programu zinazolenga kuwafikia idadi kubwa ya wanawake masikini zinapaswa kusisitiza kwenye kaya zilizo na wote, waingiza kipato wa kike na wa kiume, ambazo ndio kaya zilizozagaa nchini Tanzania.

5.1 Kuwasaidia Wasichana Balehe Kufanya Maamuzi Muhimu Kuhusu Shule, Ndoa, Ujauzito na Kazi

Katika eneo la karama za binadamu, Sera ambazo zinawalenga wasishana balehe zina uwezo hususani, matokeo makubwa kwa ustawi wa mtu mmoja mmoja na maendeleo ya kiuchumi ya taifa. Balehe ni muda ambao wasichana hufanya maamuzi makubwa, kwa mfano, iwapo kuacha shule na wakati gani kuanzisha familia, ambayo yana athari kwa maisha yake yote kwa maana ya afya zao, uzazj wa maisha yao yote, ujuzi, fursa za kiuchumi, na sauti na harakati. Visababishi vyote hivi vinaingiliana katika njia ambazo sio rahisi kuzielewa, lakini ushahidi unaashiria kwamba uwekezaji wa kuwaweka wasichana shuleni unaweza kuwa mahususi ni muhimu, ukiwa na matokeo makubwa kwenye kipato chao, na viwango vya maisha, ndoa na kuzaa utotoni, uzazi na ongezeko la watu, afya na lishe, harakati na kufanya maamuzi, mtaji wa binadamu na taasisi, na rasilimali watu.[clxxix]

Matokeo haya mahususi yanahusika kwa Tanzania ukichukulia uwezo wao wa kuwezesha mageuzi ya haraka ya kidemografia kwa nchi. Mfumo wa Uchambuzi wa Nchi wa Benki ya Dunia unagundua kwamba kiwango kikubwa cha ongezeko la Watu kimrpunguza matokeo ya ukuaji wa jumla wa GDP wa iliyokuwa nchi yenye ukuaji thabiti wa GDP katika miaka ya hivi karibuni. Ongezeko kubwa la watu pia linamaanisha kwamba idadi ya watu masikini haijabadilika, licha ya kushuka kwa viwango vya umasikini.[clxxx] Kwa kupunguza uzazi kwa haraka zaidi, nchi itakuwa katika nafasi nzuri ya kutumia ushawishi wa uwezo wake wa uzalishaji wa kundi kubwa la vijana wanapofika umri wa kufanya kazi, na kuongeza ukubwa wa kundi la watu wenye umri wa kufanya kazi, kipato kikubwa cha mtu mmoja mmoja, uwekezaji mkubwa wa

kaya wenye mtaji wa binadanu kwa kila mtu, shinikizo dogo kwenye utoaji huduma za msingi, na hatimaye ukuaji wa kudumu kwenye uwezo wa uzalishaji wa uchumi. Kwa kweli, katika kufanya tathmini ya uwezo wa siku zijazo wa matokeo ya Sera mbalimbali zinazolenga jinsia, mazoezi ya Urari wa Jumla Unaoweza Kukotolewa (CGE) wa Benki ya Dunia hivi karibuni kwa nchi tatu za Afrika Kusini mwa Sahara, zote ziligundua kwamba Sera zinazokuza mageuzi ya haraka ya kidemografia kwa kuwalenga wasichana balehe zina uwezekano wa kuleta matokeo makubwa zaidi ya GDP kati ya Sera mbalimbali zilizochambuliwa.[clxxxi] Aidha, eneo hili la Sera tayari lina ushawishi mkubwa kutoka kwa Serikali ikiwa na Ajenda yake iliyozinduliwa hivi karibuni ya Ajenda ya Kitaifa ya Kuharakisha Uwekezaji kwa Afya na Uzima wa Vijana Balehe (2021/22-2024/25) ambayo inaratibiwa chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu na inatafuta kutumia mbinu inayohusisha sekta mbalimbali ili kuongeza msaada kwa vijana waliobalehe.

Kuwaweka wasichana shuleni ndio njia yenye tija zaidi ya kupunguza ndoa za utotonina kuzaa. Matokeo ya kuwaweka watoto shuleni, ni muhimu kwani ndoa za utotoni zinakisiwa kusababisha kusababisha theluthi mbili za kujifungua mapema.[clxxxii] Wasichana na wavulana nchini Tanzania wanapata takribani usawa kwenye kupata elimu hadi kufika ngazi ya juu ya sekondari. Hata hivyo, wa Tanzania Bara, hali hubadilika baada ya wasichana kufika ngazi ya juu ya sekondari. Ili kuondoa mapungufu ya kijinsia ngazi ya juu ya sekondari Bara, na kuhimiza kuendelea kuingia kwenye taasisi za elimu ya juu, kuna hususani ushahidi mzito kwamba kuna athari zisizo na usawa kwa wasichana za kushughuliia vikwazo vya kifedha vya kaya (angalia chini kwa ziada). Kushughulikia vikwazo vya kiuchumi vya kaya kunaweza kufanya kazi kwa sehemu, kwa kuinua gharama za kufanya shughuli kwa aya kufuata desturi za kijamii ambazo zinadunisha elimu za wasichana. Naam, kushughuliia desturi hizi za kijamii zaidi moja kwa moja, k.m. kwa kuhamasisha kata na jamii kuhusu thamani ya elimu ya wasichana, inaweza pia kuwa sehemu muhimu ya mwitikio wa kisera. Hata hivyo, msingi wa ushahidi wa afua hizo za desturi za kijamii bado unaibuka. Hatimaye, wakati matokeo ya kujifunza ni dhaifu nchini Tanzania, matokeo haya hayaonekani kuwa na mapungufu makubwa ya kijinsia, lakini kuna ambayo yanapendelea wavulana na mengine yanapendelea wasichana. Aidha, uchambuzi mdogo wa hivi karibuni wa Programu za elimu unaashiria kwamba Programu za jumla (zinazo walenga wavulana na wasichana) zinafanya kazi vizuri wenye matokeo ya kujifunza, na vivyo hivyo zinafanya kazi vizuri katika kuboresha kujifunza kwa wasichana, kama ilivyo kwa programu ambazo zinawalenga wasichana. Hivyo, kupanga vipaumbele kwenye afua zinazowalenga wasichana zinaweza kuwa zinaleta maana zaidi katika kulenga vikwazo ambavyo kwa upekee huathiri wasichana, lakini sio kwa zile ambazo ni za kawaida kwa wasichana na wavulana.[clxxxiii]

Ushahidi kutoka kote kwenye Mkoa unaashiria kwamba vikwazo vya kifedha vya kaya, hususani ni muhimu katika kuzuia upatikanaji wa elimu kwa wasichana, na kwamba afua ambazo vikwazo vya kifedha vya kaya vinaweza kuwa muhimu katika kuboresha usawa wa Kijinsia na kuongeza uandikishaji wa shule kwa wasichana.[clxxxiv] Aina moja maalumu ya afua za gharama ambazo zina ushahidi mzito ni Programu za kuhamisha pesa kwa masharti. (CCTs). Utafiti mmoja nchini Malawi ulianganisha matokeo ya Programu za CCTs na Programu za (UCTs) za kuhamisha pesa ambazo hazina masharti ambazo hutolewa kwa kaya zenye wasichana, ililenga afua za kupunguza viwango vya mimba za vijana, viwango vya ndoa kwa vijana, na viwango vya vijana waliocha shule. Utafiti uligundua kwamba wapokeaji wa CCTs waliendeleza viwango vya juu vya uandikishaji wa elimu na walifanya vizuri kuliko kundi la UCT katika kusoma Insha kwa Kiingereza.[clxxxv] Hata hivyo, UCTs bado ni chombo muhimu kuwafikia wasichana waliocha shule ambao ni vigumu kurudi shule na ambao wako katika hususani hatari ya ndoa na mimba za utotoni; utafiti huo pia uligundua UCTs ilikuwa inafanya kazi zaidi kuwafikia wasichana waliocha shule, kwa kiwango kikubwa huchelewesha ndoa na kuzaa kama inavyolinganishwa na kundi ambalo halipo katika afua na wapokeaji wa CCT.[clxxxvi]

Serikali ya Tanzania inaonekana kuwa imejitayarisha vyema kukabiliana na hatari mahususi kwa wasichana wanaokwenda shule pamoja na janga la UVIKO-19 na itakuwa muhimu kujifunza kutoka kwao na kujenga kupitia uzoefu huo. Ushahidi kutoka migogoro iliyopita

katika Kanda inaonyesha jinsi kufungwa kwa shule kunaweza kuwa na athari kwa wasichana zaidi. Kwa mfano, nchini Sierra Leone, ilishuhudia ongezeko la mimba katika vijana wakati wa janga la Ebola wakati zilpofungwa. Tathmini ya matokeo ya Programu inayowapa stadi za maisha wasichana balehe, stadi za mifugo, na mikopo kwa ajili ya shughuli za uzalishaji mali, uligundua kwamba Programu hizi karibu zizuie kwa ukamilifu kuongezeka kwa mimba kwa vijana katika vijiji ambako zilikuwa zinatekelezwa. Pia zilisababisha wasichana waliopatiwa Programu kwenye vijiji walikuwa na uwezekano mara mbili wa kurudi shule mara tu shule zitakapo funguliwa. Utafiti pia uligundua kuwa matokeo haya yaliwezesha uwepo wa vilabu vya 'eneo salama' ambayo yaliruhusu wasichana kutumia muda mwingi zaidi wakiwa mbali na wanaume. Mafunzo yaliyotolewa ya stadi za maisha chini ya mradi pia ulipelekea wadada wakubwa kuongeza matumizi yao ya kuzuia mimba, wakati mafunzo ya stadi za maisha pia yalikuwa na athari chanya ikiwa na kuwafanya wasichana watumie Programu inayoinua ubora na viwango vyao vya kufanya hesabu na kuandika.[clxxxvii] Cha kutia moyo, nchini Tanzania, sio tu nchi ilishuhudia viwango vya juu vya kurudi shule (hii ilikuwa juu zaidi kwa wasichana) baada ya shule kufungwa kwa ajili ya UVIKO-19, lakini kulikuwepo pia mipango ya kutekeleza vilabu vya wavulana na wasichana kama sehemu ya Programu ya shule salama, pamoja na utoaji wa stadi za maisha, kuimarisha taratibu za kushughulikia malalamiko (GRMs), na kujenga uwezo wa uongozi na washauri wa elimu. Ukichukulia ushahidi kuhusu matumizi ya vilabu vya wasichana/ wavulana bado unaibuka, Serikali itumie fursa hii kufuatilia kwa uangalifu matokeo ya miradi hii ili iweze kuongezea katika misingi inayokua ya Kanda na Dunia ambayo tunaweza kujifunza kutoka kwao uzoefu wakati wakiondoka.

Nje ya afua ambazo zinawalenga wasichana balehe, jambo la ziada la kufikiria ni kutoa fursa za elimu ya watu wazima ambayo inaweza kuimarisha tija za wanawake. Kwa mfano, ushahidi kutoka Niger unaonyesha zoezi lililoboreshwa la matokeo ya mtihani kwa wanawake na wanaume kwa kujumuisha afua za elimu ya watu wazima. Matokeo ya ziada ya Programu hii yalikuwa ni kwamba wakulima wanawake waliongeza uzalishaji wa mazao ya biashara.[clxxxviii]

Katika kushughulikia uzazi katika vijana balehe, ndoa za mapema, na kubadilika kwa wanawake kuingia katika soko la ajira, matokeo ya Sera pia yalenge kwenye wasichana amabao wamesha acha shule na vigumu kurudi. Kufikia kundi hili la wasichana ni muhimu kwani wanaweza kuwa katika hatari kubwa sana ya kupata mimba na ndoa za mapema. Programu ya UCTs inaweza kuwa stahiki zaidi kuliko ile ya CCTs kuwafikia kundi hili. Utafiti wa Programu ya kuhamisha pesa nchini Malawi, kwa mfano, iligundua kwamba UCTs ilikuwa na ufanisi zaidi katika kuwafikia wasichana waliocha shule kwa kiwango kikubwa, kuchelewesha ndoa na kuzaa, kwa kulinganisha na kundi ambalo halijapata huduma na wale waliopokea huduma ya CCTs.[clxxxix] Tanzania inaweza pia kufikiria, kufungua baadhi ya Sheria zake ilizopanga kwa vilabu vya wasichana na wavulana nchini, chini ya Programu ya shule salama na kuwafikia watoto walio acha shule. Nchi nyingine tayari zimeonyesha mafanikio kadhaa katika kuunda vilabu vya wasichana kwa ajili ya wasichana waliocha shule na pia na wale ambao wapo shule. Hii inajumuisha Programu ya Kuwawezesha na Stadi za Maisha kwa Waliobalehe (ELA) nchini Uganda. Tathmini ya matokeo ya Programu ya ELA yaligundua kwamba wanawake vijana wanaoshiriki, walikuwa asilimia 26 kuwa na uwezekano mdogo wa kupata mtoto, asilimia 58 walikuwa na uwezekano mdogo wa kuolewa au kuishi na mwenza, na asilimia 72 walijihusisha katika shughuli za uzalishaji mali.[cxc] Uchambuzi wa matokeo haya unaashiria kwamba mafunzo ya stadi za maisha hutekeleza jukumu muhimu zaidi kuliko stadi za amali, lakini sehemu kubwa ya matokeo hayo yanaweza kutokana na Programu za vilabu vya wasichana ambavyo huingiliana na vilabu vingine. Utekelezaji wa vilabu hivyo nchini Tanzania inaweza kuwa ni fursa kujaribu afua hizo.[cxci]

5.2 Kuongeza Uzalishaji wa Kilimo wa Wanawake

Kuongeza Upatikanaji wa Umiliki Salama wa Ardhi kwa Wanawake

Ukosefu wa usalama wa ardhi ni tatizo kubwa nchini Tanzania ambako asilimia 90 ya watu hukosa hati rasmi za ardhi, na desituri za kimila haziwatendei haki wanawake. Uwekezaji wa Serikali katika kupata haki za ardhi umekuwa na matokeo mengi chanya vijijini hususani kwa wanawake ambao wanakabiliwa na viwango vya juu vya ukosefu wa usalama wa ardhi kuliko wanaume.

Ushahidi wa hivi karibuni unaonyesha kwamba kiasi kidogo cha motisha kinaweza kufanya kazi katika kuzifanya kaya zijumuishe majina ya wanawake kwenye Hati rasmi za ardhi kwa wakazi wanaoishi katika maeneo ya watu wa kipato cha chini na ambayo hayajapimwa. Hati za nyumba zilitolewa katika bei zilizotolewa ruzuku na kufanya ziwe za gharama ndogo kwa kuongeza motisha ili kuwajumuisha wanawake kuwa wamiliki au wamiliki wenza wa ardhi ya kaya. Matokeo ya utafiti huu yalionyesha kuwa bei ni kikwazo kikubwa kinachowazuia wengi kusajili ardhi. Motisha ndogo ambayo ilishusha bei ya usajili wa ardhi ni ushawishi mkubwa unaofanya kazi wa kurasimisha umiliki wa ardhi wa wanawake.[cxcii]

Nchini Uganda, Programu iliongeza uhitaji wa kuwa na hati ya umiliki wa pamoja kwa asilimia 50 wakati kaya zilipopewa hati za ardhi ambazo zilipewa ruzuku kikamilifu kwa masharti kwamba jina la mke limejumuishwa. Chini ya programu hiyo uhitaji uliongezeka kwa asilimia 25 wakati washiriki walipopewa video ya elimu kuhusu faida za Hati ya pamoja.[cxciii] Matokeo chanya ya afua ya elimu hususani ni makubwa kwa sababu mbili: Kwanza, utoaji wa habari ulijumuisha gharama ndogo sana, kwa hiyo umeweza kuongeza ufanisi; Pili, kutoa habari kwa wanaume kuhusu faida kuwawezesha wanawake kupitia haki za ardhi au kupitia njia nyingine, unaweza kwenda mbele zaidi ya kushawishi motisha ya pesa wa muda huu kwa kubadilisha mitazamo. Muhimu zaidi katika tafiti zote mbili zilizotajwa hapo juu, ni motisha wa kujumuisha majina ya wake zao haukupunguza uhitaji wa jumla wa hati za ardhi.

Msingi wa ushahidi huu unaashiria kwamba Programu za Hati za ardhi zinaweza kuwa na matokeo makubwa kuhusiana na tija, uwekezaji wenye tija kwenye ardhi na matokeo zaidi kwa wanawake kuliko wanaume. Usajili kwa nchi nzima wa Programu za umiliki wa ardhi nchini Rwanda ulirasimisha haki za ardhi na kutoa hati kwa wamiliki wa ardhi.

Programu ilitoa haki kwa wanawake walioolewa na baadae kuachika kuwa na haki sawa za kupata ardhi kamailivyo kwa wanaume ambayo iliimarisha haki bila ya ubaguzi wa kijinsia. Programu hii ilipelekea kuongezeka kwa wingi katika uwekezaji wa uhifadhi wa udongo na umiliki wa ardhi wa wanawake, ukilinganiasha na umiliki wa ardhi kwa wanaume.[cxciv] Nchini Benin, Programu ilirasimisha haki za ardhi za kimila na kutoa hati za ardhi kwa wamiliki, hii ilipelekea kuongezeka kwa uwekezaji katika mazao ya biashara na matumizi ya mbolea kulikofanywa na kaya zinazoongozwa na wanawake. Matokeo mengine ya programu hii ni kwamba wanawake walibadilika na kufanya kazi katika mashamba ambayo sio sehemu ya Programu (na kubaki katika hatari kubwa ya kunyang'anywa). Hii inasisitiza haja kuhusisha ardhi yote, lakini pia inasisitiza uwezekano wa mageuzi ya umiliki wa ardhi sio tu katika kuboresha tija, bali ya kutoa motisha kwa uwekezaji mkubwa wa ardhi lakini pia kuruhusu wanakaya ambao wanajihusisha kwenye kilimo kama njia ya kulinda ardhi yao, kujiamini kwa kuiacha bila kuhudumiwa ili iwawezeshe kushiriki katika kazi ambazo sio za shamba (ambazo ni zenye tija zaidi). Hatimaye, kutokana na matokeo ya Programu kwenye mirathi, wanufaika wajane wana uwezo mzuri wa kubakia kuishi kwenye makazi yao baada ya vifo vya waume zao, na programu ilileta mifumo ambayo ilikuwa jumuishi zaidi Kijinsia.[cxcv]

Hatimaye, ukichukulia ukinzani na utata katika haki za umiliki wa ardhi wa wanawake katika sheria za kimila dhidi ya sheria za Serikali nchini Tanzania, Kwa Programu ya wanawake na wanaume, habari kuhusu haki zao za ardhi na kwenye mchakato muhimu huweza kudai kwa ukamilifu haki hizo, pia itahusika zaidi katika kusaidia kuondoa mapungufu ya Kijinsia katika haki za wanawake kinadharia na haki za wanawake kwa uhalisia.

Kuongeza Matumizi ya Nguvu Kazi yanya Tija

Duniani, tija za kilimo kwa wakulima wanawake zinakumbana na vikwazo ambavyo sio vya haki vinavyozuia upatikanaji wa nguvu kazi ya shamba. Pamoja na nguvukazi kutoka kwa wanakaya, vibarua, na nguvukazi yao wenyewe ambayo hupunguzwa na majukumu ya nyumbani. Hii pia hutokea nchini Tanzania wanawake mameneja wa shamba nchini Tanzania, kwa wastani wana nguvu kazindogo ya wanaume inayopatikana kutoka ndani ya kaya zao na hupata mapato kidogo kutokana na nguvukazi ya wanaume wanayoitumia, ukilinganisha na mameneja shamba wanaume.

Ukomo wa kifedha au desturi za kijamii ambazo mara nyingi huzuia wakulima wanawake kuajiri nguvukazi yenye tija zaidi na kuwaacha wakitegemea nguvukazi ya kaya/isiyolipwa (au kwenye vibarua ambao wana tija ndogo sana). Kushughulikia vikwazo hivi vya kifedha, ni moja ya chaguzi za Sera za Kuboresha upatikanji kwa wanawake na nguvukazi (ubora wa juu).[cxcvi] Kwa mfano, tathimini ya programu Nchini Zambia kutumia vibarua huongezeka kwa mara nne pale kaya zenye watoto chini ya miaka mitano wanapopokea uhamisho wa Fedha.[cxcvii]

Uchaguzi mwingine muhimu wa Sera ni kusaidia kushughulikia upatikanaji mdogo wa muda wa wanawake, ama kupitia kuwasaidia katika huduma za matunzo ya watoto au kupitia matumizi ya zana ambazo zinaokoa muda. Wanawake mara nyingi wanakosa rasilimali za kutosha za fedha ili kuweza kupata mashine za kilimo, na kufanya hali ya ukosefu wa usawa wa Kijinsia kuwa mbaya zaidi.[cxcviii] THivyo, kuwapatia wanawake fedha au punguzo kwa ajili ya kuazima au kununua zana za kilimo kunaweza kusaidia kushughulikia mapungufu ya kijinsia katika mavuno. Ni muhimu kuzingatia kwamba kuboresha mashine hakuthibitishi kwamba wanawake watakuwa wanufaika, upatikanaji wa mashine kunaweza kwenyewe kuathiri wajibu wa Kijinsia katika kaya na jamiii. Utafiti mmoja nchini Tanzania uligundua kwamba wajibu wa kilimo kwa mwanamke kwa asili ulikuwa kutumia mashine, ulitekwa na wanaume na kuwaacha wanawake wakiwategemea wanaume kuliko ilivyokuwa mwanzo kabla kilimo kilpokuwa kikitumia mashine..[cxcix] Aidha, muundo wa mashine yenyewe inahitaji kuzingatia tofauti kati ya wanawake na wanaume. Hii ilisisitizwa na Programu moja nchini Tanzania ambayo ilitoa pampu za umwagiliaji, moja ya vikwazo vya programu ya pampu hizi zilihitaji watu wawili kuziendesha na kwa wanawake kutumia miguu yao kuendesha mithiri ya baiskeli -kitu amabcho kimila kilikuwa sio stahiki. Matokeo yake ni kwamba wanawake walikuwa asilimia 10 tu ya wanunuzi wa pampu hizo.[cc] Tafiti hizi zinasisitiza umuhimu wa kuelewa desturi za kijamii kabla ya kuanzisha Programu mpya hata kama zinawanufaisha wanawake.

Kuboresha Matumizi ya Pembejeo za Kilimo

Utafiti uliowasilishwa katika Ripoti hii unaashiria kwamba mapato kidogo ya wanawake yanayotokana na pembejeo ambazo sio za nguvukazi kama vile viuwadudu na mbolea, ni moja ya visababishi vikuu vinavyodhofisha mapungufu ya kijinsia katika mavuno ya kilimo nchini Tanzania. Wakati tukihakikisha kwamba wanawake wana uwezo wa kupata ubora uleule wa pembejeo hizi kama wanaume wanavyopata, ni muhimu kwamba ushahidi wa kidunia pia unatilia mkazo kwenye kuboresha muundo na utoaji wa huduma za ugani ili ziweze kukidhi mahitaji mahususi ya wanawake, inawezekena kuwa ni mkakati unaotoa matumaini katika kuboresha matumizi ya pembejeo za kilimo kwa wanawake.

Duniani, wanawake mara nyingi hawanufaiki kama vile wanavyonufaika wanaume kutokana na huduma za ugani, kwa sababu hawalengwi au hawajazoea kushughulikia mahitaji mahususi na vikwazo vya wakulima wanawake.[cci] AUtafiti nchini Malawi uligundua kwamba wafanyakazi wa Ugani wanawake wana uwezo wa kusambaza habari kwa mafanikio zaidi, na wanafunzi wao walipata mavuno makubwa kuliko wenzao wa kiume. Lakini, kutokana na mitazamo ya Kijinsia, wakulima wote wanaume na wanawake waliamini kwamba wakufunzi wa kike wana uwezo mdogo na walikuwa na usikivu mdogo kwa mafunzo yao.[ccii] Ushahidi kutoka utafiti nchini Msumbiji ulionyesha kwamba maafisa ugani hususani wanawake iliwanufaisha wakulima wanawake, na hivyo wanawake wakianza kutumia na kudai teknolojia za kilimo kuliko ongezeka katika vijiji vilivyo na mfanyakazi wa ugani mwanaume.[cciii]

Aidha huduma za ugani za mtu mmoja mmoja, teknolojia ya kidijitali ni chombo chenye nguvu kuwahamasisha wakulima wanawake kutumia huduma za ugani. Uwezo wa kushiriki kutoka mbali na kupokea msaada kutoka mitandaoni umeongeza faida kutokana na mazingira ya janga la UVIKO-19, lakini pia imetoa sauti kwa changamoto ambazo wanawake wanakumbana nazo kama vile usafiri kwa matunzo ya watoto na majukumu mengine ya nyumbani, wasiwasi wa usalama binafisi, na ukosfeu wa upatikanaji aina za usafiri. Utafiti nchini Uganda, ulitoa huduma na ujumbe wa ugani kupitia video, uligundua kwamba wanawake wailioangalia video hii walikuwa wana maarifa zaidi kuhusu taratibu za kilimo na matumizi ya pembejeo, na walikuwa na majukumu makubwa katika kufanya maamuzi ya kilimo na walikuwa na uzalishaji mkubwa pamoja namauzo.[cciv]

5.3 Kuboresha Matokeo ya Ujasiriamali wa Wanawake

Kukuza Ujumuishi Kifedha

Kama ilivyosisitizwa katika Ripoti hii (sehemu 2.2.2), wajasiriamali wanaume nchini Tanzania wana uwezekano zaidi kuliko wajasiriamali wanawake kutumia mapato yao ya akiba kutoka shughuli zao ambazo sio za kilimo kama mtaji wa kuanzisha biashara, na hivyo inachangia kwenye mapungufu ya Kijinsia katika mauzo ya kampuni. Hata hivyo, hata kama wanawake wana akiba kubwa itakuwa muhimu kufikiria jinsi ya kuwawezesha kuepuka udhibiti wa kufanya maamuzi kuhusu akiba hiyo, ili waweze kuwekeza kwenye shughuli zao za biashara. Kuna Ushahidi unaoibuka kwamba akiba ambayo wanayo huwapa faragha na udhibiti juu ya akiba zao na huweza kusaidia kuongeza matokeo ya akiba. Hii ni muhimu hususani Tanzania, ukichukulia ushahidi kwamba wanawake hawana udhibiti wa mapato yao. Afua nchini Côte d'Ivoire ilianzisha akaunti za akiba za moja kwa moja katika kiwanda cha Korosho. Matokeo yalionyesha ushahidi wa ongezeko la asilimia 10 katika tija na mapato kwa washiriki. Ushahidi ulionyesha kwamba matumizi ya akaunti yalijikita miongoni mwa wanawake ambao walipambana na shinikizo kubwa la ugawaji wa mapato. Uhitaji wa akaunti za akiba ulitegemea uwepo wa faragha kwa mtu. Matokeo haya yaliainisha kwamba shinikizo la kugawa mapato ya wanawake kutoka wanafamilia, na marafiki ni kikwazo kikubwa kwa hamasa ya wanawake katika kuzalisha akiba kutoka kwenye kazi zao na uwezo wao wa kuwekeza mapato yao wanavyotaka. Matokeo kutoka utafiti nchini Kenya wa wanawake na wanaume wafanyabiashara, waendesha bodaboda, taksi ulionyesha kwamba wanawake wajasiriamali walikuwa na uwezekano zaidi wa kufungua akaunti ya akiba kuliko wajasiriamali wanaume, inawaezekana ni kwa sababau

wanaume waliweza zaidi kuweka akiba kwa usalama nyumbani. Wanawake waliofungua akaunti waliongeza akiba zao na kufanya uwekezaji wenye tija zaidi atika biashara zao.[ccv] Mfano huu unasisitiza umuhimu wa wanawake kuwa na uchaguzi wa kufanya maamuzi huru kuhusu mapato yao.

Bidhaa za pesa za simu za kiganjani zinaweza kushawishi kusaidia kuwafikia wanawake. Ushahidi wa majaribio kutoka Tanzania unaonyesha kwamba wanawake wajasiriamali wadogo huweka akiba kwa wingi kutumia watoa huduma wa pesa kutoka huduma za pesa kiganjani, matokeo yake, wanaweza hupata mikopo midogo kutoka kwa watoa huduma za pesa za simu za kiganjani.[ccvi] WWakati bidhaa za pesa za simu za kiganjani zinaweza kutumika kuwafikia wanawake katika maeneo ya vijijini, hawapati huduma ya kutosha inayotolewa na taasisi za fedha, mashariti ya mbinu hii ni kuongeza upatikanaji wa simu za kiganjani na mtandao wa intaneti: Kipima joto cha data za Afro inaonyesha, kwa mfano nusu ya wanawake maeneo ya vijijini (ukilinganisaha na asilimia 40 ya wanaume) hawamiliki simu za kiganjani. Pia kuna ushahidi wa hivi karibuni kutoka Tanzania unaoashiria kwamba wakati wanawake wanaweza kunufaika kutokana na kupata teknologia za kidijitali, inawezakuwa na muhimu kuwasaidia na afua za ziada amabazo zina waruhusu kufanya matumizi ya tija ya hizi teknolojia na kushughulikia upeo mkubwa wa vikwazo, kama vile vikwazo vinavyo husiana na desturi za kijamii, mahusiano ya ndani ya kaya, ukosefu wa mali zenye tija, na kuwa na uwezekano mdogo kuliko wanaume katika kutumia intaneti. Kwa mfano utafiti mmoja uligundua kwamba wakati huduma za simu zilizopanuliwa za 3G ziliwasaidia baadhi ya wanawake kuondoka kwenye kazi za shamba za kujiajiri mwenyewe hadi kazi ambazo sio za shamba, mwendo wao ulikuwa kwa sehemu kubwa ni kutoka kwenye ajira binafsi ambazo sio za shamba kuliko kutoka kazi za ujira (ambako wanaume walielekea); mwendo huo haukusababisha kuongezeka kwa ushiriki wa nguvu kazi ya wanawake, na matokeo yalijikita zaidi kwa wanawake wenye elimu kubwa (wale ambao wana angalau elimu ya msingi na wale ambao walikuwa wanajua kusoma na kuandika).[ccvii] Matokeo haya yanaashiria kwamba kufanya teknolojia hizi zifanye kazi kwa wanawake wasiojiweza, juhudi za ziada zaidi ya kutoa teknolojia yenyewe zinaweza kuhitajika.

Mbinu nyingine ili kuhakikisha wanawake wanaweza kutumia mtaji ili kuwekeza katika biashara zao ni kuwasaidia mchango wa mali kuliko pesa taslimu. Michango hiyo inaweza kwa urahisi kuchepushwa kwenda kwenye uhitaji wa kaya au ndugu wengine. Hii inaweza kujumuisha uhamishaji wa mali zenye tija, kama vile mifugo ambayo inaweza kutumika kwa uendelevu kwa ajili ya madhumuni ya uzalishaji mali, na afua ambazo zinatoa chombo cha uzalishaji mali na mafunzo ili kuwafundisha wanawake njia bora za kutumia mali zao. Wakati huo huo, moja ya vipengele vilivyo chanya sana vya uhamisho wa mali yenye tija ni matokeo yake ya muda mrefu kwenye mapato. Vipengele hivi vina matokeo makubwa katika muda mfupi na, kwa sababu hiyo, mara nyingi hutumika kama sehemu ya mwitikio wa dharura ili kuchechemua kupata nafuu kwa uchumi na kuhimiza kujitegemea. Uhamisho wa mali zenye tija hutoa fursa za kupanua vyanzo vya mapato na kuanzisha duara la uadilifu la uzalishaji mali, uwezeshaji kiuchumi, umiliki wa mali, usalama wa chakula na maboresho ya lishe.[ccviii] Ndani ya Congo DRC, kwa mfano, huduma ya mikopo midogo na Programu za kuhamisha mifugo zimetoa nguruwe kwa washiriki ambao wote ni wanawake. Mwaka na nusu baada ya kupokea mali yenye tija, asilimia 24.7 ya watu waliopokea ambao ni wachache walikuwa na mikopo ambayo haijalipwa, na waliopokea walipata maboresho katika afya zao za kimwili na akili.[ccix] Majaribio yaliyofanywa na kutekelezwa nchini Nigeria, ilitoa uhamisho wa pesa bila masharti kwa wafanya maamuzi wa msingi wa kaya. Utafiti uligundua kwamba wapokeaji asilimia 14 walikuwa na uwezekano wa kuwa katika soko la ajira, na asilimia 11 walikuwa na uwezekano zaidi wa kuwa katika biashara ambayo sio ya shamba. Washiriki wanaofanya kazi katika kiwanda ambacho sio cha shamba wamewekeza zaidi katika biashara hiyo, na faida zalikuwa asilimia 80 juu zaidi kuliko wale ambao sio wapokeaji.[ccx]

Programu za ujumuishi ambazo zina tija, au Programu za upanuzi, ni afua ambazo zina upanuzi na kuwa zenye vipengele vingi, ukijumuisha muunganiko wa mali zenye tija na uhamisho wa pesa, mafunzo ya ufundi na stadi za maisha, msaada wa kawaida wa mtu, na chombo cha

kuweka akiba. Ushahidi wa majaribio kutoka program wa BARC, kuangazia afua katika nchi sita, ikijumuisha Ethiopia na Ghana, uligundua kwamba katika nchi zote sita, program ilikuwa na matokeo ya kuongezeka kwa matumizi ya watumiaji, asilimia 16.4 nchini Ethiopia na asilimia 6.9 nchini Ghana, pia na kuongezeka kwa tija kupitia kujiajiri.[ccxi] Matokeo kutoka Programu ya ujumuishi yenye tija ndani ya Congo DRC, ambayo ilijumuisha mafunzo, posho ya mwezi, chombo cha kuweka akiba (VSLA), na mitandao ya kijamii kupitia vikundi vya jamii, ilikuwa na matokeo chanya kwa wanawake. Washiriki walikuwa na uwezekano mara mbili wa kuwa na akiba, ambazo zilikuwa juu zaidi kuliko wasioshiriki. Aidha, kipato cha washiriki kilikuwa mara 1.6 juu zaidi ya wale wasioshiriki, na walikua asilimia 40 na uwezekano zaidi wa kuwa wamejiajiri.[ccxii]

Hatimaye, hata kama wanawake wanaweza kuweka akiba na pia na kuwa na nguvu ya kufanya maamuzi kwa jinsi ya kutumia pesa hizo, akiba hiyo bado itakuwa ndogo sana kusaidia mageuzi ya ukuaji wa biashara kwa muda mrefu. Hii inahimiza kwamba upatikanaji wa mkopo kwa biashara ni muhimu, hususani kwa wanawake wajasiriamali ambao wamejikita katika ukuaji wa biashara zao. Wakati mikopo midogo, Programu za akiba na mikopo za vijiji, na uhamisho wa pesa zinafanya kazi kwa wajasiriamali wadogo, kwa ujumla hazitoshelezi kwa ukuaji wa biashara wakati kukiwa na ushahidi mdogo kuashiria kwamba zinaweza kuwa na matokeo ya mageuzi kwenye matokeo muhimu ya biashara kama vile mauzo na faida.[ccxiii]

Kiwango kikubwa cha fedha kimeonyeshwa kuwa na ufanisi zaidi kwa wanawake wajaasiriamali ambao wameelekeza ukuaji wa biashara zao. Nchini Tanzania, utafiti mmoja uligundua kwamba ruzuku ndogo za pesa taslimu zilikuwa hazina matokeo ya utendaji kwa biashara za wajasiriamali wadogo wa kiume au kike,[ccxiv] Wakati utafiti wa ruzuku kubwa za pesa taslimu (za Dola 1,000 kila moja) uligundua kwamba zilikuwa na matokeo makubwa.[ccxv] Pia tuna ushahidi kutoka katika kanda nzima wa manufaa mahususi kwa biashara zinazomilikiwa na wanawake ambazo zimejikita katika ukuaji na upatikanaji wa fedha nyingi ambazo zina hudumia kama 'mtu wa kati aliyekosekana' wa makampuni. Wanawake walioshiriki katika Program nchini Ethiopia walipatiwa mikopo binafsi mikubwa (wastani wa ukubwa wa Dola 12,000) na/au mafunzo ya ujasiriamali yaliongeza faida zao kwa asilimia 40 baada ya miaka 3. Hata hivyo, upatikanaji kwa wanawake mikopo mikubwa kunakabiriwa na vikwazo vya kuwa na upatikanaji mdogo wa vyanzo vikuu vya dhamana, kama vile ardhi. Ruzuku kubwa za pesa taslimu zinazotolewa kama sehemu ya ushindani wa 'Mpango wa Biashara' nchini Nigeria ulitoa ruzuku za pesa taslimu za dola 50,000 na kuongeza uwezekano kwamba wanawake wanaweza kuendesha biashara na kuongeza mauzo na faida.[ccxvi] Chaguo lingine ni kufanya majaribio ya bidhaa za mikopo ambayo haitegemei zaidi kwenye dhamana. Mfano mmoja ni matumizi ya zoezi la kupima uwezo wa kisaikolijia ili kubadilisha au kupunguza mahitaji ya dhamana. Zoezi hili lilifanyiwa majaribio nchini Ethiopia na kugundulika kuwa na uwezo mkubwa wa kutabiri uwezekano wa muomba mkopo kurejesha mikopo yao. Habari hii muhimu ya kukopesheka sio tu itakuwa muhimu ukichukulia uwezekano mdogo wa wanawake wa kupata dhamana lakini inaweza kusaidia kuzuia uwezekano wa ubaguzi wa kijinsia wa wakopeshaji ambao wanaweza kuziona biashara za wanawake kuwa ni hatari zaidi.[ccxvii] Kuongeza viwango vya wanawake vya urasimishaji wa biashara unaweza pia kuzisaidia kampuni zinazomilikiwa na wanawake kuwa na upatikanaji mzuri wa mikopo, hususani mikopo miubwa. Utafiti nchini Malawi, kwa mfano, uligundua kwamba kuunganisha akaunti za benki za biashara pamoja na msaada wa urasimishaji ulipelekea ongezeko kubwa katika matumizi ya wanawake ya akaunti za biashara za benki, wakati pia ikiruhusu wanawake zaidi kutenganisha pesa za kaya na pesa za biashara.[ccxviii]

Hatimaye, kutambua kwamba wajaasiriamali wanawake wanakumbana na vikwazo ambavyo huimarishwa na desturi za ubaguzi wa kijinsia, ambazo zinapelekea wapatiwe stadi za kisaikolojia (kama vile ustahimilivu, kujituma) ambazo zitawasaidia vizuri zaidi kuzishinda vikwazo hivi na vinaweza kuwa muhimu.

Aidha, mafunzo yaliyojikita kwenye saikolojia yameonyesha kuwa kufanya kazi vizuri kuliko mafunzo ya biashara ya kawaida katika kuongeza matokeo ya biashara, tathimini ya matokeo nchini Togo ukilinganisha na Programu ya mafunzo ya kawaida ya biashara na mafunzo ya kujituma binafsi kwa wajaasiriamali wadogo. Wanawake mafunzo ya kujituma binafsi waliongeza faida kwa asilimia 40, wakati wale ambao walipata mafunzo ya biashara ya kawaida waliongeza mapato yao ambayo kitakwimu yalihesabika hayapo, kwa asilimia 5.[ccxix] Matokeo yanayokuja kutoka Programu za mafunzo yanayofanana ya PI nchini Msumbiji pia yaligundua kuwa yanafanya kazi vizuri kwa wakulima wanawake (kuongeza matumizi yao ya mazao ya thamani ya juu na kuanzishwa kwa biashara ambazo sio za shamba), ikisisitizwa kwamba stadi ambazo Programu hizi zinafundisha zinaweza kuwawezesha wanawake kuondoa vikwazo katika baadhi ya sekta tofauti. Hata hivyo, matokeo ambayo sio chanya sana kutoka kwenye mafunzo ya PI nchini Ethiopia yanasisitiza umuhimu wa ubora wa utekelezaji, pamoja na umuhimu wa kuwatumia wakufunzi. Aidha, wakati ushahidi ukionyesha kwamba Programu za kawaida za mafuhzo ya biashara zinafanya kazi, utafiti kutoka Programu nchini Tanzania unaashiria kwamba kuwakenga vizuri wanufaika wa ujasiriamali kunaweza kusaidia, wakati Programu ya mafunzo ya biashara yakionyesha matokeo chanya kwenye kipato peke yake kwa washiriki ambao wamekuwa na uzoefu zaidi na wamekuwa kwenye biashara kwa muda mrefu.[ccxx]

5.4 Kuongeza Harakati za Wanawake na Kupunguza Kukabiliwa na GBV

Kuongeza Muda wa Harakati za Wanawake

Women disproportionately lack the agency required to allocate their time due to social norms, Wanawake kwa sehemu kubwa wanakosa harakati zinazohitajika kutenga muda wao kutokana na desturi za kijamii, ambazo zinawataka kuwajibika kwa kazi nyingi za numbani ambazo hazilipwi na majukumu ya nyumbani. Matokeo yake, wanawake wanakuwa na muda mchache kuliko wanaume kutumia kwa kufanya shughuli zenye tija na hutumia muda mwingi kutunza watoto.[ccxxi] Zaidi ya kupunguza muda ambao wanawake hutumia kwenye shughuli za uzalishaji mali, mzigo mkubwa wa matunzo ya watoto pia unaweza kuathiri ubora wa kazi wanazoweza kufanya na kuchangia kwenye shughuli hizi. Hii inajumuisha ubora wa kazi zao wenyewe pia na ubora wa wengine, kwani majukumu ya matunzo ya watoto yanaweza kupunguza uwezo wao wa kusimamia vizuri wafanyakazi waliowaajiri kwenye mashamba yao au biashara zao. Ni kweli, hii inaakisiwa na matokeo kwamba wakulima wanawake nchini Malawi hupata mavuno kidogo kwa nguvukazi ya wanaume ya kaya, na hii huchangia katika mapungufu ya kijinsia kwenye tija ya kilimo.

Suluhisho moja linalowezekana ni kufanya huduma ya matunzo ya watoto ipatikane zaidi kwa wanawake. Ushahidi wa majaribio kutoka Kenya umeonyesha kwamba wanaopata vocha kwa ajili ya matunzo ya watoto yaliyokuwa na ruzuku walikuwa asilimia 8.5 zaidi kuwa na uwezekano kwamba wameajiriwa. Wamama wanaoishi pekee mahususi walinufaika kwa kuhamia kwenye kazi zilizo na masaa ya kawaida na hasara kidogo kwenye kipato chao.[ccxxii] Majaribio yasiyolenga ya afua ya shule ya awali nchini Msumbiji yalionyesha kwamba, zaidi ya matokeo ya elimu, watoa matunzo walisamehewa zaidi ya masaa 15 ya majukumu ya matunzo ya watoto kwa wiki na walikuwa asilimia 26 ya uwezekano zaidi ya kundi la kawaida kwamba wamefanya kazi katika siku 30 zilizopita.[ccxxiii]

Suluhisho jingine la kupunguza mzigo wa matunzo ambao wanawake huubeba ni kukuza kusaidiana majukumu ya nyumbani baina ya waume na wake.

Ndani ya Congo DRC Mashariki, kikundi cha majadiliano cha desturi za kijinsia kiliongeza ushiriki wa wanaume katika kazi za nyumbani.[ccxxiv] Nchini Rwanda, vikundi vya majadiliano ya kijinsia kwa wenza kilisababisha wanawake na wanaume kwa pamoja kuripoti ongezeko kubwa la ushiriki wa wanaume katika matunzo ya watoto na majukumu ya kaya katika kuongezea kupungua kwa IPV. [ccxxv]

Kupunguza Wanawake Kukabiliwa na GBV

Athari za janga la UVIKO 19, pamoja na kuongezeka kwa umasikini, ukusefu wa usalama, na kuzuiwa matembezi, kuliongezea ambako tayari kuna hatari kubwa ambayo wanawake wanakabiliwa nayo kuhusiana na GBV, hususani ndani ya nyumba. Wakati sehemu ya suluhisho linaweza kuzunguka kuhusu kuongeza uhuru wa wanawake kiuchumi, ili waweze kushiriki kwenye mahusiano ya ngono yaliyo na usawa zaidi na kujitoa kwenye mahusiano ambayo hayana usawa na hatari zaidi, pia kuna ushahidi mdogo lakini unaokua wa kuhusu afua ambazo zinashughulikia GBV.

Kubadili desturi za kijamii kuhusu majukumu ya kijinsia na kukubalika kwa IPV kwa kuwashirikisha wanaume na wavulana ni chaguo la Programu linalotia matumaini. Nchini Tanzania, kuna matokeo chanya yanayoibuka kutoka Programu ambazo zilitoa mafunzo kwa wavulana kuhusu tabia za afya ya ngono na uzazi na mahusiano na wapenzi wao wa kike kupitia vilabu vya soka.[ccxxvi] Afua zilitoa ujumbe kwa wavulana kupitia mafunzo na mifano kutoka kwenye michezo kwa kutumia soka. Matokeo ya awali yanaonyesha kwamba imesababisha kupungua kwa IPV, kama ilivyoripotiwa na wanawake katika jamii za Mradi, kuhamisha mitazamo ya wanaume kuhusu ukatili na kupunguza shughuli za ngono. Afua za wavulana zilichagiza na kuimarisha matokeo ya afua tofauti chini ya Programu moja ambayo iliwalenga wasichana ikiwa na shabaha inayolenga kuboresha matokeo yao ya afya ya ngono na uzazi. Afua zilizowalenga wasichana zilisaidia kuongeza udhibiti juu ya afya ya ngono na kuchagua wachumba ambao wanaendana zaidi na malengo yao ya afya ya ngono na uzazi. Pia kuna ushahidi wa afua za desturi za kijamii ambazo zinawalenga watu wazima. Nchini Rwanda, afua ya wenza ya mabadiliko ya kijinsia ilishiriki katika 'Baba watarajiwa/waliopo' na wenza wao katika kikundi kidogo cha majadiliano kwa lengo la kuhamisha mitizamo ya desturi za kijamii na kupunguza IPV. Wanawae waliripoti matukio kidogo ya IPV ya kimwili na kingono katika kipindi cha mwaka jana kuliko wenzao katika kundi ambalo halipo kwenye Programu.[ccxxvii] Hata hivyo, aina hii ya afua inahitaji utafiti wa kina na uelewa wa muktadha ambao afua hii inahitaji, na mahusiano ya kijinsia ili kukwepa mwitikio mbaya kama vile kuongezeka kwa viwango vya IPV.

Zaidi ya kuzilenga desturi za kimila zinazozunguka tabia ya ngono na GBV, afua pia zinaweza kulenga katika kutoa habari au mafunzo kwa wanawake wanaojihusisha na sekta au kazi zilizo na hatari kubwa ili waweze kumudu hatari wanazokumbana nazo katika maisha yao ya kila siku. Katika mpaka wa Congo DRC na Rwanda, mafunzo ya kuwawezesha wafanyabiashara kuhusu rushwa na GBV, ilitoa mafunzo kwa wafanyabiashara wadogo wa mpakani, wengi wakiwa wanawake, kuhusu taratibu, tozo na haki zao za kuwezesha kuvuka salama katika biashara ya mpakani. Programu iligundua kwamba kushiriki katika mafunzo kulipunguza kulipa hongo kwa asilimia 27.5 na kupunguza matukio ya GBV kwa asilimia 30.5 miongoni mwa washiriki. Matokeo haya hayajachagizwa na mabadiliko ya msingi ya desturi za kimila au taratibu kuhusiana na GBV, bali ni mabadiliko katika tabia miongoni mwa wafanyabiashara kukwepa mazingira yanayohusiana na kuombwa hongo, na sio kupungua kwa hongo inayoombwa. Matokeo haya yanatoa ishara ya haja kuwa na kanuni za wazi na kusisitiza umuhimu wa Imani ya wanawake kwa taasisi ili wajisikie salama na kuwezeshwa katika kuripoti matatizo.[ccxxviii]

5.5 Hatua Zifuatazo

Serikali ya Tanzania imepiga hatua kubwa kueleea kwenye kuboresha ustawi wa wanawake kupitia maboresho ya Sera na mipango mikubwa ya maendeleo. Tunaposonga mbele, vikwazo vikubwa bado vipo, vinavyoendelea kuchochea mapungufu ya kijinsia na kupunguza matokeo ya maendeleo. Lengo la Ripoti hii ilikuwa ni kuangazia baadhi ya vikwazo hivi vya haraka sana, pamoja na ushahidi wa mbinu za kushughulikia, na kutumia uchambuzi huu kama mahali pa kuanzia midahalo ya Sera na Serikali ya Tanzania.

Wakati tukisonga mbele, Timu ya Benki ya Dunia ya Uendelevu na Ujumuishi wa Kijamii (SII) inakusudia kuanzisha Jukwaa la Jinsia ambalo litaratibu jitihada hizi kuhusu Midahalo ya Sera Inayolenga Jinsia, pamoja na kazi za uendeshaji na uchambuzi. Kusudio la Jukwaa hili ni kutengeneza wadau wanaoshirikishana katika jitihada pana za Benki ya Dunia za kusaidia Usawa wa Kijinsia nchini Tanzania, pakiwa na msisitizo mkubwa wa kupanga kimkakati vipaumbele vya jitihada hizi, ambazo zinatarajiwa kuleta thamani ya juu kabisa kwa Serikali ya Tanzania.

Appendix 1: Balance Table (Tanzania LSMS)

Variable	N	(1) male Mean/SE	N	(2) female Mean/SE	t-test Difference (1)-(2)
Profits last month winsorized 0.05	319	2.22e+05	321	1.29e+05	93339.364***
		[9966.714]		[8102.641]	
Monthly Profits (IHS)	319	12.460	321	11.196	1.264***
		[0.114]		[0.174]	
Last month Sales/revenue (winsor)	319	6.40e+05	321	4.08e+05	2.32e+05***
		[41375.824]		[31437.518]	
Monthly Sales (IHS)	319	13.190	321	12.083	1.107***
		[0.127]		[0.190]	
Age	319	38.016	321	38.340	-0.324
		[0.717]		[0.686]	
Age Square	319	1608.850	321	1620.676	-11.826
		[63.672]		[59.090]	
Married	319	0.668	321	0.483	0.185***
		[0.026]		[0.028]	
Divorced/Widowed	319	0.188	321	0.308	-0.120***
		[0.022]		[0.026]	
Highest edu qualification: none, illiterate	319	0.025	321	0.016	0.010
		[0.009]		[0.007]	
Highest edu qualification: none, but read and write	319	0.072	321	0.075	-0.003
		[0.015]		[0.015]	
Highest edu qualification: primary school title	319	0.574	321	0.620	-0.046
		[0.028]		[0.027]	
Highest edu qualification: secondary school title	319	0.216	321	0.202	0.014
		[0.023]		[0.022]	
Highest edu qualification: University degree or more	319	0.034	321	0.003	0.031***
		[0.010]		[0.003]	
Not household head	319	0.150	321	0.695	-0.544***
		[0.020]		[0.026]	
Relation with HH Head: HEAD	319	0.850	321	0.305	0.544***
		[0.020]		[0.026]	
Relation with HH Head: SPOUSE	319	0.006	321	0.548	-0.542***
		[0.004]		[0.028]	
Relation with HH Head: SON/DAUGHTER	319	0.085	321	0.087	-0.003
		[0.016]		[0.016]	
NOTE:son/daught not included here-Relationship with HH Head:Other	319	0.060	321	0.059	0.000
		[0.013]		[0.013]	
Hours spent last 7 days: HH agricultural activities	319	6.636	321	4.305	2.331**
		[0.790]		[0.591]	
Hours spent last 7 days: HH non-agricultural activities	319	38.545	321	22.860	15.686***
		[1.723]		[1.387]	
Hours spent last 7 days: wage/salary/commission labour	319	2.812	321	2.202	0.609
		[0.728]		[0.523]	
At least an hour unpaid apprenticeship?	319	0.003	321	0.003	0.000
		[0.003]		[0.003]	
Household size	319	5.633	321	5.779	-0.146
		[0.196]		[0.206]	
Scores for component 1	319	-0.104	321	-0.281	0.176
		[0.171]		[0.136]	
Wealth Quintile 1	319	0.141	321	0.125	0.016
		[0.020]		[0.018]	
Wealth Quintile 2	319	0.179	321	0.168	0.010
		[0.021]		[0.021]	
Wealth Quintile 3	319	0.197	321	0.243	-0.045
		[0.022]		[0.024]	
Wealth Quintile 4	319	0.213	321	0.259	-0.045
		[0.023]		[0.024]	
Wealth Quintile 5	319	0.270	321	0.206	0.064*
		[0.025]		[0.023]	
Number of adults in the HH	319	3.229	321	3.187	0.042
		[0.106]		[0.107]	
HH female adult number (12-64)	319	1.571	321	1.838	-0.267***
		[0.062]		[0.063]	

HH male adult number (12-64)	319	1.658 [0.062]	321	1.349 [0.069]	0.309***
Number of elderly	319	0.110 [0.019]	321	0.184 [0.024]	-0.074**
Number of children 5 yo or less	319	1.044 [0.060]	321	0.928 [0.059]	0.116
Number of children 11 yo or less	319	1.671 [0.092]	321	1.632 [0.085]	0.038
HH male adult number (12-64)	319	1.658 [0.062]	321	1.349 [0.069]	0.309***
HH female adult number (12-64)	319	1.571 [0.062]	321	1.838 [0.063]	-0.267***
Child dependency ratio (under 5)	319	0.374 [0.022]	321	0.344 [0.022]	0.030
Child dependency ratio (under 11)	319	0.570 [0.031]	321	0.589 [0.031]	-0.019
Elderly dependency ratio	319	0.037 [0.008]	321	0.088 [0.015]	-0.051***
Dependency ratio (elderly and children up to 5 yo)	319	0.411 [0.023]	321	0.432 [0.027]	-0.022
Dependency ratio (elderly and children up to 11 yo	319	0.607 [0.032]	321	0.678 [0.035]	-0.071
In the past 7 days, did you worry that your household would not have enough food	319	0.169 [0.021]	321	0.259 [0.024]	-0.089***
Last month, any time when your household did not have suff food	319	0.100 [0.017]	321	0.121 [0.018]	-0.021
Total number of workers	319	1.480 [0.064]	321	1.231 [0.037]	0.249***
Total number of workers, excluding main manager	319	0.483 [0.064]	321	0.259 [0.042]	0.224***
Number of workers from own household	319	1.150 [0.022]	321	1.081 [0.016]	0.069**
Workers from the household, excluding main manager	319	0.154 [0.023]	321	0.109 [0.024]	0.045
Workers from outside the household	319	0.329 [0.062]	321	0.150 [0.031]	0.180***
Profits avg month winsorized 0.05	319	2.99e+05 [29597.636]	321	1.44e+05 [17327.757]	1.55e+05***
Profits last month winsorized 0.05	319	2.22e+05 [9966.714]	321	1.29e+05 [8102.641]	93339.364***
Start-up captl source: LOAN FROM FAMILY/FRIENDS	319	0.038 [0.011]	321	0.040 [0.011]	-0.003
Start-up captl source: GIFT FROM FAMILY/FRIENDS	319	0.172 [0.021]	321	0.461 [0.028]	-0.289***
Start-up captl source: SALE OF ASSETS OWNED	319	0.041 [0.011]	321	0.034 [0.010]	0.006
Start-up captl source: PROCEEDS FROM NON-AG BUSINESS	319	0.197 [0.022]	321	0.109 [0.017]	0.088***
Start-up captl source: PROCEEDS FROM ANOTHER AGRICULTURAL BUSINESS	319	0.150 [0.020]	321	0.075 [0.015]	0.076***
Start-up captl source: OWN SAVINGS	319	0.392 [0.027]	321	0.277 [0.025]	0.115***
Start-up captl source: OTHER (SPECIFY)	319	0.082 [0.015]	321	0.065 [0.014]	0.016
Among top 2 buyers: FINAL CONSUMERS	319	0.893 [0.017]	321	0.969 [0.010]	-0.075***
Among top 2 buyers: SMALL BUSINESS	319	0.166 [0.021]	321	0.044 [0.011]	0.123***
Among top 2 buyers: Other	319	0.050 [0.012]	321	0.012 [0.006]	0.038***
Revenue	319	8.17e+05 [80144.551]	321	5.12e+05 [87970.744]	3.05e+05**
Last month Sales/revenue (winsor)	319	6.40e+05 [41375.824]	321	4.08e+05 [31437.518]	2.32e+05***
Is this company officially registered with the [REGISTRAR OF COMPANIES]?	319	0.006 [0.004]	321	0.003 [0.003]	0.003
Is this company officially registered with the [TAX AUTHORITY]?	319	0.232 [0.024]	321	0.100 [0.017]	0.132***
Is this company officially registered with the [LOCAL AUTHORITY]?	319	0.295 [0.026]	321	0.134 [0.019]	0.161***
Number of enterprises per manager	319	1.094 [0.018]	321	1.137 [0.022]	-0.043
Number of loans last 12 months	319	0.238 [0.036]	321	0.240 [0.030]	-0.002
Total borrowed by HH from listed loans	319	2.78e+05 [1.32e+05]	321	1.44e+05 [39333.951]	1.34e+05

Did Household take loan last 12 months for business/farming	319	0.188 [0.022]	321	0.209 [0.023]	-0.021
Total borrowed by HH, excluding already repaid loans	319	2.51e+05 [1.32e+05]	321	1.26e+05 [39216.308]	1.25e+05
Number of loans that have not been repaid yet	319	0.103 [0.020]	321	0.093 [0.020]	0.010
Urban	319	0.492 [0.028]	321	0.526 [0.028]	-0.034
number of years since establishment	319	7.175 [0.460]	321	5.341 [0.437]	1.834***
Place enterprise: W/IN OWN OR BUS. PARTNER'S HOME - WITH SPECIAL BUS. SPACE	319	0.197 [0.022]	321	0.218 [0.023]	-0.021
Place enterprise: W/IN OWN OR BUS. PARTNER'S HOME - WITHOUT SPECIAL BUS. SPACE	319	0.016 [0.007]	321	0.159 [0.020]	-0.143***
Place enterprise: PERMANENT BLDG. OTHER THAN HOME	319	0.129 [0.019]	321	0.128 [0.019]	0.001
Place enterprise: FIXED STALL/KIOSK - IN MARKET	319	0.066 [0.014]	321	0.078 [0.015]	-0.012
Place of operation: Other	319	0.502 [0.028]	321	0.308 [0.026]	0.193***
Industry: Agriculture Production	319	0.022 [0.008]	321	0.009 [0.005]	0.013
Industry: Manufacturing	319	0.144 [0.020]	321	0.109 [0.017]	0.035
Industry: Services	319	0.323 [0.026]	321	0.255 [0.024]	0.067*
Industry: Trade	319	0.451 [0.028]	321	0.601 [0.027]	-0.150***
Industry: Other	319	0.060 [0.013]	321	0.025 [0.009]	0.035**
What was your total expenditure on wages/salary in the last month? (TSH)	319	31081.505 [7819.173]	321	13242.991 [3565.062]	17838.514**
What was your total expenditure on raw amterials in the last month? (TSH)	319	1.45e+05 [41700.800]	321	87061.215 [13146.577]	57822.171
How much were your other operating expenses (for this [ENTERPRISE]) such as fuel	319	33517.868 [4331.115]	321	18586.760 [2435.843]	14931.108***
Wages (IHS)	319	1.726 [0.240]	321	1.091 [0.194]	0.635**
Raw Materials (IHS)	319	3.524 [0.321]	321	5.165 [0.334]	-1.642***
Others(IHS)	319	4.847 [0.315]	321	4.278 [0.297]	0.570

The value displayed for t-tests are the differences in the means across the groups.
***, **, and * indicate significance at the 1, 5, and 10 percent critical level.

Appendix 2: OLS (Tanzania LSMS)

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
	thly Sales (	hly Profits	thly Sales (	hly Profits	thly Sales (	hly Profits	Monthly S	Monthly P	Monthly Sales (IHS)
	b/se	b/se	b/se	b/se	b/se	b/se	b/se	b/se	b/se
female manager	-0.801***	-0.979***	-0.733***	-0.914***	-0.415	-0.641**	-0.350	-0.512*	-0.462
	[0.23]	[0.21]	[0.23]	[0.21]	[0.35]	[0.31]	[0.34]	[0.31]	[0.36]
Urban			0.756***	0.727***	0.487**	0.523**	0.401*	0.395*	0.309
			[0.22]	[0.19]	[0.25]	[0.22]	[0.22]	[0.21]	[0.22]
Age					0.124**	0.082*	0.108**	0.074	0.088*
					[0.05]	[0.05]	[0.05]	[0.05]	[0.05]
Age Square					-0.002***	-0.001**	-0.001**	-0.001*	-0.001*
					[0.00]	[0.00]	[0.00]	[0.00]	[0.00]
Married					0.547	0.428	0.669**	0.556**	0.744**
					[0.34]	[0.31]	[0.29]	[0.27]	[0.29]
Divorced/Widowed					0.593	0.574	0.567	0.502	0.743**
					[0.39]	[0.36]	[0.35]	[0.32]	[0.35]
Highest edu qualification: none, illiterate					0.749*	0.580	0.610	0.601	0.437
					[0.45]	[0.44]	[0.46]	[0.43]	[0.47]
Highest edu qualification: none, but read and write					-0.369	-0.457	-0.335	-0.436	-0.535
					[0.42]	[0.37]	[0.46]	[0.42]	[0.47]
Highest edu qualification: primary school title					-0.005	-0.118	-0.365	-0.324	-0.455
					[0.30]	[0.27]	[0.37]	[0.35]	[0.38]
Highest edu qualification: secondary school title					0.597	0.317	0.081	-0.019	0.026
					[0.43]	[0.39]	[0.41]	[0.39]	[0.43]
Highest edu qualification: University degree or more					1.266**	0.800	0.120	0.125	0.222
					[0.58]	[0.54]	[0.42]	[0.46]	[0.46]
Relation with HH Head: SPOUSE					-0.170	-0.182	-0.164	-0.091	-0.117
					[0.41]	[0.38]	[0.41]	[0.38]	[0.42]
Relation with HH Head: SON/DAUGHTER					0.025	-0.116	0.548	0.313	0.461
					[0.38]	[0.30]	[0.35]	[0.29]	[0.35]
Relation with HH Head: OTHER					-0.625	-0.912	-0.612	-0.765	-0.823
					[0.87]	[0.76]	[0.91]	[0.83]	[0.91]
Hours spent last 7 days: HH agricultural activities					-0.008	-0.007	-0.006	0.000	-0.009
					[0.01]	[0.01]	[0.01]	[0.01]	[0.01]
Hours spent last 7 days: HH non-agricultural activities					0.013***	0.009***	0.007*	0.005	0.005
					[0.00]	[0.00]	[0.00]	[0.00]	[0.00]
Hours spent last 7 days: wage/salary/commission labour					-0.031**	-0.027**	-0.028**	-0.023*	-0.029**
					[0.01]	[0.01]	[0.01]	[0.01]	[0.01]
Scores for component 1					0.019	0.031	0.017	0.021	0.023
					[0.03]	[0.03]	[0.02]	[0.02]	[0.02]
Household size					-0.020	-0.004	-0.045	-0.022	-0.042
					[0.03]	[0.03]	[0.03]	[0.03]	[0.03]
Dependency ratio (elderly and children up to 11 yo					0.153	0.091	0.320	0.247	0.349
					[0.23]	[0.20]	[0.24]	[0.22]	[0.24]
In the past 7 days, did you worry that your household would not have en					-0.266	-0.217	-0.171	-0.120	-0.177
					[0.28]	[0.26]	[0.28]	[0.26]	[0.28]
Last month, any time when your household did not have suff food					-0.185	-0.284	-0.236	-0.214	-0.344
					[0.54]	[0.47]	[0.54]	[0.48]	[0.54]
Workers from the household, excluding main manager							0.467*	0.304	0.315
							[0.24]	[0.22]	[0.24]
Workers from outside the household							0.183*	0.172*	-0.098
							[0.10]	[0.09]	[0.09]
Start-up captl source: LOAN FROM FAMILY/FRIENDS							0.027	-0.065	0.068
							[0.54]	[0.49]	[0.53]
Start-up captl source: GIFT FROM FAMILY/FRIENDS							1.037***	0.748***	0.944***
							[0.25]	[0.24]	[0.24]
Start-up captl source: SALE OF ASSETS OWNED							1.042*	0.684	0.938*
							[0.54]	[0.46]	[0.54]
Start-up captl source: PROCEEDS FROM NON-AG BUSINESS							1.002***	0.732***	0.911***
							[0.30]	[0.28]	[0.28]
Start-up captl source: PROCEEDS FROM ANOTHER AGRICULTURAL							0.480	0.028	0.412
							[0.37]	[0.34]	[0.36]
Start-up captl source: OWN SAVINGS							0.542**	0.454*	0.484*
							[0.27]	[0.25]	[0.26]
Start-up captl source: OTHER (SPECIFY)							0.312	0.155	0.103
							[0.43]	[0.41]	[0.41]
Among top 2 buyers: FINAL CONSUMERS							-1.663*	-1.446*	-1.621*
							[0.85]	[0.78]	[0.86]
Among top 2 buyers: SMALL BUSINESS							0.050	-0.053	0.083
							[0.78]	[0.72]	[0.79]

Among top 2 buyers: Other							-1.849	-1.381	-1.668
							[1.46]	[1.37]	[1.48]
Is this company officially registered with the [TAX AUTHORITY]?							1.163***	0.829***	0.938***
							[0.24]	[0.23]	[0.24]
Is this company officially registered with the [LOCAL AUTHORITY]?							0.661***	0.571***	0.686***
							[0.19]	[0.17]	[0.20]
Number of enterprises per manager							0.329*	0.295	0.388*
							[0.20]	[0.19]	[0.20]
Did Household take loan last 12 months for business/farming							0.337	0.408**	0.207
							[0.20]	[0.20]	[0.21]
number of years since establishment							0.021	0.027*	0.022
							[0.02]	[0.02]	[0.02]
Place enterprise: W/IN OWN OR BUS. PARTNER'S HOME - WITH SPE(							0.313	0.279	0.200
							[0.51]	[0.48]	[0.50]
Place enterprise: W/IN OWN OR BUS. PARTNER'S HOME - WITHOUT							0.035	0.100	0.161
							[0.59]	[0.55]	[0.58]
Place enterprise: PERMANENT BLDG. OTHER THAN HOME							0.951*	1.048**	0.742
							[0.52]	[0.48]	[0.52]
Place enterprise: FIXED STALL/KIOSK - IN MARKET							0.532	0.355	0.588
							[0.64]	[0.60]	[0.62]
Place of operation: Other							0.455	0.596	0.520
							[0.52]	[0.48]	[0.50]
Industry: Agriculture Production							0.663	0.494	0.599
							[1.43]	[1.37]	[1.40]
Industry: Manufacturing							0.322	0.352	0.310
							[0.87]	[0.84]	[0.83]
Industry: Services							0.752	0.609	0.853
							[0.84]	[0.81]	[0.79]
Industry: Trade							1.172	0.663	1.359
							[0.90]	[0.87]	[0.86]
Industry: Other							0.000	0.000	0.000
							[.]	[.]	[.]
Wages (IHS)									0.076***
									[0.02]
Raw Materials (IHS)									0.044***
									[0.02]
Others(IHS)									0.036*
									[0.02]
Constant	13.310***	12.540***	12.965***	12.207***	9.954***	10.264***	8.994***	9.300***	9.050***
	[0.14]	[0.12]	[0.18]	[0.16]	[1.17]	[1.07]	[1.68]	[1.57]	[1.64]
Observations	640	640	640	640	640	640	640	640	640
Adjusted R-squared	0.03	0.05	0.05	0.08	0.16	0.16	0.30	0.27	0.32
Mean Male	13.19	12.46	13.19	12.46	13.19	12.46	13.19	12.46	13.19
Region FE	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES	YES
Wave	Pooled	Pooled	Pooled	Pooled	Pooled	Pooled	Pooled	Pooled	Pooled

Appendix 3: Oaxaca-Blinder Decomposition, Sales (Tanzania LSMS)

	TanzaniaOaxaca	
	b/se	
overall		
group_1	13.310***	
	[0.14]	
group_2	12.510***	
	[0.19]	
difference	0.801***	
	[0.24]	
	Explained	Unexplained
	0.339	0.462
	[0.30]	[0.35]
	Detailed	
Age	0.027	-9.587**
	[0.13]	[3.97]
Age Square	-0.031	3.743**
	[0.12]	[1.80]
Married	0.094	-0.515
	[0.06]	[0.32]
Divorced/Widowed	-0.063	-0.203
	[0.05]	[0.20]
Highest edu qualification: none, illiterate	-0.007	-0.024
	[0.01]	[0.02]
Highest edu qualification: none, but read and write	-0.003	-0.055
	[0.02]	[0.06]
Highest edu qualification: primary school title	-0.012	0.185
	[0.03]	[0.41]
Highest edu qualification: secondary school title	-0.002	-0.180
	[0.03]	[0.15]
Highest edu qualification: University degree or more	0.013	0.014
	[0.03]	[0.03]
Relation with HH Head: SPOUSE	0.069	0.155
	[0.24]	[0.31]
Relation with HH Head: SON/DAUGHTER	-0.000	-0.069*
	[0.01]	[0.04]
NOTE:son/daught not included here-Relationship with HH Head:Other	0.004	0.042
	[0.02]	[0.07]
Hours spent last 7 days: HH agricultural activities	-0.007	-0.181
	[0.02]	[0.12]
Hours spent last 7 days: HH non-agricultural activities	0.073	-0.426**
	[0.05]	[0.19]
Hours spent last 7 days: wage/salary/commission labour	0.017	0.091
	[0.03]	[0.06]
Welath index	0.014	0.092*
	[0.02]	[0.05]
Household size	0.002	0.589*
	[0.01]	[0.33]
Dependency ratio (elderly and children up to 11 yo	-0.041	-0.102
	[0.04]	[0.33]
[illegible]	0.020	-0.048
	[0.03]	[0.09]
Last month, any time when your household did not have suff food	-0.000	0.092
	[0.01]	[0.08]
Workers from the household, excluding main manager	0.008	0.074
	[0.02]	[0.06]
Workers from outside the household	-0.016	-0.026
	[0.02]	[0.05]
Start-up captl source: LOAN FROM FAMILY/FRIENDS	-0.001	-0.001
	[0.01]	[0.03]
Start-up captl source: GIFT FROM FAMILY/FRIENDS	-0.307***	-0.097
	[0.09]	[0.18]
Start-up captl source: SALE OF ASSETS OWNED	-0.018	-0.093*
	[0.02]	[0.05]
Start-up captl source: PROCEEDS FROM NON-AG BUSINESS	0.140**	-0.070
	[0.06]	[0.10]
Start-up captl source: PROCEEDS FROM ANOTHER AGRICULTURAL BUS	0.039	0.009
	[0.04]	[0.09]
Start-up captl source: OWN SAVINGS	0.026	-0.244
	[0.03]	[0.15]

Start-up captl source: OTHER (SPECIFY)	0.001	-0.014
	[0.01]	[0.05]
Among top 2 buyers: FINAL CONSUMERS	0.159*	-2.967*
	[0.10]	[1.76]
Among top 2 buyers: SMALL BUSINESS	0.007	-0.129
	[0.06]	[0.12]
Among top 2 buyers: Other	-0.094	-0.010
	[0.09]	[0.04]
Is this company officially registered with the [TAX AUTHORITY]?	0.141**	-0.097
	[0.06]	[0.06]
Is this company officially registered with the [LOCAL AUTHORITY]?	0.090**	0.148
	[0.04]	[0.10]
Number of enterprises per manager	0.032	0.225
	[0.04]	[0.54]
Did Household take loan last 12 months for business/farming	-0.018	-0.031
	[0.02]	[0.09]
number of years since establishment	0.053	0.134
	[0.04]	[0.17]
Place enterprise: W/IN OWN OR BUS. PARTNER'S HOME - WITH SPECI	0.014	0.137
	[0.04]	[0.20]
Place enterprise: W/IN OWN OR BUS. PARTNER'S HOME - WITHOUT SI	-0.023	0.015
	[0.08]	[0.08]
Place enterprise: PERMANENT BLDG. OTHER THAN HOME	0.009	0.057
	[0.03]	[0.15]
Place enterprise: FIXED STALL/KIOSK - IN MARKET	-0.026	0.041
	[0.03]	[0.08]
Place of operation: Other	0.075	0.271
	[0.08]	[0.44]
Industry: Agriculture Production	0.008	0.029
	[0.02]	[0.02]
Industry: Manufacturing	0.017	-0.205
	[0.04]	[0.33]
Industry: Services	0.126	-0.341
	[0.12]	[0.51]
Industry: Trade	-0.344	-1.694
	[0.22]	[1.91]
Industry: Other	0.000	-0.061
	[.]	[0.07]
Wages (IHS)	0.072**	0.008
	[0.03]	[0.07]
Raw Materials (IHS)	-0.060	0.022
	[0.04]	[0.13]
Others(IHS)	0.034	-0.177
	[0.03]	[0.18]
Urban	0.028	0.278
	[0.03]	[0.18]
Constant		11.661**
		[4.77]
Observations		640.000

Appendix 4: Voice & Agency Descriptive Statistics (Tanzania DHS 2015/16)

	count	mean
Wife says main decision maker is herself	1148	0.031
Wife says decision making is joint	1148	0.294
Wife says decision making is husband	1148	0.646
Husband says main decision maker is wife	1148	0.037
Husband says decision making is joint	1148	0.317
Husband says decision maker is himself	1148	0.629
Wife takes power vs wife and husband agree she is dm or dm is joint	356	0.567
Wife takes power vs husband gives power	432	0.468
woman's BMI: underweight	974	0.1
Ever used prenatal help	900	0.859
Received assistance with the delivery	900	0.816
Number of antenatal care visits	885	3.997
Use of any modern type of contraceptive	1132	0.258
Use of any modern type of contraceptive reported by male	1101	0.223
Experienced any emotional violence by husband/partner	978	0.285
Experienced less severe violence by husband/partner	978	0.292
Experienced any severe violence by husband/partner	976	0.097
Experienced sexual violence by husband/partner	978	0.122
At least one type of violence	978	0.389

Appendix 5: OLS Regression, Decision-Making Over Purchases (Tanzania DHS 2015/16)

	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
VARIABLES	Wife says main decision maker is herself	Wife says decision making is joint or she is the main decision maker	Wife gives herself more power than husband [A]	Husband gives herself more power than herself [B]	Wife and husband agree she is main dm or dm is joint [C]
Country	**TZ**	**TZ**	**TZ**	**TZ**	**TZ**
Difference in year of education (Husband-Wife)	0.001	-0.005	-0.004	0.006*	-0.002
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Woman not working	-0.003	-0.018	0.028	-0.117***	-0.043
	(0.02)	(0.04)	(0.04)	(0.03)	(0.03)
Woman works off farm	0.026	0.102**	0.056	-0.075**	0.021
	(0.03)	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.03)
Woman says she earns more than her husband	0.089	0.067	0.100	-0.061	-0.020
	(0.07)	(0.07)	(0.07)	(0.05)	(0.05)
Woman is aged 15-19	-0.010	-0.147**	-0.062	-0.111*	-0.106**
	(0.04)	(0.07)	(0.06)	(0.06)	(0.05)
Woman is aged 20-34	-0.017	-0.012	0.006	-0.044	-0.020
	(0.03)	(0.04)	(0.03)	(0.04)	(0.03)
Husband's age in years - woman's age in years	-0.002	-0.006*	-0.004	0.002	-0.000
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Woman was married before age 20	0.000	-0.003	-0.013	-0.007	0.011
	(0.02)	(0.03)	(0.03)	(0.03)	(0.03)
Years of marriage	-0.001	0.001	-0.002	0.003	0.002
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Total number of children woman has	0.004	0.001	0.012*	-0.013*	-0.008
	(0.00)	(0.01)	(0.01)	(0.01)	(0.01)
Couple in a polygamous marriage	0.010	-0.111***	-0.042	-0.071**	-0.073***
	(0.02)	(0.04)	(0.03)	(0.03)	(0.03)
Husband works in agriculture	0.001	0.032	-0.030	-0.032	0.059**
	(0.02)	(0.04)	(0.03)	(0.03)	(0.02)
Rural area	0.025	0.012	0.039	-0.004	-0.048
	(0.02)	(0.05)	(0.04)	(0.04)	(0.03)
Long time (mins) to the nearest water source	0.001	0.010**	0.005	-0.001	0.007**
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Household has electricity	-0.013	-0.040	0.029	-0.087	-0.074
	(0.04)	(0.07)	(0.06)	(0.06)	(0.05)
Wealth quantile:Bottom 20%	0.018	0.033	0.032	0.025	0.002
	(0.02)	(0.05)	(0.04)	(0.04)	(0.03)
Wealth quantile:Next-to-bottom 20%	-0.004	-0.025	-0.039	0.046	0.001
	(0.02)	(0.04)	(0.03)	(0.04)	(0.03)
wealth quantile:Top 20%	0.026	-0.043	-0.046	0.075*	-0.010
	(0.02)	(0.05)	(0.04)	(0.04)	(0.03)
v190==richest	0.049	0.132	-0.002	0.120*	0.113*
	(0.05)	(0.08)	(0.07)	(0.07)	(0.06)
Constant	0.007	0.298***	0.156**	0.264***	0.151***
	(0.05)	(0.08)	(0.07)	(0.07)	(0.06)
Observations	796	1,132	1,132	1,132	1,132
R-squared	0.027	0.045	0.028	0.028	0.031
Country	TZ	TZ	TZ	TZ	TZ
Adjusted R-squared	0.00	0.03	0.01	0.01	0.01

Robust standard errors in parentheses
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Appendix 6: OLS Regression, Health & GBV, Decision-Maker as Control(Tanzania DHS 2015/16)

	(2)	(4)	(6)	(8)	(10)	(12)	(14)
VARIABLES	Woman's anemia: severe/moderate	woman's BMI: underweight	Ever had terminated pregnancy	Ever used prenatal help	Received assistance with the delivery	Number of antenatal care visits	unmet need for family planning
Country	**TZ**	**TZ**	**TZ**	**TZ**	**TZ**	**TZ**	**TZ**
Difference in year of education (Husband-Wife)	0.006***	-0.001	0.001	-0.004	0.003	0.105	-0.005
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.08)	(0.00)
Woman not working	0.016	0.066*	-0.028	-0.080*	-0.057	-0.670	0.110***
	(0.03)	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.46)	(0.04)
Woman works off farm	0.005	-0.015	0.030	-0.021	-0.015	-0.323	0.027
	(0.03)	(0.03)	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.43)	(0.04)
Woman says she earns more than her husband	-0.030	0.005	-0.025	-0.094	0.053	2.739	-0.176**
	(0.04)	(0.04)	(0.06)	(0.07)	(0.06)	(2.67)	(0.07)
Woman is aged 15-19	0.013	-0.096**	-0.121**	-0.091	0.002	-1.855**	0.108
	(0.05)	(0.04)	(0.05)	(0.07)	(0.08)	(0.75)	(0.08)
Woman is aged 20-34	-0.016	0.027	-0.071**	-0.071**	-0.022	-1.072**	0.015
	(0.03)	(0.03)	(0.03)	(0.03)	(0.04)	(0.52)	(0.04)
Husband's age in years - woman's age in years	-0.003	-0.000	-0.002	0.003	0.006*	0.079	0.017***
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.05)	(0.00)
Woman was married before age 20	0.001	0.004	0.060*	-0.037	0.018	0.466	0.102***
	(0.02)	(0.02)	(0.03)	(0.03)	(0.03)	(0.65)	(0.03)
Years of marriage	0.001	0.001	0.007**	-0.004	-0.005	-0.042	-0.021***
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.04)	(0.00)
Total number of children woman has	-0.008	-0.005	-0.003	-0.010	-0.006	-0.058	0.082***
	(0.01)	(0.01)	(0.01)	(0.01)	(0.01)	(0.11)	(0.01)
Couple in a polygamous marriage	0.024	0.081**	-0.042	0.012	-0.023	-0.727*	-0.025
	(0.03)	(0.03)	(0.03)	(0.04)	(0.04)	(0.40)	(0.04)
Husband works in agriculture	-0.018	0.007	-0.011	0.057	-0.052	-0.453	-0.011
	(0.02)	(0.03)	(0.03)	(0.03)	(0.03)	(0.65)	(0.04)
Rural area	-0.019	-0.002	0.016	-0.068**	-0.070*	-0.298	0.087*
	(0.03)	(0.03)	(0.04)	(0.03)	(0.04)	(0.47)	(0.05)
Long time (mins) to the nearest water source	0.002	-0.000	-0.002	-0.000	0.001	-0.079	0.003
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.06)	(0.00)
Household has electricity	-0.013	-0.046	-0.033	-0.049	0.001	0.229	-0.011
	(0.05)	(0.04)	(0.06)	(0.04)	(0.05)	(0.86)	(0.07)
Wealth quantile:Bottom 20%	0.039	0.079**	0.013	-0.031	-0.030	0.770	0.083*
	(0.03)	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.64)	(0.05)
Wealth quantile:Next-to-bottom 20%	0.010	0.005	-0.001	-0.072*	-0.109**	0.998	0.068
	(0.03)	(0.03)	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.77)	(0.05)
wealth quantile:Top 20%	-0.007	-0.025	0.020	0.018	-0.039	0.008	-0.032
	(0.03)	(0.03)	(0.04)	(0.04)	(0.05)	(0.26)	(0.05)
v190==richest	0.069	-0.015	0.011	0.101*	-0.039	-0.112	-0.009
	(0.06)	(0.05)	(0.07)	(0.05)	(0.07)	(0.68)	(0.08)
Wife gives herself more power than husband [A]	0.036	0.084***	-0.029	0.051	0.015	0.248	-0.067*
	(0.03)	(0.03)	(0.03)	(0.03)	(0.04)	(0.72)	(0.04)
Husband gives herself more power than herself [B]	-0.019	0.027	0.006	0.066**	0.033	-0.074	0.004
	(0.02)	(0.03)	(0.03)	(0.03)	(0.04)	(0.70)	(0.04)
Wife and husband agree she is main dm or dm is joint [C]	0.022	0.001	0.019	0.107***	0.052	-0.458	-0.133***
	(0.03)	(0.03)	(0.04)	(0.03)	(0.04)	(0.41)	(0.04)
Constant	0.119**	0.059	0.153**	0.984***	0.979***	5.151***	0.302***
	(0.05)	(0.06)	(0.07)	(0.07)	(0.08)	(0.86)	(0.08)
Observations	1,093	937	1,093	863	863	849	1,093
R-squared	0.027	0.054	0.055	0.054	0.040	0.026	0.142
Country	TZ	TZ	TZ	TZ	TZ	TZ	TZ
Adjusted R-squared	0.01	0.03	0.04	0.03	0.01	0.00	0.12

Robust standard errors in parentheses
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

VARIABLES	(16) Use of any modern type of contraceptive	(18) Use of any modern type of contraceptive reported by male	(20) Experienced emotional violence	(22) Experienced less severe violence	(24) Experienced severe violence	(26) Experienced sexual violence
Country	**TZ**	**TZ**	**TZ**	**TZ**	**TZ**	**TZ**
Difference in year of education (Husband-Wife)	-0.001	0.001	0.003	-0.001	0.001	-0.001
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Woman not working	-0.053	-0.046	-0.176***	-0.125***	-0.015	-0.077***
	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.03)	(0.03)
Woman works off farm	0.002	-0.014	-0.094**	-0.074	0.031	-0.050
	(0.04)	(0.04)	(0.05)	(0.05)	(0.03)	(0.03)
Woman says she earns more than her husband	0.034	-0.039	-0.038	-0.067	-0.055	0.002
	(0.07)	(0.06)	(0.07)	(0.07)	(0.04)	(0.05)
Woman is aged 15-19	-0.048	-0.063	0.065	0.089	0.022	0.020
	(0.07)	(0.06)	(0.08)	(0.08)	(0.04)	(0.07)
Woman is aged 20-34	0.053	0.079**	0.075*	0.113***	0.059**	-0.011
	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.03)	(0.03)
Husband's age in years - woman's age in years	0.005*	-0.005	-0.004	-0.010***	-0.004*	-0.000
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Woman was married before age 20	-0.002	-0.016	0.032	0.001	-0.006	-0.006
	(0.03)	(0.03)	(0.04)	(0.03)	(0.02)	(0.03)
Years of marriage	0.001	0.003	0.004	0.009***	0.005**	-0.004*
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Total number of children woman has	0.004	-0.007	0.015*	0.002	0.007	0.014**
	(0.01)	(0.01)	(0.01)	(0.01)	(0.01)	(0.01)
Couple in a polygamous marriage	-0.107***	-0.097***	-0.019	-0.012	0.023	-0.022
	(0.03)	(0.03)	(0.04)	(0.04)	(0.03)	(0.03)
Husband works in agriculture	-0.071**	-0.034	-0.003	0.005	-0.009	0.004
	(0.04)	(0.03)	(0.04)	(0.04)	(0.02)	(0.03)
Rural area	-0.070	0.009	-0.049	-0.121***	-0.013	-0.038
	(0.05)	(0.04)	(0.05)	(0.05)	(0.03)	(0.03)
Long time (mins) to the nearest water source	0.001	0.004	0.009*	0.009*	0.003	-0.005
	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Household has electricity	0.067	-0.009	-0.022	-0.010	-0.069	0.019
	(0.07)	(0.07)	(0.08)	(0.07)	(0.04)	(0.05)
Wealth quantile:Bottom 20%	-0.028	-0.055	0.052	0.115**	0.053	0.017
	(0.04)	(0.04)	(0.05)	(0.05)	(0.03)	(0.04)
Wealth quantile:Next-to-bottom 20%	-0.082**	-0.105**	0.014	-0.032	0.003	0.004
	(0.04)	(0.04)	(0.05)	(0.05)	(0.03)	(0.04)
wealth quantile:Top 20%	0.034	-0.034	0.056	0.041	0.028	0.010
	(0.05)	(0.04)	(0.05)	(0.05)	(0.03)	(0.04)
v190==richest	-0.093	-0.012	-0.004	-0.042	0.006	-0.086
	(0.08)	(0.08)	(0.09)	(0.08)	(0.06)	(0.06)
Wife gives herself more power than husband [A]	0.120***	0.067*	-0.055	-0.077**	-0.013	-0.005
	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.02)	(0.03)
Husband gives herself more power than herself [B]	0.006	0.039	0.123***	0.066	0.038	0.054*
	(0.03)	(0.03)	(0.04)	(0.04)	(0.03)	(0.03)
Wife and husband agree she is main dm or dm is joint [C]	0.125***	0.067	-0.008	-0.005	0.002	-0.001
	(0.04)	(0.04)	(0.04)	(0.05)	(0.03)	(0.03)
Constant	0.283***	0.257***	0.208**	0.283***	-0.006	0.187***
	(0.08)	(0.07)	(0.08)	(0.09)	(0.05)	(0.07)
Observations	1,077	1,053	946	946	945	946
R-squared	0.059	0.036	0.070	0.066	0.042	0.036
Country	TZ	TZ	TZ	TZ	TZ	TZ
Adjusted R-squared	0.04	0.01	0.05	0.04	0.02	0.01

Robust standard errors in parentheses
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

VARIABLES	(28) At least one girl aged 0-5 stunted	(30) At least one girl aged 0-5 wasted	(32) At least one girl aged 0-5 d_all_vac	(34) At least one boy aged 0-5 stunted	(36) At least one boy aged 0-5 wasted	(38) At least one boy aged 0-5 d_all_vac
Country	**TZ**	**TZ**	**TZ**	**TZ**	**TZ**	**TZ**
Difference in year of education (Husband-Wife)	0.003	0.001	-0.003	-0.001	-0.001	0.003
	(0.01)	(0.00)	(0.00)	(0.01)	(0.00)	(0.01)
Woman not working	0.050	0.050	-0.091	-0.217***	0.031	-0.033
	(0.06)	(0.04)	(0.06)	(0.07)	(0.04)	(0.06)
Woman works off farm	0.095	0.054	0.024	-0.155**	0.037	-0.038
	(0.07)	(0.04)	(0.06)	(0.07)	(0.04)	(0.06)
Woman says she earns more than her husband	-0.041	-0.052	0.111	-0.014	-0.097***	0.027
	(0.12)	(0.04)	(0.07)	(0.12)	(0.03)	(0.10)
Woman is aged 15-19	-0.156	0.124	-0.241	-0.027	-0.037	-0.228*
	(0.14)	(0.10)	(0.15)	(0.14)	(0.07)	(0.13)
Woman is aged 20-34	0.048	-0.020	-0.009	0.100	-0.039	-0.021
	(0.06)	(0.03)	(0.05)	(0.07)	(0.04)	(0.06)
Husband's age in years - woman's age in years	0.009*	-0.003	-0.004	-0.002	0.000	0.001
	(0.01)	(0.00)	(0.00)	(0.01)	(0.00)	(0.00)
Woman was married before age 20	0.124**	0.001	-0.034	0.025	0.060*	-0.046
	(0.05)	(0.03)	(0.05)	(0.06)	(0.03)	(0.05)
Years of marriage	-0.006	-0.001	0.010**	-0.007	-0.003	-0.001
	(0.01)	(0.00)	(0.00)	(0.01)	(0.00)	(0.00)
Total number of children woman has	0.030*	0.003	-0.031**	0.029**	0.005	-0.015
	(0.02)	(0.01)	(0.01)	(0.01)	(0.01)	(0.01)
Couple in a polygamous marriage	-0.060	0.012	-0.172***	-0.010	0.012	-0.094
	(0.06)	(0.03)	(0.06)	(0.07)	(0.04)	(0.06)
Husband works in agriculture	0.206***	-0.013	-0.040	0.036	-0.002	0.015
	(0.05)	(0.03)	(0.05)	(0.06)	(0.03)	(0.05)
Rural area	0.079	0.057*	0.002	0.035	0.002	0.135**
	(0.07)	(0.03)	(0.06)	(0.08)	(0.03)	(0.06)
Long time (mins) to the nearest water source	-0.001	-0.004	0.002	0.010	-0.002	-0.010*
	(0.01)	(0.00)	(0.01)	(0.01)	(0.00)	(0.01)
Household has electricity	-0.049	0.029	0.037	-0.047	-0.072	-0.071
	(0.09)	(0.04)	(0.08)	(0.11)	(0.10)	(0.09)
Wealth quantile:Bottom 20%	0.174**	0.013	-0.112*	0.020	0.062	-0.087
	(0.07)	(0.04)	(0.06)	(0.07)	(0.04)	(0.06)
Wealth quantile:Next-to-bottom 20%	0.165**	-0.031	-0.072	0.094	0.018	-0.028
	(0.07)	(0.03)	(0.06)	(0.07)	(0.04)	(0.06)
wealth quantile:Top 20%	0.058	-0.051	-0.011	0.025	-0.003	0.020
	(0.08)	(0.03)	(0.06)	(0.08)	(0.03)	(0.06)
v190==richest	-0.036	-0.013	-0.064	0.071	0.031	0.138
	(0.12)	(0.06)	(0.10)	(0.14)	(0.10)	(0.11)
Wife gives herself more power than husband [A]	-0.023	-0.026	0.005	-0.023	-0.021	-0.005
	(0.06)	(0.02)	(0.05)	(0.06)	(0.04)	(0.05)
Husband gives herself more power than herself [B]	0.097*	0.051	0.038	0.086	-0.033	-0.092*
	(0.06)	(0.03)	(0.05)	(0.06)	(0.03)	(0.05)
Wife and husband agree she is main dm or dm is joint [C]	0.023	0.024	0.012	-0.053	-0.082***	-0.040
	(0.07)	(0.04)	(0.06)	(0.07)	(0.02)	(0.06)
Constant	-0.057	0.037	0.915***	0.337**	0.096	0.835***
	(0.13)	(0.08)	(0.12)	(0.14)	(0.07)	(0.11)
Observations	511	511	511	491	491	491
R-squared	0.132	0.050	0.068	0.092	0.046	0.048
Country	TZ	TZ	TZ	TZ	TZ	TZ
Adjusted R-squared	0.09	0.01	0.03	0.05	0.00	0.00

Robust standard errors in parentheses

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Endnotes

i "Tanzania Country Overview," Text/Html, World Bank, Accessed September 16, 2021, Https://Www.Worldbank.Org/En/Country/Tanzania/Overview.

ii Wodon, Quentin; Montenegro, Claudio; Nguyen, Hoa; Onagoruwa, Adenike. 2018. Missed Opportunities: The High Cost Of Not Educating Girls. The Cost Of Not Educating Girls Notes Series. World Bank, Washington, Dc: Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/29956 License: Cc By 3.0 Igo.

iii E.G. World Bank Group. 2019. Tanzania Economic Update, January 2019: The Power Of Investing In Girls. World Bank, Washington, Dc; And "The Dhs Program - Tanzania: Standard Dhs, 2015-16."; And Community Development Ministry Of Health Et Al., "Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016," December 1, 2016, Https://Dhsprogram.Com/Publications/Publication-Fr321-Dhs-Final-Reports.Cfm.

iv "Tanzania Country Overview," Text/Html, World Bank, Accessed September 16, 2021, Https://Www.Worldbank.Org/En/Country/Tanzania/Overview.

v "Tanzania Country Overview," Text/Html, World Bank, Accessed September 16, 2021, Https://Www.Worldbank.Org/En/Country/Tanzania/Overview.

vi Ardina Hasanbasri†, Talip Kilic‡, Gayatri Koolwal# And Heather Moylan. (Forthcoming) Lsms+ Program In Sub-Saharan Africa: Findings On Individual-Level Data Collection On Labor, And Asset Ownership And Rights. World Bank.

vii "United Republic Of Tanzania - Education Act (No. 6 Of 1982).," Accessed September 16, 2021, Https://Www.Ilo.Org/Dyn/Natlex/Natlex4.Detail?P_Lang=En&P_Isn=49104&P_Classification=09. World Bank, "Zanzibar School Health, Saber Country Report" (World Bank Group, 2015), Http://Wbgfiles.Worldbank.Org/Documents/Hdn/Ed/Saber/Supporting_Doc/Countryreports/Shn/Saber_School_Health_School_Feeding_Zanzibar_Cr_Final_2015.Pdf.

viii Government Of Tanzania, "Tanzania Mainland Education Sector Performance Report 2018/2019" (Tanzania Mainland, September 14, 2019), Https://Www.Globalpartnership.Org/Sites/Default/Files/Document/File/2020-05-Tanzania%20mainland-Esp-Ir_0.Pdf.

ix Government Of Tanzania, "Tanzania Mainland Education Sector Performance Report 2018/2019" (Tanzania Mainland, September 14, 2019), Https://Www.Globalpartnership.Org/Sites/Default/Files/Document/File/2020-05-Tanzania%20mainland-Esp-Ir_0.Pdf.

x Reuters, Tanzania to allow students to restart education after giving birth. Accessed December 7, 2021: https://www.reuters.com/world/africa/tanzania-now-allow-students-resume-education-after-giving-birth-2021-11-24/#:~:text=DAR%20ES%20SALAAM%2C%20Nov%2024,by%20rights%20groups%20as%20discriminatory.

xi World Bank Group, "Women, Business And The Law 2021, Tanzania," 2021, Https://Wbl.Worldbank.Org/Content/Dam/Documents/Wbl/2021/Snapshots/Tanzania.Pdf.

xii Fortunata Songora Makene, Flora Myamba, And Margareth Kasembe, "Policy Mapping: Women's Economic Empowerment In Tanzania," December 2020, Https://Idl-Bnc-Idrc.Dspacedirect.Org/Handle/10625/59667.

xiii Statement By H.E. Ambassador Prof. Kennedy Gastorn, Permanent Representative Of The United Republic Of Tanzania To The United Nations, At The 65th Session Of The Commission On The Status Of Women (Csw65). New York, 17 March 2021. Accessed At: Https://Estatements.Unmeetings.Org/Estatements/31.0070/20210317/Jrormsuovnfn/Tcl5c7o2x7mv_En.Pdf

xiv "Statutory Recognition Of Customary Land Rights In Africa," Accessed September 6, 2021, Http://Www.Fao.Org/3/I1945e/I1945e00.Htm.

xv United Republic Of Tanzania Systematic Country Diagnostic: To The Next Level Of Development," Accessed September 6, 2021, Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/26236.

xvi World Bank Group, "Women, Business And The Law 2021, Tanzania," 2021, Https://Wbl.Worldbank.Org/Content/Dam/Documents/Wbl/2021/Snapshots/Tanzania.Pdf.

xvii "Victory Against Child Marriage In Tanzania," Human Rights Watch (Blog), October 25, 2019, Https://Www.Hrw.Org/News/2019/10/25/Victory-Against-Child-Marriage-Tanzania.

xviii World Bank. (2020). Tanzania Mainland Poverty Assessment: Part 1 - Path to Poverty Reduction and Pro-Poor Growth. World Bank, Washington, DC

xix World Bank. (2011). World Development Report 2012: Gender Equality And Development. The World Bank.

xx "About The Human Capital Project," Text/Html, World Bank, Accessed September 1, 2021, Https://Www.Worldbank.Org/En/Publication/Human-Capital/Brief/About-Hcp.

xxi World Bank, "Achieving The Demographic Dividend: An Operational Tool For Country-Specific Investment Decision-Making In Pre-Dividend Countries," February 22, 2019.

xxii World Bank, "World Development Indicators | Databank," 2016, Https://Databank.Worldbank.Org/Re-

ports.Aspx?Source=World-Development-Indicators.

xxiii Schneidman, Miriam; Suzuki, Emi; Ahmed, Syud Amer; Moucheraud, Corrina; Hasan, Rifat Afifa; Reichert, Arndt Rudiger; Harrit, Margareta Norris; Martin, Gayle; Suzuki, Chiho; Ally, Mariam; Akuoku, Jonathan Kweku;.2018. Demographic challenges and opportunities in Tanzania. Washington, D.C.: World Bank Group. https://imagebank2.worldbank.org/search/30016922

xxiv Community Development Ministry Of Health Et Al., "Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016," December 1, 2016, Https://Dhsprogram.Com/Publications/Publication-Fr321-Dhs-Final-Reports.Cfm.

xxv Quentin Wodon Et Al., "Missed Opportunities: The High Cost Of Not Educating Girls," 2018, Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/29956.

xxvi World Bank, Tanzania Economic Update, February 2021: Raising The Bar - Achieving Tanzania's Development Vision (World Bank, 2021), Https://Doi.Org/10.1596/35204.

xxvii "World Development Indicators | Databank," Accessed September 4, 2021, Https://Databank.Worldbank.Org/Reports.Aspx?Source=2&Series=Sp.Ado.Tfrt&Country=Mwi.

xxviii Ministry Of Health Et Al., "Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016."

xxix Catriona Towriss And Ian Timaeus, "Contraceptive Use And Lengthening Birth Intervals In Rural And Urban Eastern Africa," Demographic Research 38, No. 64 (June 20, 2018): 2027–52, Https://Doi.Org/10.4054/Demres.2018.38.64.

xxx Anthony Idowu Ajayi And Oluwaseyi Dolapo Somefun, "Patterns And Determinants Of Short And Long Birth Intervals Among Women In Selected Sub-Saharan African Countries," Medicine 99, No. 19 (May 8, 2020): E20118, Https://Doi.Org/10.1097/Md.0000000000020118.

xxxi "Who | Maternal Mortality: Levels And Trends," Who (World Health Organization), Accessed October 4, 2021, Http://Www.Who.Int/Reproductivehealth/Publications/Maternal-Mortality-2000-2017/En/.

xxxii "Indicator Metadata Registry Details," Accessed September 1, 2021, Https://Www.Who.Int/Data/Gho/Indicator-Metadata-Registry/Imr-Details/26.

xxxiii World Bank, "World Development Indicators | Databank," 2017, Https://Databank.Worldbank.Org/Reports.Aspx?Source=World-Development-Indicators.

xxxiv Ministry Of Health Et Al., "Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016."

xxxv Global Financing Facility (Gff). 2020. Preserve Essential Health Services During The Covid-19 Pandemic Tanzania

xxxvi "Family Planning: Investing In Women's Health And Empowerment To Build Human Capital," Accessed September 1, 2021, Https://Blogs.Worldbank.Org/Health/Family-Planning-Investing-Women-S-Health-And-Empowerment-Build-Human-Capital.

xxxvii Ministry Of Health, Community Development, Gender, Elderly And Children, "Tanzania, National Family Planning Costed Implementation Plan, 2019-2023," 2019, Https://Www.Familyplanning2020.Org/Sites/Default/Files/Tanzania_Cip_2019-2023.Pdf.

xxxviii Ministry Of Health And Social Welfare, "The National Road Map Strategic Plan To Accelerate Reduction Iof Maternal, Newborn And Child Deaths In Tanzania (2016-2020)," March 2015, Https://Scorecard.Prb.Org/Wp-Content/Uploads/2018/05/National-Road-Map-Strategic-Plan-To-Accelerate-Reduction-Of-Maternal-Newborn-And-Child-Deaths-In-Tanzania-2016-2020-One-Plan-Ii.Pdf.

xxxix Ministry Of Health Et Al., "Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016."

xl Ministry Of Health And Social Welfare.

xli Karen Grépin And Jeli Klugman, "Investing In Women's Reproductive Health," 2013, Https://Reliefweb.Int/Report/World/Investing-Women%E2%80%99s-Reproductive-Health-Closing-Deadly-Gap-Between-What-We-Know-And-What.

xlii "The Dhs Program - Tanzania: Standard Dhs, 2015-16."

xliii Thomas Wiswa John Et Al., "An Account For Barriers And Strategies In Fulfilling Women's Right To Quality Maternal Health Care: A Qualitative Study From Rural Tanzania," Bmc Pregnancy And Childbirth 18, No. 1 (August 30, 2018): 352, Https://Doi.Org/10.1186/S12884-018-1990-Z.

xliv Ministry Of Finance And Economic Affairs, "National Strategy For Growth And Reduction Of Poverty Ii Nsgrp Ii," 2010.

xlv Human Rights Council, "The Right To Health And Indigenous Peoples, With A Focus On Children And Youth," 2016.

xlvi "The Dhs Program - Tanzania: Standard Dhs, 2015-16," Accessed August 27, 2021, Https://Dhsprogram.Com/Methodology/Survey/Survey-Display-485.Cfm.

xlvii "Fearing Covid, Struggling Malawian Women Forgo Prenatal Care," Ap News, June 29, 2021, Https://

Apnews.Com/Article/Only-On-Ap-United-Nations-Malawi-Africa-Coronavirus-Pandemic-8c95d373af-2f1939095df1b5edd356c6.

xlviii “The Dhs Program - Tanzania: Standard Dhs, 2015-16.”

xlix “The Dhs Program - Tanzania: Standard Dhs, 2015-16.”

l “The Dhs Program - Tanzania: Standard Dhs, 2015-16.”

“The Dhs Program - Tanzania: Standard Dhs, 2015-16.”

li “The Dhs Program - Tanzania: Standard Dhs, 2015-16.”

lii Monica Akinyi Magadi, “Understanding The Gender Disparity In Hiv Infection Across Countries In Sub-Saharan Africa: Evidence From The Demographic And Health Surveys,” Sociology Of Health & Illness 33, No. 4 (May 2011): 522–39, Https://Doi.Org/10.1111/J.1467-9566.2010.01304.X.

liii Drissa Sia Et Al., “What Lies Behind Gender Inequalities In Hiv/Aids In Sub-Saharan African Countries: Evidence From Kenya, Lesotho And Tanzania,” Health Policy And Planning 29, No. 7 (October 1, 2014): 938–49, Https://Doi.Org/10.1093/Heapol/Czt075.

liv Sarah J Baird Et Al., “Effect Of A Cash Transfer Programme For Schooling On Prevalence Of Hiv And Herpes Simplex Type 2 In Malawi: A Cluster Randomised Trial,” The Lancet 379, No. 9823 (April 7, 2012): 1320–29, Https://Doi.Org/10.1016/S0140-6736(11)61709-1; Audrey E. Pettifor Et Al., “Young People’s Sexual Health In South Africa: Hiv Prevalence And Sexual Behaviors From A Nationally Representative Household Survey,” Aids (London, England) 19, No. 14 (September 23, 2005): 1525–34, Https://Doi.Org/10.1097/01.Aids.0000183129.16830.06.

lv “National Bureau Of Statistics - The Tanzania Hiv Impact Survey 2016-2017 (This) - Final Report,” Accessed August 29, 2021, Https://Www.Nbs.Go.Tz/Index.Php/En/Census-Surveys/Health-Statistics/Hiv-And-Malaria-Survey/382-The-Tanzania-Hiv-Impact-Survey-2016-2017-This-Final-Report.

lvi “Gender And Sex Inequalities In Water, Sanitation, And Hygiene,” Accessed September 1, 2021, Https://Blogs.Worldbank.Org/Water/Gender-And-Sex-Inequalities-Water-Sanitation-And-Hygiene.

lvii “The Dhs Program - Tanzania: Standard Dhs, 2015-16.”

lviii World Bank. (2020). Tanzania Mainland Poverty Assessment: Part 1 - Path to Poverty Reduction and Pro-Poor Growth. World Bank, Washington, DC

lix World Bank. (2020). Tanzania Mainland Poverty Assessment: Part 1 - Path to Poverty Reduction and Pro-Poor Growth. World Bank, Washington, DC.

lx Evans, D. K., & Yuan, F. (2019). What We Learn About Girls’ Education From Interventions That Do Not Focus On Girls. World Bank Policy Research Working Paper, (8944).

lxi Unicef, “Sustainable Development Goals And Children In Tanzania,” December 2019, Https://Www.Unicef.Org/Tanzania/Media/2301/File/Report.Pdf.

lxii The United Republic Of Tanzania, “Tanzania Mainland Education Sector Performance Report, 2020/21,” 2021.

lxiii The United Republic Of Tanzania, “Tanzania Mainland Education Sector Performance Report, 2020/21,” 2021.

lxiv Office Of The Chief Government Statistician, “Zanzibar Statistical Abstract, 2021,” 2021.

lxv Ministry Of Education And Vocational Training, “Education Sector Performance Report 2019 Presentation,” 2019, Https://Moez.Go.Tz/Ajesr2019/Day1/Educationsectorperformancereportpresentationv6.Pdf.

lxvi Shelley Clark Et Al., “The Impact Of Childcare On Poor Urban Women’s Economic Empowerment In Africa,” Demography 56, No. 4 (August 1, 2019): 1247–72, Https://Doi.Org/10.1007/S13524-019-00793-3; Sebastian Martinez And Sophie Naudeau, “The Promise Of Preschool In Africa,” 2012, 58.

lxvii Government Of Tanzania, “Tanzania Mainland Education Sector Performance Report 2018/2019.”, 2019

lxviii The United Republic Of Tanzania, “Tanzania Mainland Education Sector Performance Report, 2020/21,” 2021.

lxix The United Republic Of Tanzania, “Tanzania Mainland Education Sector Performance Report, 2020/21,” 2021.

lxx UNICEF, “Sustainable Development Goals and Children in Tanzania.”

lxxi Office of the Chief Government Statistician, “Zanzibar Statistical Abstract 2018.”

lxxii UNICEF, “Sustainable Development Goals and Children in Tanzania.”

lxxiii Government of Tanzania, “Tanzania Mainland Education Sector Performance Report 2018/2019.”

lxxiv UNICEF, “Sustainable Development Goals and Children in Tanzania.”

lxxv Government Of Tanzania, “Tanzania Mainland Education Sector Performance Report 2018/2019.”, 2019

lxxvi Government Of Tanzania., 2019

lxxvii Government Of Tanzania, “Tanzania Mainland Education Sector Performance Report 2018/2019” (Tan-

zania Mainland, September 14, 2019), Https://Www.Globalpartnership.Org/Sites/Default/Files/Document/File/2020-05-Tanzaniapercent20Mainland-ESP-IR_0. Pdf.

lxxviii Government Of Tanzania., 2019

lxxix Joshi, Arun R.; Gaddis, Isis. 2015. Preparing The Next Generation In Tanzania: Challenges And Opportunities In Education. Directions In Development--Human Development; Washington, DC: World Bank

lxxx Government Of Tanzania, "Tanzania Mainland Education Sector Performance Report 2018/2019" (Tanzania Mainland, September 14, 2019), Https://Www.Globalpartnership.Org/Sites/Default/Files/Document/File/2020-05-Tanzaniapercent20Mainland-ESP-IR_0. Pdf.; Joshi, Arun R.; Gaddis, Isis. 2015. Preparing The Next Generation In Tanzania: Challenges And Opportunities In Education. Directions In Development--Human Development; Washington, DC: World Bank

lxxxi The United Republic of Tanzania, "Tanzania Mainland Education Sector Performance Report, 2020/21," 2021.

lxxxii Office Of The Chief Government Statistician, "Zanzibar Statistical Abstract, 2021," 2021.

lxxxiii Annual Joint Education Sector Review Technical Working Group, "The Revolutionary Government Of Zanzibar Annual Joint Education Sector Review Report 2019" (Zanzibar, Tanzania, March 2019), Https://Www.Globalpartnership.Org/Sites/Default/Files/Document/File/2020-05-Tanzania-Zanzibar-ESP-IR-JSR-AM.Pdf.

lxxxiv Government Of Tanzania, "Tanzania Mainland Education Sector Performance Report 2018/2019" (Tanzania Mainland, September 14, 2019), Https://Www.Globalpartnership.Org/Sites/Default/Files/Document/File/2020-05-Tanzaniapercent20mainland-Esp-Ir_0. Pdf.

lxxxv Joshi, Arun R.; Gaddis, Isis. 2015. Preparing The Next Generation In Tanzania: Challenges And Opportunities In Education. Directions In Development--Human Development; Washington, DC: World Bank

lxxxvi Government Of Tanzania, "Tanzania Mainland Education Sector Performance Report 2018/2019" (Tanzania Mainland, September 14, 2019), Https://Www.Globalpartnership.Org/Sites/Default/Files/Document/File/2020-05-Tanzaniapercent20Mainland-ESP-IR_0. Pdf.

lxxxvii Government Of Tanzania, "Tanzania Mainland Education Sector Performance Report 2018/2019" (Tanzania Mainland, September 14, 2019), Https://Www.Globalpartnership.Org/Sites/Default/Files/Document/File/2020-05-Tanzaniapercent20Mainland-ESP-IR_0. Pdf.

lxxxviii The United Republic Of Tanzania, "Tanzania Mainland Education Sector Performance Report, 2020/21," 2021.

lxxxix Government Of Tanzania, "Tanzania Mainland Education Sector Performance Report 2018/2019.", 2019

xc Office Of The Chief Government Statistician, "Zanzibar Statistical Abstract 2018.", 2018

xci Al-Samarrai, S., Todd, J.N. G., And Vital, M. J. A. (Draft Report 2021. Final Output Forthcoming). Fee-Free Basic Education Policy In Tanzania:Comparing Education Outcomes Between 2011/12 And 2017/18

xcii "United Republic Of Tanzania | INCLUSION | Education Profiles," Accessed August 22, 2021, Https://Education-Profiles.Org/Sub-Saharan-Africa/United-Republic-Of-Tanzania/~Inclusion.

xciii "WHO Mindbank - The Persons With Disabilities Act," Accessed August 22, 2021, Http://Www.Mindbank.Info/Item/4818.

xciv "United Republic Of Tanzania | INCLUSION | Education Profiles."

xcv Government Of Tanzania, "Tanzania Mainland Education Sector Performance Report 2018/2019."

xcvi Institute Of Development Studies, "Disability Inclusive Development Tanzania Situational Analysis, June 2020 Update," June 2020, Https://Opendocs.Ids.Ac.Uk/Opendocs/Bitstream/Handle/20.500.12413/15509/DID%20Tanzania%20SITAN%20_%20June%202020.Pdf?Sequence=1&IsAllowed=Y.

xcvii Government Of Tanzania, "Tanzania Mainland Education Sector Performance Report 2018/2019."

xcviii Institute Of Development Studies, "Disability Inclusive Development Tanzania Situational Analysis, June 2020 Update."

xcix National Bureau Of Statistics (NBS), "Formal Sector Employment And Earnings Survey, 2016 - Tanzania Mainland" (The United Republic Of Tanzania, 2018), Https://Www.Nbs.Go.Tz/Nbs/Takwimu/Labour/EES_2016_REPORT.Pdf.

c The Revolutionary Government Of Zanzibar, "The Persons With Disabilities (Rights And Privileges) Act 2006," 2006, Https://Www.Ilo.Org/Dyn/Natlex/Docs/ELECTRONIC/82418/110314/F554969134/TZA82418.Pdf.

ci Institute Of Development Studies, "Disability Inclusive Development Tanzania Situational Analysis, June 2020 Update."

cii "The Cost Of The Gender Gap In Agricultural Productivity In Malawi, Tanzania, And Uganda (English)," Text/HTML, World Bank, Accessed August 31, 2021, Https://Documents.Worldbank.Org/En/Publication/Documents-Reports/Documentdetail.

ciii "In Malawi, Bolstering Youth And Women's Employment Through Sectoral Skills Strategies," June 12,

2019, Http://Www.Ilo.Org/Global/Docs/WCMS_710335/Lang--En/Index.Htm.

civ “Employment In Agriculture, Female (percent Of Female Employment) (Modeled ILO Estimate) - Tanzania | Data,” Accessed August 31, 2021, Https://Data.Worldbank.Org/Indicator/SL.AGR.EMPL.FE.ZS?Locations=TZ.

cv Slavchevska, V. (2015). Gender Differences In Agricultural Productivity: The Case Of Tanzania. Agricultural Economics, 46(3), 335-355.

cvi “The Cost Of The Gender Gap In Agricultural Productivity In Malawi, Tanzania, And Uganda (English).”

cvii “The Cost Of The Gender Gap In Agricultural Productivity In Malawi, Tanzania, And Uganda (English).”

cviii E.G. See: Goldstein, M., & Udry, C. (2008). The Profits Of Power: Land Rights And Agricultural Investment In Ghana. Journal Of Political Economy, 116(6), 981-1022.

cix Slavchevska, V. (2015). Gender Differences In Agricultural Productivity: The Case Of Tanzania. Agricultural Economics, 46(3), 335-355.

cx “The Cost Of The Gender Gap In Agricultural Productivity In Malawi, Tanzania, And Uganda (English).”

cxi Michael O’Sullivan Et Al., “Levelling The Field : Improving Opportunities For Women Farmers In Africa,” Text/HTML, World Bank, 2014, Https://Documents.Worldbank.Org/En/Publication/Documents-Reports/Documentdetail/579161468007198488/Levelling-The-Field-Improving-Opportunities-For-Women-Farmers-In-Africa.

cxii “The Cost Of The Gender Gap In Agricultural Productivity In Malawi, Tanzania, And Uganda (English).”

cxiii URT (2013). An Assessment Of The Performance Of Extension Services Under The Agriculture Sector Development Programme (ASDP) In Tanzania.

cxiv Ileana I. Diaz And Dina Najjar, “Gender And Agricultural Extension: Why A Gender Focus Matters,” Journal Of Gender, Agriculture And Food Security (Agri-Gender), 2019, Https://Doi.Org/10.22004/Ag.Econ.301204.

cxv World Bank. (2020). Tanzania Mainland Poverty Assessment: Part 1 - Path to Poverty Reduction and Pro-Poor Growth. World Bank, Washington, DC

cxvi “Profiting From Parity: Unlocking The Potential Of Women’s Businesses In Africa : Main Report (English),” Text/HTML, World Bank, Accessed September 5, 2021, Https://Documents.Worldbank.Org/En/Publication/Documents-Reports/Documentdetail.

cxvii “Tanzania - National Panel Survey 2019-2020 - Extended Panel With Sex Disaggregated Data,” Accessed September 1, 2021, Https://Microdata.Worldbank.Org/Index.Php/Catalog/3885/.

cxviii World Bank (Forthcoming). Quantifying The Impact Of COVID-19 On The Private Sector In Tanzania.

cxix Forthcoming Research From The World Bank’s Africa Gender Innovation Lab. S Summary Of Some Of The Preliminary Findings Can Be Found At: Https://Blogs.Worldbank.Org/Developmenttalk/Global-State-Small-Business-During-Covid-19-Gender-Inequalities

cxx Cherchi, Ludovica; Kirkwood, Daniel;.2019. Crossovers In Botswana: Women Entrepreneurs Who Operate In Male-Dominated Sectors: Output For Women Entrepreneurship Study. Washington, D.C.: World Bank Group.

cxxi Campos, Francisco; Goldstein, Markus; Mcgorman, Laura; Munoz Boudet, Ana Maria; Pimhidzai, Obert. 2015. Breaking The Metal Ceiling: Female Entrepreneurs Who Succeed In Male-Dominated Sectors. Policy Research Working Paper;No. 7503. World Bank, Washington, DC. © World Bank

cxxii Ardina Hasanbasri†, Talip Kilic‡, Gayatri Koolwal# And Heather Moylan. (Forthcoming) LSMS+ PROGRAM IN SUB-SAHARAN AFRICA: FINDINGS ON INDIVIDUAL-LEVEL DATA COLLECTION ON LABOR, AND ASSET OWNERSHIP AND RIGHTS. World Bank.

cxxiii Community Development Ministry Of Health Et Al., “Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016,” December 1, 2016, Https://Dhsprogram.Com/Publications/Publication-FR321-DHS-Final-Reports.Cfm.

cxxiv “Global Wage Report,” Accessed September 5, 2021, Https://Www.Ilo.Org/Global/Research/Global-Reports/Global-Wage-Report/Lang--En/Index.Htm.

cxxv Ardina Hasanbasri†, Talip Kilic‡, Gayatri Koolwal# And Heather Moylan. (Forthcoming) LSMS+ PROGRAM IN SUB-SAHARAN AFRICA: FINDINGS ON INDIVIDUAL-LEVEL DATA COLLECTION ON LABOR, AND ASSET OWNERSHIP AND RIGHTS. World Bank.

cxxvi Community Development Ministry Of Health Et Al., “Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016,” December 1, 2016, Https://Dhsprogram.Com/Publications/Publication-FR321-DHS-Final-Reports.Cfm.

cxxvii Ardina Hasanbasri†, Talip Kilic‡, Gayatri Koolwal# And Heather Moylan. (Forthcoming) LSMS+ PROGRAM IN SUB-SAHARAN AFRICA: FINDINGS ON INDIVIDUAL-LEVEL DATA COLLECTION ON LABOR, AND ASSET OWNERSHIP AND RIGHTS. World Bank.

cxxviii Ardina Hasanbasri†, Talip Kilic‡, Gayatri Koolwal# And Heather Moylan. (Forthcoming) LSMS+ PROGRAM IN SUB-SAHARAN AFRICA: FINDINGS ON INDIVIDUAL-LEVEL DATA COLLECTION ON LABOR, AND

ASSET OWNERSHIP AND RIGHTS. World Bank.

cxxix Gender Differences In Time Use: Allocating Time Between The Market And The Household," Accessed September 6, 2021, Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/32274.

cxxx "Gender Differences In Time Use: Allocating Time Between The Market And The Household," Accessed September 6, 2021, Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/32274.

cxxxi "Gender Equality: Women, Land, And Data," Accessed September 1, 2021, Https://Blogs.Worldbank.Org/Opendata/Gender-Equality-Women-Land-And-Data.

cxxxii "Statutory Recognition Of Customary Land Rights In Africa," Accessed September 6, 2021, Http://Www.Fao.Org/3/I1945e/I1945e00.Htm.

cxxxiii Datius Didace, "Customary And Granted Land Right Of Occupancy," SSRN Electronic Journal, January 1, 2020, Https://Doi.Org/10.2139/Ssrn.3603236.

cxxxiv "Statutory Recognition Of Customary Land Rights In Africa," Accessed September 6, 2021, Http://Www.Fao.Org/3/I1945e/I1945e00.Htm.

cxxxv "United Republic Of Tanzania Systematic Country Diagnostic: To The Next Level Of Development," Accessed September 6, 2021, Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/26236.

cxxxvi Community Development Ministry Of Health Et Al., "Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016," December 1, 2016, Https://Dhsprogram.Com/Publications/Publication-FR321-DHS-Final-Reports.Cfm.

cxxxvii Ardina Hasanbasri†, Talip Kilic‡, Gayatri Koolwal# And Heather Moylan. (Forthcoming) LSMS+ PROGRAM IN SUB-SAHARAN AFRICA: FINDINGS ON INDIVIDUAL-LEVEL DATA COLLECTION ON LABOR, AND ASSET OWNERSHIP AND RIGHTS. World Bank.

cxxxviii Community Development Ministry Of Health Et Al., "Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016," December 1, 2016, Https://Dhsprogram.Com/Publications/Publication-FR321-DHS-Final-Reports.Cfm.

cxxxix Adrina Hasanbasri Et Al., "LSMS+ PROGRAM IN SUB-SAHARAN AFRICA: FINDINGS ON INDIVIDUAL-LEVEL DATA COLLECTION ON LABOR, AND ASSET OWNERSHIP AND RIGHTS" (World Bank, N.D.).

cxl "Deconstructing The Gender Gap In Rural Financial Inclusion. The Cases Of Mozambique And Tanzania |Policy Support And Governance| Food And Agriculture Organization Of The United Nations," Accessed September 6, 2021, Http://Www.Fao.Org/Policy-Support/Tools-And-Publications/Resources-Details/En/C/1308956/.

cxli Deconstructing The Gender Gap In Rural Financial Inclusion. The Cases Of Mozambique And Tanzania |Policy Support And Governance| Food And Agriculture Organization Of The United Nations," Accessed September 6, 2021, Http://Www.Fao.Org/Policy-Support/Tools-And-Publications/Resources-Details/En/C/1308956/.

cxlii Berge, Lars Ivar Oppedal, Kjetil Bjorvatn, And Bertil Tungodden. (2012). "Human And Financial Capital For Micro Enterprise Development: Short-Term And Long-Term Evidence From A Field Experiment In Tanzania." Dartmouth University.

cxliii Carranza, Eliana; Donald, Aletheia; Grosset, Florian; Kaur, Supreet. 2018. Working Under Pressure: Improving Labor Productivity Through Financial Innovation. Gender Innovation Lab Policy Brief: No. 31. World Bank, Washington, DC. © World Bank. Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/31029 License: CC BY 3.0 IGO.

cxliv { "Deconstructing The Gender Gap In Rural Financial Inclusion. The Cases Of Mozambique And Tanzania |Policy Support And Governance| Food And Agriculture Organization Of The United Nations," Accessed September 6, 2021, Http://Www.Fao.Org/Policy-Support/Tools-And-Publications/Resources-Details/En/C/1308956/.

cxlv Women, Business, And The Law Database

cxlvi "Deconstructing The Gender Gap In Rural Financial Inclusion. The Cases Of Mozambique And Tanzania |Policy Support And Governance| Food And Agriculture Organization Of The United Nations," Accessed September 6, 2021, Http://Www.Fao.Org/Policy-Support/Tools-And-Publications/Resources-Details/En/C/1308956/.

cxlvii Asli Demirgüç-Kunt Et Al., "The Global Findex Database - Measuring Financial Inclusion And The Fintech Revolution" (World Bank Group, 2017), Https://Globalfindex.Worldbank.Org/.

cxlviii "The DHS Program - Tanzania: Standard DHS, 2015-16," Accessed August 27, 2021, Https://Dhsprogram.Com/Methodology/Survey/Survey-Display-485.Cfm.

cxlix Asli Demirgüç-Kunt Et Al., "The Global Findex Database - Measuring Financial Inclusion And The Fintech Revolution" (World Bank Group, 2017), Https://Globalfindex.Worldbank.Org/.

cl "Deconstructing The Gender Gap In Rural Financial Inclusion. The Cases Of Mozambique And Tanzania |Policy Support And Governance| Food And Agriculture Organization Of The United Nations," Accessed September 6, 2021, Http://Www.Fao.Org/Policy-Support/Tools-And-Publications/Resources-Details/En/C/1308956/.

cli Asli Demirgüç-Kunt Et Al., "The Global Findex Database - Measuring Financial Inclusion And The Fintech Revolution" (World Bank Group, 2017), Https://Globalfindex.Worldbank.Org/.

clii "Deconstructing The Gender Gap In Rural Financial Inclusion. The Cases Of Mozambique And Tanzania |Policy Support And Governance| Food And Agriculture Organization Of The United Nations," Accessed September 6, 2021, Http://Www.Fao.Org/Policy-Support/Tools-And-Publications/Resources-Details/En/C/1308956/.

cliii Community Development Ministry Of Health Et Al., "Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016," December 1, 2016, Https://Dhsprogram.Com/Publications/Publication-FR321-DHS-Final-Reports.Cfm.

cliv Community Development Ministry Of Health Et Al., "Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016," December 1, 2016, Https://Dhsprogram.Com/Publications/Publication-FR321-DHS-Final-Reports.Cfm.

clv Community Development Ministry Of Health Et Al., "Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016," December 1, 2016, Https://Dhsprogram.Com/Publications/Publication-FR321-DHS-Final-Reports.Cfm.

clvi Community Development Ministry Of Health Et Al., "Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016," December 1, 2016, Https://Dhsprogram.Com/Publications/Publication-FR321-DHS-Final-Reports.Cfm.

clvii Community Development Ministry Of Health Et Al., "Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016," December 1, 2016, Https://Dhsprogram.Com/Publications/Publication-FR321-DHS-Final-Reports.Cfm.

clviii Community Development Ministry Of Health Et Al., "Tanzania Demographic And Health Survey And Malaria Indicator Survey 2015-2016," December 1, 2016, Https://Dhsprogram.Com/Publications/Publication-FR321-DHS-Final-Reports.Cfm.

clix Hakielimu (2020). The State of Violence Against School Children in Tanzania Mainland. An Exploratory Study. Accessed online at: https://www.end-violence.org/sites/default/files/paragraphs/download/The%20State%20of%20Violence%20Against%20School%20Children%20in%20Tanzania%20Mainland.pdf

clx David Evans, Susannah Hares, Peter Holland and Amina Mendez Acosta. (2021). Adolescent Girls' Safety In and Out of School: Evidence on Physical and Sexual Violence from across Sub-Saharan Africa. Working Paper. Center for Global Development: https://www.cgdev.org/publication/adolescent-girls-safety-and-out-school-evidence-physical-and-sexual-violence-across-sub

clxi "The DHS Program - Tanzania: Standard DHS, 2015-16."

clxii "The DHS Program - Tanzania: Standard DHS, 2015-16."

clxiii World Bank Group. (2018). Early Childhood Stimulation In Tanzania: Findings From A Pilot Study In Katavi Region. World Bank.

clxiv "No Way Out: Child Marriage And Human Rights Abuses In Tanzania" (Human Rights Watch, October 29, 2014), Https://Www.Hrw.Org/Report/2014/10/29/No-Way-Out/Child-Marriage-And-Human-Rights-Abuses-Tanzania.

clxv World Bank Group. 2019. Tanzania Economic Update, January 2019: The Power Of Investing In Girls. World Bank, Washington, DC

clxvi "The DHS Program - Tanzania: Standard DHS, 2015-16."

clxvii "No Way Out: Child Marriage And Human Rights Abuses In Tanzania" (Human Rights Watch, October 29, 2014), Https://Www.Hrw.Org/Report/2014/10/29/No-Way-Out/Child-Marriage-And-Human-Rights-Abuses-Tanzania.

clxviii "The DHS Program - Tanzania: Standard DHS, 2015-16."

clxix "Victory Against Child Marriage In Tanzania," Human Rights Watch (Blog), October 25, 2019, Https://Www.Hrw.Org/News/2019/10/25/Victory-Against-Child-Marriage-Tanzania.

clxx "The DHS Program - Tanzania: Standard DHS, 2015-16."

clxxi "The DHS Program - Tanzania: Standard DHS, 2015-16."

clxxii "The DHS Program - Tanzania: Standard DHS, 2015-16."

clxxiii "The DHS Program - Tanzania: Standard DHS, 2015-16."

clxxiv Annan Annan Jeannie Et Al., "Taking Power - Women's Empowerment And Household Well-Being In Sub-Saharan Africa" (World Bank, 2019), Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/32494.

clxxv "Survey Of Female Parliamentarians Around The World," Text/HTML, World Bank, Accessed September 1, 2021, Https://Www.Worldbank.Org/En/News/Feature/2019/03/08/Survey-Of-Female-Parliamentarians-Around-The-World.

clxxvi "IRI Gender Assessment In Tanzania," Accessed September 6, 2021, Https://Www.Iri.Org/Web-Story/Gender-Assessment-Tanzania.

clxxvii “IRI Gender Assessment In Tanzania,” Accessed September 6, 2021, Https://Www.Iri.Org/Web-Story/Gender-Assessment-Tanzania.

clxxviii “IRI Gender Assessment In Tanzania,” Accessed September 6, 2021, Https://Www.Iri.Org/Web-Story/Gender-Assessment-Tanzania.

clxxix Wodon, Quentin; Montenegro, Claudio; Nguyen, Hoa; Onagoruwa, Adenike. 2018. Missed Opportunities: The High Cost Of Not Educating Girls. The Cost Of Not Educating Girls Notes Series. World Bank, Washington, DC: Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/29956 License: CC BY 3.0 IGO.

clxxx World Bank Group. 2019. Tanzania Economic Update, January 2019: The Power Of Investing In Girls. World Bank, Washington, DC

clxxxi World Bank. 2019. Guinea: The Economic Benefits Of A Gender Inclusive Society. World Bank, Washington, DC; World Bank. 2020. Chad: The Economic Benefits Of A Post-COVID-19 Gender Equitable Society. World Bank, Washington, DC; World Bank. 2019. Economic Impacts Of Gender Inequality In Niger. World Bank, Washington, DC.

clxxxii World Bank Group. 2019. Tanzania Economic Update, January 2019: The Power Of Investing In Girls. World Bank, Washington, DC

clxxxiii Evans, D. K., & Yuan, F. (2019). What We Learn About Girls’ Education From Interventions That Do Not Focus On Girls. World Bank Policy Research Working Paper, (8944).

clxxxiv Evans, D. K., & Yuan, F. (2019). What We Learn About Girls’ Education From Interventions That Do Not Focus On Girls. World Bank Policy Research Working Paper, (8944).

clxxxv “Cash Or Condition? Evidence From A Cash Transfer Experiment * | The Quarterly Journal Of Economics | Oxford Academic,” Accessed June 24, 2021, Https://Academic.Oup.Com/Qje/Article-Abstract/126/4/1709/1922509?Redirectedfrom=Fulltext.

clxxxvi “Cash Or Condition? Evidence From A Cash Transfer Experiment * | The Quarterly Journal Of Economics | Oxford Academic,” Accessed June 24, 2021, Https://Academic.Oup.Com/Qje/Article-Abstract/126/4/1709/1922509?Redirectedfrom=Fulltext.

clxxxvii Oriana Bandiera Et Al., “Empowering Adolescent Girls In A Crisis Context: Lessons From Sierra Leone In The Time Of Ebola,” N.D., Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/32115.

clxxxviii Michael O’Sullivan Et Al., “Levelling The Field: Improving Opportunities For Women Farmers In Africa,” Text/HTML, World Bank, 2014, Https://Documents.Worldbank.Org/En/Publication/Documents-Reports/Documentdetail/579161468007198488/Levelling-The-Field-Improving-Opportunities-For-Women-Farmers-In-Africa.

clxxxix “Cash Or Condition? Evidence From A Cash Transfer Experiment * | The Quarterly Journal Of Economics | Oxford Academic,” Accessed June 24, 2021, Https://Academic.Oup.Com/Qje/Article-Abstract/126/4/1709/1922509?Redirectedfrom=Fulltext.

cxc Bandiera, O., Buehren, N., Burgess, R., Goldstein, M., Gulesci, S., Rasul, I., & Sulaiman, M. (2018). Women’s Empowerment In Action: Evidence From A Randomized Control Trial In Africa. World Bank.

cxci E.G. See Feigenberg, B. Field, E. And Pande, R. (2013) “The Economic Returns To Social Interaction: Experimental Evidence From Microfinance,” Review Of Economic Studies 80: 1459-83; Ashraf, N., Bau, N., Low, C. And Mcginn, K. (2017) Negotiating A Better Future: How Inter-Personal Skills Facilitate Inter-Generational Investment, Mimeo LSE; Cai, J. And Szeidl, A. (2018) “Interfirm Relationships And Business Performance,” Quarterly Journal Of Economics 133: 1229-82.

cxcii World Bank, “The Price Of Empowerment - Experimental Evidence On Land Titling In Tanzania,” 2014, Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/18770.

cxciii Cherchi, Ludovica Et Al., 2019. Empowering Women Through Equal Land Rights: Experimental Evidence From Rural Uganda. Gender Innovation Lab Policy Brief;No. 33. World Bank, Washington, DC. © World Bank. Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/31513.

cxciv Ali, Daniel Ayalew; Deininger, Klaus; Goldstein, Markus. 2011. Environmental And Gender Impacts Of Land Tenure Regularization In Africa: Pilot Evidence From Rwanda. Africa Region Gender Practice Policy Brief;No. 2. World Bank, Washington, Dc. © World Bank. Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/25527.

cxcv Markus Goldstein Et Al., Formalizing Rural Land Rights In West Africa: Early Evidence From A Randomized Impact Evaluation In Benin, Policy Research Working Papers (The World Bank, 2015), Https://Doi.Org/10.1596/1813-9450-7435.

cxcvi O’Sullivan Et Al., “Levelling The Field.”

cxcvii Daidone, Silvio & Davis, Benjamin & Dewbre, Joshua & Gonzalez-Flores, Mario & Handa, Sudhanshu & Seidenfeld, David & Tembo, Gelson. (2015). Zambia’s Child Grant Programme: 24-Month Impact Report On Productive Activities And Labour Allocation. Http://Www.Fao.Org/Reduce-Rural-Poverty/Resources/Resources-Detail/En/C/468332/. 10.13140/RG.2.1.5007.8566.

cxcviii “Impacts Of Agricultural Mechanization: Evidence From Four African Countries By Thomas Daum, Ygué P. Adegbola, Geoffrey Kamau, Alpha O. Kergna, Christogonus Daudu, Roch C. Zossou, Géraud F. Crinot, Paul Houssou, Lawrence Moses, Yarama Ndirpaya, A Wahab, Oliver Kirui, Fatunbi A. Oluwole: SSRN,”

Accessed March 10, 2021, Https://Papers.Ssrn.Com/Sol3/Papers.Cfm?Abstract_Id=3672085.

cxcix Gundula Fischer Et Al., "Gender And Mechanization: Exploring The Sustainability Of Mechanized Forage Chopping In Tanzania," Journal Of Rural Studies 64 (November 1, 2018): 112–22, Https://Doi.Org/10.1016/J.Jrurstud.2018.09.012.with a new emphasis on equity and sustainability. This study evaluates the introduction of forage chopper machines in seven villages in northern Tanzania from a farmer's perspective. Data collected through focus group discussions and a survey are used for a gender analysis of this technology within a broader sustainable intensification indicator framework. The results not only draw attention to unabated challenges to smallholder mechanization (such as high operational costs or weak supporting infrastructures

cc J. Njuki, E. Waithanji, B. Sakwa, J. Kariuki, E. Mukewa And J. Ngige. 2013. "Can Market-Based Approaches To Technology Development And Dissemination Benefit Women Smallholder Farmers? A Qualitative Assessment Of The Ownership, Purchase, And Use Of Kickstart's Irrigation Pumps In Kenya And Tanzania". IFPRI Discussion Paper. Washington, DC.

cci Ileana I. Diaz And Dina Najjar, "Gender And Agricultural Extension: Why A Gender Focus Matters," Journal Of Gender, Agriculture And Food Security (Agri-Gender), 2019, Https://Doi.Org/10.22004/Ag.Econ.301204.gender analysis is often not included in the design and implementation of extension ser- vices. Our aim with this review is to highlight the importance of gender integration into agricultural extension programs in various parts of the world, to raise much needed awareness on the subject. We do not aim for an extensive literature review but rather seek to identify the harms caused by the exclusion of gender, make suggestions for how scholars and practitioners might include gender, and indicate some ways to move forward. Ultimately, gender transformative approaches should be pursued in the future as strategies that focus on the causes of inequality, rather than the symptoms.","container-title":"Journal of Gender, Agriculture and Food Security (Agri-Gender

ccii Ariel Benyishay Et Al., Are Gender Differences In Performance Innate Or Socially Mediated? (World Bank, Washington, Dc, 2016), Https://Doi.Org/10.1596/1813-9450-7689.

cciii Florence Kondylis Et Al., "Do Female Instructors Reduce Gender Bias In Diffusion Of Sustainable Land Management Techniques? Experimental Evidence From Mozambique," World Development 78 (February 2016): 436–49, Https://Doi.Org/10.1016/J.Worlddev.2015.10.036.married women cultivate plots separated from those of other family members. They face different challenges to productivity, such as deficiencies in inputs, weak property rights, and time constraints. It has long been argued that traditionally male-dominated extension services may also contribute to a gender bias in adoption of new agricultural techniques. If this is true, placing women in extension positions may help other women overcome barriers to adoption posed by inequitable access to agricultural extension services or exposure to inapt information. To better understand the role of gender in the dissemination of sustainable land management (SLM

cciv Els Lecoutere, David J. Spielman, And Bjorn Van Campenhout, "Empowering Women With Digital Extension In Uganda: Effects Of Information And Role Models," Agecon Search, 2019, Https://Doi.Org/10.22004/Ag.Econ.295694.

ccv Pascaline Dupas And Jonathan Robinson, "Savings Constraints And Microenterprise Development: Evidence From A Field Experiment In Kenya," American Economic Journal: Applied Economics 5, No. 1 (January 1, 2013): 163–92, Https://Doi.Org/10.1257/App.5.1.163.

ccvi Gautam Bastian Et Al., "Short-Term Impacts Of Improved Access To Mobile Savings, With And Without Business Training: Experimental Evidence From Tanzania," 2018, Center For Global Development, Https://Www.Cgdev.Org/Publication/Short-Term-Impacts-Improved-Access-Mobile-Savings-Business-Training.

ccvii Bahia, Kalvin; Castells, Pau; Cruz, Genaro; Masaki, Takaaki; Rodriguez-Castelan, Carlos; Sanfelice, Viviane. 2021. Mobile Broadband Internet, Poverty And Labor Outcomes In Tanzania. Policy Research Working Paper;No. 9749. World Bank, Washington, DC

ccviii FAO, "Innovative Productive Transfers (CASH+) In Mali," 2016, Http://Www.Fao.Org/Emergencies/Resources/Documents/Resources-Detail/En/C/463032/#:~:Text=The%2018%2Dmonth%20programme%20combines,Villages%20of%20the%20Kayes%20region.

ccix Nancy Glass Et Al., "Randomised Controlled Trial Of A Livestock Productive Asset Transfer Programme To Improve Economic And Health Outcomes And Reduce Intimate Partner Violence In A Postconflict Setting," BMJ Global Health 2, No. 1 (February 2017): E000165, Https://Doi.Org/10.1136/Bmjgh-2016-000165.

ccx Gastian, Gautam; Goldstein, Markus; Papineni, Sreelakshmi. 2017. Are Cash Transfers Better Chunky Or Smooth? : Evidence From An Impact Evaluation Of A Cash Transfer Program In Northern Nigeria. Gender Innovation Lab Policy Brief;No. 21. World Bank, Washington, DC. © World Bank. Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/28434.

ccxi "Building Stable Livelihoods For The Ultra Poor," Innovations For Poverty Action, September 8, 2015, Https://Www.Poverty-Action.Org/Publication/Building-Stable-Livelihoods-Ultra-Poor.

ccxii "Impact Evaluation In The Democratic Republic Of Congo | Women For Women International," Accessed April 13, 2021, Https://Www.Womenforwomen.Org/Impact-Evaluation-Democratic-Republic-Congo.

ccxiii J-PAL (Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab) And IPA (Innovations For Poverty Action_. 2015. "Where

Credit Is Due." Policy Bulletin, February. J-PAL And IPA. Https://Www.Poverty-Action.Org/Sites/Default/Files/Publications/Where-Credit-Is-Due_Web.Pdf.

ccxiv Berge, Lars Ivar Oppedal, Kjetil Bjorvatn, And Bertil Tungodden. (2012). "Human And Financial Capital For Micro Enterprise Development: Short-Term And Long-Term Evidence From A Field Experiment In Tanzania." Dartmouth University.

ccxv Fafchamps, M., & Quinn, S. (2018). Networks And Manufacturing Firms In Africa: Results From A Randomized Field Experiment. The World Bank Economic Review, 32(3), 656-675.

ccxvi "Identifying And Spurring High-Growth Entrepreneurship: Experimental Evidence From A Business Plan Competition," Accessed September 6, 2021, Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/29067.

ccxvii Alibhai, Salman, Niklas Buehren, Rachel Coleman, Markus Goldstein, And Francesco Strobbe. 2018. "Disruptive Finance: Using Psychometrics To Overcome Collateral Constraints In Ethiopia." Policy Note. World Bank, Washington, DC.

ccxviii Campos, Francisco, Markus Goldstein, And David Mckenzie. (2015). "Short-Term Impacts Of Formalization Assistance And A Bank Information Session On Business Registration And Access To Finance In Malawi." World Bank Policy Research Working Paper (7183).

ccxix "New Mindset, Increased Profits: Lessons From An Innovative Entrepreneurial Training In Togo," World Bank, Accessed March 18, 2021, Https://Www.Worldbank.Org/En/News/Feature/2018/01/18/New-Mindset-Increased-Profits-Lessons-From-An-Innovative-Entrepreneurial-Training-In-Togo.

ccxx Bardasi, Elena, Marine Gassier, Markus Goldstein, And Alaka Holla. (2017). "The Profits Of Wisdom: The Impacts Of A Business Support Program In Tanzania." World Bank Policy Research Working Paper (8279).

ccxxi Aletheia Donald Et Al., "Caring About Care Work: Lifting Constraints To The Productivity Of Women Farmers In The Democratic Republic Of The Congo," World Bank, 2018, Https://Openknowledge.Worldbank.Org/Handle/10986/30118.

ccxxii Clark, S., Kabiru, C.W., Laszlo, S. Et Al. The Impact Of Childcare On Poor Urban Women's Economic Empowerment In Africa. Demography 56, 1247–1272 (2019). Https://Doi.Org/10.1007/S13524-019-00793-3.

ccxxiii Martinez, Sebastian; Naudeu, Sophie; Pereira, Vitor.2013. "The Promise Of Preschool In Africa: A Randomized Impact Evaluation Of Early Childhood Development In Rural Mozambique" (English). Engender Impact: The World Bank's Gender Impact Evaluation Database Washington, D.C. : World Bank Group. Http://Documents.Worldbank.Org/Curated/En/799391468059930056/The-Promise-Of-Preschool-In-Africa-A-Randomized-Impact-Evaluation-Of-Early-Childhood-Development-In-Rural-Mozambique.

ccxxiv Vaillant J, Koussoubé E, Roth D, Et Al., "Engaging Men To Transform Inequitable Gender Attitudes And Prevent Intimate Partner Violence: A Cluster Randomized Controlled Trial In North And South Kivu, Democratic Republic Of Congo," BMJ Global Health 2020; 5:E002223. Https://Gh.Bmj.Com/Content/5/5/E002223.

ccxxv Kate Doyle Et Al., "Gender-Transformative Bandebereho Couples' Intervention To Promote Male Engagement In Reproductive And Maternal Health And Violence Prevention In Rwanda: Findings From A Randomized Controlled Trial," Plos One 13 (April 4, 2018): E0192756, Https://Doi.Org/10.1371/Journal.Pone.0192756.particularly on how these interventions impact relationship power dynamics and women's decision-making, remains limited. This study assessed the impact of the Bandebereho gender-transformative couples' intervention on impact on multiple behavioral and health-related outcomes influenced by gender norms and power relations.\n\nMethods:\nWe conducted a multi-site randomised controlled trial in four Rwandan districts with expectant/current fathers and their partners, who were randomised to the intervention (n = 575 couples

ccxxvi Shah, M., Seager, J., Montalvao, J., Goldstein, M. (forthcoming) Two Sides of Gender: Sex, Power, and Adolescence

ccxxvii Kate Doyle Et Al., "Gender-Transformative Bandebereho Couples' Intervention To Promote Male Engagement In Reproductive And Maternal Health And Violence Prevention In Rwanda: Findings From A Randomized Controlled Trial," Plos One 13 (April 4, 2018): E0192756, Https://Doi.Org/10.1371/Journal.Pone.0192756.

ccxxviii Kevin Croke Et Al., Up Before Dawn: Experimental Evidence From A Cross-Border Trader Training At The Democratic Republic Of Congo–Rwanda Border (World Bank, Washington, DC, 2020), Https://Doi.Org/10.1596/1813-9450-9123.

WORLD BANK GROUP
Social Sustainability & Inclusion

WORLD BANK GROUP
Human Development